

İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU VE
5941 SAYILI ÇEK KANUNU KAPSAMINDA
KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI**

BETÜL VERGİLİ

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ZEHRA BADAĞ

İSTANBUL, 2022

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında kendisinden çok şey öğrendiğim saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Zehra BADAK'a, çalışmalarım süresince ve tüm eğitim hayatımda desteğini benden esirgemeyen babam Rafet VERGİLİ ve annem Emine VERGİLİ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu süreçte akademik araştırmalarımda yardımda bulunan özellikle Şerife Büşra ÜMİT IŞIK'a ve tüm değerli arkadaşlarıma, teşvik kaynağı kardeşlerime, mesleki anlamda gelişmeye katkı sağlayan ve tez konumu seçmeme vesile olan meslek büyüğüm Av. Özgür Mert BALCI' ya, tezime katkı sağlayan kıymetli hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Betül VERGİLİ

Haziran, 2022

ÖZET

Çek, düzenleyenin muhataba tevdi ettiği karşılık üzerinde doğrudan doğruya tasarruf etmesine imkân sağlayan ve böylece bir üçüncü kişiye yani lehtara çeşitli ilişkilerden kaynaklanan bir para borcunu ifa etmesine yardımcı olan, havale niteliğinde bir ödeme aracıdır. Bu yönüyle çek yasal düzenlemelere konu olmuştur. Ayrıca çek, ticari hayatta en sık kullanılan ödeme araçlarından birisidir. Çek uygulamada, ileri düzenleme tarihli olarak keşide edilmesi sebebiyle kredili işleme benzetilmektedir. Elbette ki, çekin ileri tarihli olarak düzenlenebilmesi hususu hukuki sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle muhatap bankaya ibraz edilmesi neticesinde karşılıksızdır işlemine maruz kalan çek yaprakları sayısında meydana gelen artış sebebiyle uygulamada hukuki ve cezai yaptırımlara sıklıkla başvurulmaktadır. Bankaya ibraz edilen çek yaprağının bağlı olduğu çek hesabında çek bedeli miktarınca karşılık mevcut değilse, karşılıksız çek gündeme gelmektedir. Elbette ki bu durum hem çeki düzenleyen açısından hem de hamil açısından çeşitli sorunlar teşkil etmektedir. Bu anlamda meydana gelen hukuki ve mali sorunların yanı sıra çeki duyulan güven sorununu da çözmek için çeşitli yaptırımlara başvurma ihtiyacı hâsıl olmuştur.

Bu bağlamda çalışmamızda, karşılıksız çek düzenlemenin neticesinde ortaya çıkacak sonuçların doğru anlaşılabilmesi için, ileri tarihli düzenlenen çekin tedavülünün ne gibi sonuçlar doğuracağı irdelenerek, çekin unsurları detaylıca incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle çek kavramı, çekin unsurları ve çekin hukuki niteliği irdelenmiş olup daha sonra ileri düzenleme tarihli çek ve ödeme için ibraz müesseseleri incelenmiştir. Son olarak karşılıksız çek kavramı ve çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması neticesinde düzenleyene uygulanacak olan hukuki ve cezai yaptırımlardan bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çekin unsurları, Karşılıksız Çek, 5941 sayılı Çek Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, cezai yaptırımlar, hukuki yaptırımlar.

ABSTRACT

The check, which is among the valuable documents, is known as the most frequently used payment tool in the commercial field. In our country, it is acting as a credit usage tool rather than a payment instrument. The most important reason for this is that the check has a maturity form. Although the checks are not processed on a forward-dated basis and considered as negotiable instruments and, it brings along financial problems. It is also possible for the person or persons who cannot afford to pay may to access checks. In the case of that it causes a problem for both check holders and persons arranging the check, it makes it inevitable to require law and sanctions for the solution of financial problems.

Throughout the study, in order to understand the results of the check acquisition correctly, the elements of the check are examined in detail, and as a result of that checks are considered as negotiable instruments. The probability of legal sanctions of bounced checks, which create financial problems, and their process and consequences are discussed in detail by examining the Turkish Commercial Code No. 6102 and the Check Law No. 5941.

Keywords: Elements of a Check, Bounced Checks; Turkish Commercial Code No. 6102; Check Law No. 5941; Punitive Sanctions; Legal Sanctions.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER	x
TABLolar	xi
GRAFİKLER	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEK KAVRAMI, ÇEKİN UNSURLARI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

I. ÇEKİN TARİHİ GELİŞİMİ	3
II. ÇEKİN İKTİSADİ YÖNÜ	7
III. ÇEKİN TANIMI VE İLGİLİ MEVZUAT HÜKÜMLERİ	7
A. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndaki Çeke İlişkin Hükümler.....	9
B. Mülga 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Çıkarılan Kanun'daki Çeke İlişkin Hükümler.....	10
C. 5941 Sayılı Çek Kanunu'ndaki Çeke İlişkin Hükümler	11
IV. ÇEKİN UNSURLARI.....	14
A. Çekin Zorunlu Unsurları	15
1. Çek Kelimesinin Varlığı	15
2. Belirli Bir Bedelin Ödenmesine İlişkin Kayıtsız ve Şartsız Havale	16
3. Muhatabın Ticaret Unvanı	18
4. Düzenleme Tarihi	19
5. Düzenleyenin İmzası.....	22
6. Çekin Seri Numarası ve Karekodu	23
B. Çekin Alternatifli Zorunlu Unsurları	24
1. Ödeme Yeri.....	24

2. Düzenleme Yeri	25
C. Çekin Yardımcı Unsurları.....	26
D. Çekin İhtiyari Unsurları	28
1. Çeke Konulabilecek İhtiyari Kayıtlar	28
2. Çeke Konulamayacak (Yasak) Kayıtlar	30
3. Çekin Geçerliliğini Etkilemeyen Yasak Kayıtlar	30
4. Çekin Geçerliliğini Etkileyen Yasak Kayıtlar	31
V. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	32
A. Kıymetli Evrak Niteliği.....	36
B. Kanunen Emre Yazılı Olması	36
C. Kambiyo Senedi Olması	36
D. Çekin Nitelikli Bir Havale Olması.....	37
E. Çekin Ödeme Aracı Olması	39
F. Çek Keşidesinin İfa Uğruna Edim Olması.....	39
VI. ÇEKİN DÜZENLENMESİ.....	40
A. Çek Düzenleme Ehliyeti	41
B. Çek Düzenlemenin Ön Şartları	44
1. Çek Anlaşması	44
2. Karşılık.....	44
C. Bankalarca Bastırılan Çek Yapraklarının Kullanılması.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEKİN ÖDENMESİ VE KARŞILIKSIZ ÇEK

I. KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI	49
II. ÖDEME İÇİN İBRAZ.....	59
A. İbraz Yeri	59
1. Muhatap Bankaya İbraz	59
2. Takas Odasına İbraz.....	59
B. İbraz Süreleri.....	61
1. Önemi.....	61
2. İbraz Süreleri.....	61
3. İbraz Sürelerinin Hesaplanması	64
4. İbraz Sürelerinin Geçirilmesinin Sonuçları	64
5. Mücbir Sebep	66

III. ÇEK KARŞILIĞININ ÖDENMESİ	67
A. Muhatap Bankanın İnceleme Yükümlülüğü	67
B. Muhatap Bankanın Ödeme Yükümlülüğü	70
IV. İLERİ KEŞİDE TARİHLİ ÇEK VE HUKUKİ DURUMU	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEKİN HUKUKİ VE CEZAİ SONUÇLARI

I. KARŞILIKSIZ ÇEKİN HUKUKİ SONUÇLARI	73
A. Başvurma Hakkı.....	74
1. Başvuru Borçluları ve Sorumluluğun Niteliği	74
2. Başvurma Hakkının Şekil Şartları	78
3. Başvurma Hakkının Kapsamı	80
B. Başvurma Hakkını Kaybeden Hamilin Durumu.....	83
1. Sebepsiz Zenginleşme Davası	83
2. Hamilin Temel İlişkiye Dayanabilmesi	84
3. Karşılığın Devri	85
C. Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu	86
1. Muhatap Bankanın Çek Hesabı Açmada Özen Yükümlülüğünden Doğan Sorumluluğu	86
2. Muhatap Bankanın Ödememe Sebebiyle Doğan Sorumluluğu	87
3. Bankanın Çekin Karşılıksız Olduğunu Bilmeyerek Ödeme Yapması Halinde	89
4. Bankanın Çekin Karşılıksız Olduğunu Bilerek Ödeme Yapması Halinde	90
II. KARŞILIKSIZ ÇEKİN CEZAİ SONUÇLARI	91
A. Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu	92
B. Suç İçin Öngörülen Ceza	94
C. Suçun Faili	97
D. Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu Neticesindeki Yaptırımların Uygulanacağı Kişiler.....	101
1. Adli Para Cezasının Uygulanacağı Kişiler	101
2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Uygulanacağı Kişiler	102

3. Çek Yapraklarını İlgili Bankalara İade Etmekle Yükümlü Olan Kişiler	103
E. Suç İçin Öngörülen Koruma ve Güvenlik Tedbirleri	103
F. Yargılama Usulüne İlişkin Özel Hükümler	104
1. Şikâyet Hakkı ve Süresi	104
2. Yetkili ve Görevli Mahkeme	106
3. Etkin Pişmanlık ve Şikâyetten Vazgeçme	106
SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA	112

KISALTMALAR

AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bankk.	: Bankalar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
BTOMY	: Bankalararası Takas Odaları Merkez Yönetmeliği (Resmi Gazete Tarih: 25.09.1985 Sayı: 18879)
c.	: Cümle
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
Çek Kanunu	: 5941 Sayılı Çek Kanunu (Resmi Gazete Tarih:20.12.2009 Sayı: 27438)
EÇek Kanunu.	: Eski Çek Kanunu, 4814 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun (Resmi Gazete Tarih: 08.03.2003 Sayı: 52042)
E.	: Esas Numarası
ETCK	: 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu (Resmi Gazete Tarih: 29.11.1990 Sayı: 20710)
HD.	: Hukuk Dairesi
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (Resmi Gazete Tarihi: 19.06.1932 Sayı: 2128)
K.	: Karar Numarası
KHK	: Kanun Hükmündeki Kararname
No.	: Numara
RG	: Resmi Gazete

s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBK	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu (Resmi Gazete Tarih: 04.02.2011 Sayı: 27836)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMK	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu (Resmi Gazete Tarih: 08.12.2001 Sayı: 24607)
TSG	: Ticaret Sicil Gazetesi
TTK	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (Resmi Gazete Tarih: 14.02.2011 Sayı: 27846)
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: ve saire

ŞEKİLLER

Şekil 1: Dünya’da, tarihten, günümüze kadar tespit edilen ilk çekin fotoğrafı..... 6

TABLÖLAR

Tablo 1: 5941 sayılı Kanun uyarınca muhatap bankanın ibraz eden düzenleyici dışında hamile süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarlar.	49
Tablo 2: Mülga 3167 sayılı Kanun uyarınca, süresinde ibraz edilen, ancak karşılığı bulunmayan veya yetersiz kalan her çek yaprağı için muhatap bankanın düzenleyen dışındaki hamile ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarlar	66
Tablo 3: Karşılıksız çek ve Tahsil edilen Çeklerin Yıllık TL ve adet bazında gösterimi. Yıl Aralığı: 2008 Ocak-2020 Aralık	67
Tablo 4: Toplama oranla yüzde üzerinden oranlanmış karşılıksız çek ve tahsil edilen çek adedi.....	69

GRAFİKLER

Grafik 1: Karşılıksız çekin adet olarak yıllar içerisindeki değişimi.....	67
Grafik 2: İbraz edilmiş çekin adet olarak yıllar içerisindeki değişimi	68
Grafik 3: Karşılıksızdır İşlemi Yapılan Çeklerin İbraz Oranları Yıl Aralığı 2009-2020	70

GİRİŞ

Çek, ekonomik anlamda, özellikle ticari hayat içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olan kambiyo senetlerinin bir türevidir. Mevzuatta çeke ilişkin hukuki düzenlemeler 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer almaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, uygulamada yaşanan aksaklıkların önüne geçmek ve ticari hayatta meydana gelebilecek karışıklıklara hızlıca müdahale etmek adına Türk Ticaret Kanunu'nun yanı sıra 5941 sayılı Çek Kanunu da detaylı bir şekilde bu kambiyo senetleri incelenmiştir.

Kıymetli evrak niteliği taşıyan ve kullanım yoğunluğu bakımından bilhassa ticari hayatta önemli ve özel bir konuma sahip olan çek, özellikle ticari işlemlerde nakit paraya istinaden daha güvenli bir transfer aracı olmuştur. Ne var ki bu durum birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Çek kullanımındaki en mühim sorunlardan biri elbette ki karşılıksız çekdir. Ekonomiye optimum derecede fayda sağlayan çek kullanımının daha da yaygınlaşması ve ortaya çıkan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla karşılıksız çek düzenlenmesi halinde kişilere uygulanacak olan hukuki ve cezai yaptırımların neler olacağı hususunda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nda süresi içerisinde ibraz edilen çekin karşılıksız kalması halinde başvurulması gereken hukuki yollar düzenleme altına alınmış olsa da bu konuda uygulanması gereken cezai yaptırımlara değinilmediği görülmektedir. Bu kapsamda, Çek Kanunu'nda karşılıksız çek düzenleyen kişilere uygulanacak olan cezai yaptırımlara daha ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

Bu bağlamda; üç bölümden oluşan çalışmamız ile, karşılıksız çek düzenlemenin hukuki ve cezai sonuçları, Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu kapsamında ayrı ayrı yer alan düzenlemelerin, doktrindeki görüşler çerçevesinde bir araya getirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde; kıymetli evrakın bir türü olan çekin hukuki niteliği izah edilmiş olup, bilhassa hukuken geçerli bir çekten söz edebilmek için çekin barındırması gereken unsurlar detaylı olarak irdelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümde; çekte vade sorunu ve ibraz müesseseleri incelenerek, karşılıksız çek kavramı ele alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümde ise; hamilin ve başvuru borçlularının karşılıksız çek nedeni ile sahip oldukları başvuru hakkı, bu başvuru hakkının kaybedilmesi halinde kullanılabilecek hukuki yollar, muhatap bankanın karşılıksız çek düzenlenmesi halinde söz konusu olan sorumlulukları ve muhatap bankanın karşılığı olmamasına rağmen çeki ödememekten dolayı sorumluluğu ile karşılıksız çek düzenlenmesi halinde ortaya çıkan hukuki sonuçlar incelenmiştir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise; karşılıksız çek düzenlemenin hukuki ve cezai sonuçları hakkında yapmış olduğumuz incemeler neticesinde vardığımız kanaat ve netice itibarıyla bu konudaki düşüncelerimiz izah edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEK KAVRAMI, ÇEKİN UNSURLARI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

I. ÇEKİN TARİHİ GELİŞİMİ

Çeke ilişkin inceleme ve değerlendirmeye başlamadan evvel günümüzde “çek” kavramının ne anlama geldiğini kısa da olsa izah edilmesinde fayda vardır. Bilhassa tarihsel süreç içerisinde kullanılan ve çekin öncülleri olarak nitelendirilen senetlerin bugün çek olarak adlandırılan ve özel düzenlemeye konu edilen kıymetli evraktan ayırt edilebilmesi için çek kavramının net bir şekilde izah edilmesi gerektiği aşikârdır¹.

Ancak bugüne kadar çek hakkında kanuni bir tanım yapılmadığı da görülmektedir. Doktrinde ise bu açıdan daha net bir davranış sergilenmiş ve bilhassa çek kavramına ilişkin bir tanım yapılmaya çalışılmıştır. İzah etmek gerekir ki doktrinde yapılan tanımlar arasında da yeknesak bir bilgi mevcut değildir. Bilhassa çekin ilk ne zaman kullanılmaya başlandığı hususunda görüş ayrılıkları mevcuttur².

İnsanların ilk çağlarda ticari hayatta kullanılan ödeme / değişim aracı olan altın ve gümüş sikkeler gibi madeni paraları ve diğer şeyleri muhafaza etmek üzere belirli kimselere veya merkezlere tevdi etmeye başladığı andan itibaren, çekin temelinde yatan havale ilişkisi ile bu ilişkiyi yazıya döken havale senetlerinin gündeme geldiği aşikârdır.

Orta Çağ’a gelindiğinde ise öncelikle karşımıza çıkan bu havale ilişkisine dayalı ödeme aracı olarak kullanılan senet türü çek değil poliçe olduğu görülmektedir. Yeni Çağ’a gelindiğinde ise ödeme aracı olarak çekin yaygınlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda anılan senedin kaynağı neresi olursa olsun Anglo-Sakson Hukuk

¹ KENDİGELEN, Abuzer, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 6. Bası, Onikilevha Yayınevi, İstanbul 2021, s.8. PULAŞLI, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s. 243.

² KENDİGELEN, s. 8. ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997, s.1025; POROY, Reha/ TEKİNALP, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 24. Bası, İstanbul 2021, s.14;

çevrelerinde geliştirilerek modern anlamda bir mahiyet kazandığı görülmektedir³. Bu kapsamda çekin zaman içerisinde tüm dünyada ticari hayatın vazgeçilmez bir ödeme aracı haline geldiği görülmektedir⁴. Kaynağı ne olursa olsun bugün dünya genelinde ödeme aracı olarak kullanılan bu senede verilen ortak ve yeknesak isim çektir.

Tarihsel süreç temel alındığında bir dönem poliçenin ödeme aracı olarak üstlendiği görevin zamanla çek tarafından ifa edilmeye başlandığı sonucuna varılması kaçınılmazdır⁵. Öyle ki poliçe daha mesafeli ödemelerde kullanılan bir senet türü olmasına ve süreç içerisinde bir kredi aracına dönüşmesine rağmen çekin asli ve yegâne görevi aynı ya da farklı yerlerde yapılacak tüm ödemelerin nakit para kullanılmaksızın gerçekleştirilmesine aracılık etmektedir. Kısaca çek, safi bir ödeme aracı olarak kalmıştır.

Milli mevzuat dönemi içerisinde ise çekin uluslararası ticarete mühim bir yer teşkil etmesi ile birlikte kanunlarımızda bulunan farklılıkların giderilmesi ihtiyacı hasıl olmuştur⁶.

Netice itibarıyla tarihsel gelişim süreci bir bütün olarak göz önüne alındığında çekin poliçeye nazaran hep ikinci plana atılmasına özellikle tedavül süresini sınırlandıran özel hükümlere tabi tutulmasına, bilhassa bir dönem kredi kartının ciddi bir haksız rekabetine maruz kalmasına rağmen uygulamada başarılı bir sınav verdiğini ve bazı ayrıcalıklarla üstün tutulan poliçeden daha yaygın bir uygulama alanına sahip olduğu da ilginç bir tespit olarak izah edilmektedir⁷.

Eski zamanlarda, ticari alım satım işlemleri için ödeme yöntemi olarak takasa başvurulmaktaydı. Ne var ki, artan tacir sayısı ile coğrafyanın genişlemesi, takası yetersiz hale getirmiştir. Takas yerine ihtiyaçtan doğan bir ödeme aracı oluşturma durumu söz konusu olmuştur⁸. Ödeme aracı olarak ilk kullanılan madeni para olmuştur. Alışverişlerde takas usulü yerine madeni para ile alım satım başlamış ancak

³ ÖZTAN, s. 1025.

⁴ KENDİGELEN, s. 16. Yazarın aynı sayfadaki 51 nolu dipnotunda da belirttiği üzere para borcunun bir özel hukuk ilişkisinden kaynaklanması zorunlu değildir; kamusal nitelikteki vergi borçlarının ödenmesinde de çek sıkça kullanılan bir senettir. Bizim inceleme konumuz olan teyitli çek de uygulamada özellikle vergi daireleri ve gümrük müdürlüklerince talep edilmekte olan özel bir çek türüdür.

⁵ POROY/TEKİNALP, s. 295.

⁶ KENDİGELEN, s. 14.

⁷ KENDİGELEN, s. 18.

⁸ POROY/TEKİNALP, s. 295.

en az takas kadar zorluklara neden olmuştur. Gerek yer kaplaması gerek taşınması konusunda ortaya çıkan problemler beraberinde kâğıt para üretimini getirmiştir. Kâğıt para, kullanımının daha kolay bir yöntem olmasından dolayı madeni paranın yerini almıştır. Böylece mal ve hizmet alım satımları, en önemli üç aşamadan geçerek, kâğıt bir ödeme aracı kullanma yolunda ilk adımlarını atmıştır.

Keşfinden bu yana para, ticari hayatta en sık kullanılan ödeme yöntemlerinden biri olmuştur. Bilhassa kullanım kolaylığı sebebiyle içinde bulunduğumuz yüzyılda dahi ödeme aracı olarak etkisini ve önemini hâlâ korumaktadır⁹. Kâğıt para kullanımı, dünya üzerinde ithalat ve ihracatın henüz yaygınlaşmadığı, başka bir ifadeyle ticaretin ülkeler bazında kaldığı dönemlerde kolaylık sağlamıştır. Ancak gelişen teknoloji ile coğrafyanın genişlemesi, ülkelerin ticari alım satım yapmak maksadıyla diğer ülkelerle ilişki içerisine girmesi neticesinde kâğıt para uygulamadaki kolaylığını kaybetmeye başlamıştır. Çünkü ülke içinde üretilen paranın kendi içindeki kullanımı veya alım satımını çok kolaylaştırmasına rağmen dış ülke veya bölgelere mal satışı veya mal alışı söz konusu olduğunda kâğıt para kullanımı yetersiz kalmıştır.

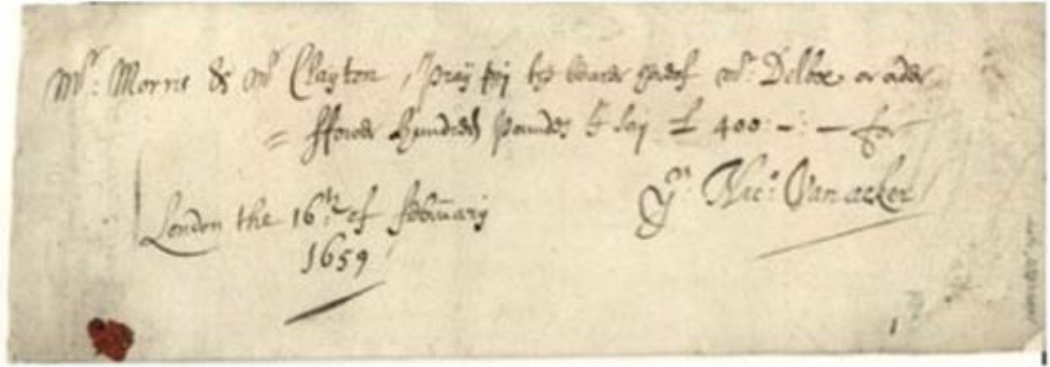
Uygulamada karşılaşılan tüm bu aksaklıklar neticesinde kâğıt parayı, hatta değişim / ödeme aracı olarak kullanılan diğer şeyleri, muhafaza etmek üzere belirli kimselere ya da merkezlere bırakmaya başladıkları andan itibaren, bunlar üzerinde bizzat bu kimselere ya da merkezlere gitmeksizin tasarrufta bulunmalarına imkân sağlayacak araçlara duyulan ihtiyaç neticesinde çekin temelinde yatan havale ilişkisi ve bu ilişkiyi yazıya döken havale senetleri gündeme gelmiştir¹⁰. Bu kapsamda havale; üçüncü şahıstaki alacağın kendi borcunu ödemeye tahsis edilmesi şeklinde ortaya çıkan bir ödeme aracı olarak tanımlanmaktadır¹¹. Türkiye’de ilk havale Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası bünyesinde 1992 yılında yapılmıştır.

Daha önce de izah ettiğimiz üzere çekin ticari hayatta ilk kez kullanımına dair doktrinde bir fikir birliği söz konusu değildir. Sadece şu ana kadar aksi iddia edilmediği için ilk yazılan çek belgesine ulaşıldığı konusunda hemfikirdirler.

⁹ PULAŞLI, s. 241.

¹⁰ KENDİGELEN, s.8.

¹¹ ŞİMŞEK, Edip. Hukukta ve Cezada Ticari Senetler. Ankara, 1982, s.361.

Şekil 1: Dünya’da, tarihten, günümüze kadar tespit edilen ilk çekin fotoğrafı¹².

Çekin 17. yüzyılda Avrupa ülkelerinde kullanıldığı bilinmektedir. Bölgedeki ticaretin yoğun bir şekilde alım satım konu olması, para akışını kolaylaştırma amacı ile çekin kullanımını artırmıştır. Tarihin ilk ticaret merkezlerinden biri sayılacak olan Amsterdam’da daha sık kullanıldığı bilinmektedir¹³.

Amsterdam’ın yanı sıra Venedik’teki çek kullanımının amacı, madeni paranın fiziksel zafiyetlerinden korunmak olduğu bilinmektedir. Polonya’da da aynı şekilde “Kassier briefje” adlı eserin, banker mektubu adı taşıdığı ve senet görevi gördüğü 18. yüzyıl itibarıyla görülmüştür. 1776 yılında “Kassier briefje” ile yasal bir çerçeve oluşturulmuş ve oluşturulan bu çerçeve kapsamında Hollanda Ticaret Kanunu’nda kendine yer edinmiştir¹⁴. Çek kavramı hukuki kimliğini İngiltere’de geliştirerek, günümüzdeki niteliğine ulaşmıştır¹⁵.

Çeki, bono veya poliçe gibi diğer kıymetli evraklarla kıyasladığımızda kullanımı en yaygın ödeme aracı olduğunu gözlemlemekteyiz. Çekin ticari alanda yaygın olarak kullanılmasının sebepleri arasında, hızlıca ve kolaylıkla paraya dönüştürülebilir olması ve muhatap banka tarafından yürütülen ödenme durumunun kontrolü, onay ve izin süreçlerinden ötürü güvenceye sahip olması sayılabilmektedir.

¹² 16 Şubat 1659 - Birleşik Krallıkta kullanıldığı bilinen, el yazısıyla yazılmış bir çekin en eski örneğinde yer alan bilgilere göre; “Bay Delboe’ye ödenecek olan ve Nicholas Vanacker tarafından imzalanan 400 £ karşılığı, Londra Şehri’nde yerleşik kâtipler ve bankacılar olan Messrs Morris ve Clinton’a” aittir .

¹³ ÖZTAN, s. 1025.

¹⁴ KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 5.Bası, Ankara 1999, s.257. (Ayrıca bkz; DOMANİÇ, Hayri. Karşılıksız Çek, İstanbul 1983, s.11.)

¹⁵ ÖZTAN, s. 1025.

II. ÇEKİN İKTİSADİ YÖNÜ

Tarihçeye ilişkin bahsettiğimiz kısa bilgiler dâhilinde anlaşılacağı üzere hesap sahibinin yani düzenleyenin bir diğer kişiye yani muhataba tevdi ettiği para üzerinde doğrudan tasarruf etme yetkisini veren ve böylelikle lehtara çeşitli ilişkilerden kaynaklanan para borcunu ifa etmesine yardımcı olan havale esasına dayalı bir ödeme aracı olarak düşünülmüş olan çek bu yönüyle de yasal düzenlemelere konu edilmiştir. Bunun yanı sıra kanun hükmü uyarınca muhataba yöneltilen yazılı bir ödeme emri ihtiva eden çek uygulamada bir kredi aracı olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda düzenlenme tarihinde karşılığı bulunmayan bir çek için öngörülen ibraz süresi ne kadar kısa olursa olsun o süreçte dahi tedavül etmesi mümkün olmaktadır. Yine düzenleme tarihi olarak ileri bir tarihi ihtiva eden çeklerin de elbette ki tarafların aralarında anlaşması neticesinde üzerinde yazılı bulunan tarihten itibaren hesaplanacak olan ibraz süresinin sonuna kadar bir kredi aracı olarak kullanılması öngörülmüştür¹⁶.

III. ÇEKİN TANIMI VE İLGİLİ MEVZUAT HÜKÜMLERİ

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda çek özelinde bir tanımlamanın bulunmadığı, ancak kambiyo senedinin çek vasfını haiz kabul edilebilmesi için gerekli olan unsurların tahdidi olarak sayıldığı görülmektedir. Keza 5941 sayılı Çek Kanunu’nda da çek için bir tanımlamanın yapılmadığını söylemek mümkündür. TTK’de çekten sadece kıymetli evrak bölümünde, diğer kıymetli evraklarla birlikte bahsedilmiştir.

Doktrinde yer alan bir görüşe¹⁷ göre çek; *“bir nevi havale işlemi olan, düzenleyenin, muhataba tevdi etmiş olduğu meblağ üzerinde doğrudan doğruya tasarruf etme yetkisini tanıdığı ve böylelikle üçüncü kişiye yani lehtara çeşitli ilişkilerden kaynaklanan borcunu ifa etmesini sağlayan bir ödeme aracı”* olarak tanımlanmıştır. Doktrinde yer alan diğer bir görüşe¹⁸ göre çek, *“kanun koyucu*

¹⁶ KENDİGELEN, s. 19, ÖZTAN, s. 368.

¹⁷ KENDİGELEN, s. 20; POROY/TEKİNALP, s. 250

¹⁸ KENDİGELEN, s. 22; POROY/TEKİNALP, s. 250.

tarafından öngörülen sıkı şekil şartlarına uygun olarak keşide edilmiş, para ödeme amacına özgülünmüş yazılı ve soyut bir havale” olarak tanımlamaktadır.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu kararında¹⁹ ve bu kararın akabinde birçok Yargıtay kararında çekin tanımının; “... TTK’ye göre kıymetli evrak mahiyetinde bir kambiyo senedir ve hukuki niteliği itibarıyla bir havaledir...” şeklinde yapıldığı görülmektedir.

Doktrinde, kambiyo senedi vasfını haiz, kıymetli evrak niteliğinde olan çeki düzenleyen kişiye “düzenleyen”, lehine çek düzenlenmiş olan kişiye “lehtar”, çeki elinde bulunduran kişiye “hamil” ve nihayet bir talep neticesinde, düzenleyenin vermiş olduğu yetki ile çek bedelini hamiline ödeyecek olan kişiye de “muhatap” denilmektedir²⁰.

Çek, kullanımı ülke ekonomisi için birçok fayda sağladığından, kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla damga vergisinden muaf tutulmuştur. Çek kullanımının faydalarını kısaca izah etmek gerekirse; çekin kullanımı, nakit paranın bankalar gibi mali kuruluşlarda toplanmasına ve bu vesile ile mali kuruluşlarda kalan paranın kaydı para olarak kalmasını sağlamaktadır²¹. Ayrıca eskiyen paranın değişimi, para basımı ve muhafazası gibi kullanımdan kaynaklı masrafların azalmasına da katkı sağlamaktadır²². Çeke duyulan güveni desteklemek için karşılıksız çek düzenleyenlere ilişkin hukuki ve cezai yaptırımlar öngören kanuni düzenlemeler yapılmıştır²³.

Hukuki işlemten doğan alacağın ödenme durumu nakit para ile gerçekleşirse buna tediye denir. Çek de peşin ödemeyi sağladığı için bir tediye vasıtası olarak kullanılmaktadır²⁴.

Çekin önemli özelliklerinden biri bir başkasına devredilebilir olmasıdır. Bu durumda çekin arka yüzüne imza atmak ve teslim suretiyle ciro eden kişi ise “ciranta”

¹⁹ YİBGK, E. 1992/1 K. 1992/5, T. 14.12.1992; Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com)

²⁰ PULAŞLI s. 243.

²¹ KENDİGELEN Abuzer/ KIRCA İsmail, Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Hukuku 1. Bası, İstanbul, 2019, s.273.

²² KENDİGELEN, s. 19.

²³ KENDİGELEN, s. 19

²⁴ GÜNAY Erhan, Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı ve Ceza Hukuku Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 19.

olarak adlandırılmaktadır. Borcun ödenmesi için kefil olunma işlemine “aval” kefil olacak kişiye ise “aval veren kişi” denilmektedir.

A. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’ndaki Çeke İlişkin Hükümler

Türk Hukukunda çek, esas olarak TTK’nin “Kıymetli Evrak” müessesesini düzenleyen Üçüncü Kitabının kambiyo senetlerine ilişkin hükümleri içeren Dördüncü Kısımda, poliçe ve bonoyu takiben “Çek” başlığı altında düzenlenmiştir.

Bu aşamada belirtmekte fayda vardır ki, çeke dair hükümler kaynak kanun olan İsviçre Hukukundan farklı olarak kambiyo senetleri üst başlığı altında düzenlenmiştir. Bu düzenleme, çekin; tıpkı bono ve poliçe gibi kambiyo senedi olarak kabul edilmesine vesile olmuştur²⁵. Bu düzenleme neticesinde ise, çek keşidesi de kambiyo taahhüdü olarak nitelendirilmiş ve böylelikle diğer kanunlarda yer alan kambiyo taahhüdü hakkındaki özel hükümlerin çek hakkında da uygulanmasına vesile olunmuştur²⁶.

Türk Ticaret Kanunu’nda çek, yalnızca özellik taşıyan bazı yönleri ile düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra poliçe gibi temelinde nitelikli bir havale ilişkisine dayanması nedeniyle çek hakkında diğer birçok konuda poliçe hükümlerine atıfta bulunulmuştur. Bu aşamada kanun koyucunun isabetli yaklaşımından bahsetmek gerekir ki böyle bir uygulama sergileyerek kanun nezdinde gereksiz tekrardan kaçınılmıştır.

Yürürlükte olan TTK kapsamında kıymetli evraka ve bilhassa çeke ilişkin hükümler birkaç küçük değişikliğin dışında eski TTK’nin devamı olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda çek hakkında eski TTK döneminde yayınlanmış bilimsel çalışmalar ile Yargıtay uygulamalarının çatışmadığı sürece yeni dönemde de geçerliliklerini sürdüreceklerini söylemek mümkündür.

²⁵ BADAĞ, Zehra, AYDIN, Hanife, Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y:20, S:41, s. 903.

²⁶ HELVACI Mehmet/ ERTAN, Nomer / KAYA, Arslan/ ÜLGİN, Hüseyin, Kıymetli Evrak Hukuku 12. Bası, İstanbul, 2019, s.265 vd.

B. Mülga 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Çıkarılan Kanun'daki Çeke İlişkin Hükümler

Çek bir ödeme aracıdır. Bu bağlamda, muhatap bankaya ibraz edilmek suretiyle, çek yaprağı üzerinde yazılı olan bedelin tahsil edilmesine olanak sağlamaktadır. Çek yapraklarını bir arada tutan çek defterleri muhatap banka tarafından basılmaktadır ve ilgili banka tarafından çek sahibine teslim edilmektedir. Muhatap banka; Türk mevzuatına göre kurulmuş bir banka olabileceği gibi, yurt dışında kurulmuş ancak Türkiye'de şube açmasına izin verilmiş yabancı bir banka da olabilir²⁷.

3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Çıkarılan Mülga Kanunun²⁸ kapsamı ve içeriği gereği, çek hamillerinin korunmasına yönelik tedbir ve yaptırımları ihtiva etmektedir. Kanun hükmünden anlayacağımız üzere, bankaların yükümlülükleri arasında, çek hesabı sahibi olmak amacı ile başvuran kişilere çek hesabı açılıp açılmayacağını, başvuran kişi için yasaklı bir halin olup olmadığı araştırılır. Ayrıca bu kişilerin ekonomik sosyal durumlarının belirlenmesinde de bankaların gerekli basiret ve özeni göstermeleri gerekmektedir. Muhatap banka tarafından basılan çek defterlerinin basımı için öngörülen şekil şartları, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafınca, Türkiye Bankalar Birliğinin de onayını alarak resmî gazete de yayınlatılan tebliğe göre belirlenmektedir. 3167 Sayılı Kanun madde 4 hükmü uyarınca, ibraz ve ödeme çekin karşılığının banka hesabında mevcut olduğu durumlarda, muhatap bankanın herhangi bir şubesine çekin yetkili hamil tarafından ibraz edilmesini müteakip, hamilin vergi kimlik numarası kontrol edilmek suretiyle çek bedelinin ödemesi yapılır. Farklı bir şubeye ibraz durumu için, diğer şubeden onay alınarak ödeme yapılması mümkün olabilmektedir²⁹.

3167 Sayılı Kanun karşılıksız çek ile ilgili 2003 yılında yapılan revize³⁰ ile üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce veya ibraz süresi içinde yeterli karşılığı

²⁷ REİSOĞLU, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Bası, Ankara 2003, s.12.

²⁸ RG: 03.04.1985 tarih ve 18714 Sayı.

²⁹ GÜLEÇ Selim Soyer, Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek 2. Baskı, Ankara, 2011, s.67; ERCAN, İsmail, Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları, Seçkin Yayıncılık, 2018, s.13 vd.

³⁰ RG: 26.02.2003 tarih ve 4814 Sayı.

bulunmaması söz konusu ise kısmen de olsa ödenmeyen çeki düzenleyen hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak şartıyla çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar³¹. Cezanın detayları olduğu gibi aşamaları ve bağlı olduğu kararlar neticesinde farklılıkları da mevcuttur, bu durumdan araştırmanın ikinci bölümünde detaylı bir şekilde bahsedilmektedir.

C. 5941 Sayılı Çek Kanunu'ndaki Çeke İlişkin Hükümler

Yürürlükte olan Çek Kanunu'nda yapılan değişiklikleri vurgulamak amacıyla aşağıda ilgili maddelerde bilgi ve yorumlara yer verilmiştir.

Çek Kanunu madde 3/8 hükmü ileri tarihli çek düzenlenmesine ilişkin hükümler ihtiva etmektedir. İlgili kanun düzenlemesinden önce, çek yaprağı üzerinde yazılı olan düzenleme tarihinden önce çekin bankaya ibrazı edilmesi mümkündü. Ayrıca ibraz neticesinde çekin karşılıksız olması durumu ile karşılaşıldığında, karşılıksızdır işlemi yapılmaktaydı. Yeni düzenleme ile eklenen hüküm gereği, Bu karşılıksızdır işlemi ileri tarihli çeklerde ancak kanuni düzenleme tarihi dikkate alınarak, ibraz süreleri kapsamında ibraz edildiğinde söz konusu olabilmektedir.

3167 sayılı Çek Kanunu'nda hamiline diye ayrıca belirtilen ifade var iken bu Çek Kanunu'nda ifade kaldırılmıştır, kavram olarak bulunmakla birlikte ayrıca hamiline çek kelimesi, banka tarafından çeke yazılıyor olacaktır. Düzenlenen çek bu haliyle, hamile verilmesi mümkün kılınacaktır.

Ticari olarak ayrıca çek oluşturulması yürürlüğe girerek, bu çekler gerçek kişi ticari çeki ve tüzel kişi ticari çeki olabilecek ancak hamiline ifadesi ile kullanımı değil, isim yazılarak kullanacak şekilde düzenlenmiştir.

Çek Kanunu madde 3/2 hükmünde çek düzenleme yasağı veya çek hesabı açma yasağı olan gerçek bir kişinin, tüzel bir kişi olarak, yönetim organında bulunduğu aynı temsilci ya da yetkili kişi olarak çek düzenleme ihtimali varken bu yol kapatılmıştır.

³¹ RG: 08.03.2003 tarih ve 25042 sayı, Kanun No. 4814, s.1

Bununla beraber, gerçek kişi olarak kaybettiği ticari itibarını tüzel kişi vasfı altında sürdürmesine engel oluşturulması hedeflenmektedir.

01.07.2010 ve öncesindeki çek defterlerinin bankaya iadesiyle birlikte yeni çek defterlerinin bankalarca çek hesabı sahibi kişilere teslim edilmesi yükümlülüğü, Çek Kanunu madde 5/3 hükmünde gerçek kişilerin, temsilci veya yetkili kullanarak çek düzenlenmesinin önüne geçilmiştir. Düzenlemenin yapılması söz konusu olduğunda ise hem cezai hem hukuki sorumluluk oluşacaktır ve bu sorumluluk çek hesabı sahibi kim ise ona yüklenecektir.

Çek Kanunu'nun revize şekilde yürürlüğe girmesinin önemli sebepleri arasında yukarıda saydığımız değişikliklere ve eklentilere ihtiyaç duyulması vardır. Artış gösteren karşılıksız çek düzenleme oranlarının temel nedeni olarak karşılıksız çek kavramının yeterli derece anlaşılabilmesi ve yaptırıma konu olan hukuki ve cezai süreçlerin caydırıcı etkilerinin çok fazla olmaması sıralanabilir. Kanuna getirilen yeni düzenlemeler ile daha fazla detaya işaret eden maddeler, yine çek kullanımında daha dikkatli bir yol izlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Çek Kanunu, bu değişiklikler ile beraber hamili daha fazla korunmuştur ve muhatap bankaya daha fazla sorumluluk yüklemiştir.

Kanun koyucu karşılıksız çek düzenleyen kişiye cezai yaptırımlar öngörmüştür. Çek Kanunu madde 5 hükmünde işbu yaptırımlara ilişkin detaylar açıklanmaktadır.

Kabul tarihi 2009 yılı olan 5941 sayılı kanunun kapsam içeriğinde 3167 sayılı kanunda yer alan düzenleme, hamillerin korunması vb. gibi amaçlara ek olarak, kayıt dışı ekonominin denetim altına alınmasını hedeflemiştir. Her iki kanun için genel hatlarıyla farklılıkları, karşılıksız çeker uygulanacak olan cezaların miktarındaki ve usulündeki değişiklik gibi basit değişikliklerini kapsarken ki bu değişiklikler cezalar bölümünde ayrıca incelenecektir. Ek olarak, önemli birkaç değişikliği de bünyesinde taşıyan kanunun bu bölümde bahsedilecek kısımlarına yer vermekteyiz. 3167 sayılı kanunda yer alan herkesin tek tip çek karnesine sahip olması söz konusuydu, 5941 sayılı kanun ile tacir çeki, tacir olmayan çeki, tacir hamiline çek ve tacir olmayan hamiline çek şeklinde yeni dört tip çek karnesi vardır. 5941 sayılı kanun üzerinde 2012 yılında bazı değişiklikler yapılmıştır. Adli sicil ibaresi yerine Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ibaresinin yer alması, hukuki ve cezai sorumluluk ibaresinin hukuki

sorumluluk ve idari yaptırım sorumluluğu ibaresine dönüştürülmesi, çek düzenlenme ve çek hesabı açma durumu, cezalı kişilerce mümkün değilken yapılan değişiklikte belli yaptırımlara tabi tutularak bu madde de yasağın kalmasına yönelik değişikliğe gidilmiştir. Ek olarak 2012 yılındaki değişikliklerin içerisinde karşılıksız çek düzenlemenin bir suç teşkil ettiği durumu artık suç olarak görülmemektedir.³² Ancak karşılıksız çekin suç olarak kaldırılması durumu 4 yıl kadar sürüp suç halinde kalmaya devam edeceği 2016 yılında bir değişiklik kanunu düzenlenmesine yer verilmiştir. İlgili kanun 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”³³ ile olmak üzere, karşılıksız çek düzenlenmesi fiili ceza yaptırımı hükümleri geçerliliğini sürdürmeye devam etmiştir.

7226 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”³⁴ gereği birçok kanunla geçici maddeler den biri de 5941 sayılı kanuna bir geçici değişiklik maddesi eklenmiş olmasıdır. Bu değişiklik, suç ve ceza nitelikli olup süre ve zamanaşımı konusunda detaylı bilgi sunulmaktadır. Değişiklikte yer alan cezai yaptırımlardaki değişiklikler araştırmanın ikinci bölümünde detaylıca açıklanacaktır. Eklenen bu değişiklik madde ile borçlunun borcunu ödeyebileceği seçeneklerinin artması, alıcının alacağını daha güvenli bir ortamda alabilmesi ve ödemelerin imkânsızlaştığı durumların bile önüne geçilmesi için oluşturulduğunu söyleyebiliriz.

Aynı dönem içerisinde TTK’nin çeki ilişkin usul ve esasları kullanıldığını atlamış olmak istemeyiz. Bu hususta, çek kanunun çıkışı ile TTK’deki çek hükümlerinin geçersiz sayılması gibi bir durum söz konusu değildir. Aksine Çek Kanunu’nda düzenlenmemiş olan hüküm ve esaslar var ise TTK’nin hüküm ve esasları dikkate alıp uygulanmaktadır. Çek Kanunu madde 1/2’de yer alan “bu kanunda hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümler uygulanır” ibaresinde de genel hükümlerden kasıt TTK’ye ilişkin hükümler olup, bu durumu destekler niteliktedir.

Çek Kanunu’nda yapılan düzenlenmeler ile yeni eklemelerin yapıldığı gözlemlenmiştir. Eklemelerin çekin şekil özelliklerini etkileyecek nitelikte olmadığını belirtmek gerekir. Bu şekil özelliklerinin olmaması çeki geçersiz kılmayacaktır ancak

³² BAŞBÜYÜK, İsa “Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme”, ABD, 2012, S. 2, s. 307-319.

³³ RG: 09.08.2016 tarih ve 29796 sayı.

³⁴ RG: 26.03.2020 tarih ve 31080 sayı.

olması da uygunluğunu ve tamlığını sağlamış olacaktır. Çek Kanunu madde 2/7 ve 2/8 hükmünde yapılan değişikliklerdir. Söz konusu bu değişiklikler şu şekildedir;

Çek Kanunu madde 2/7-d bendi: (2012) çekin basıldığı tarih.

Çek Kanunu madde 2/7-e bendi (2016): muhatap bankada hesabı olan çek sahibi kişi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti Numarasının yazılması, tüzel kişi ise eğer varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSIS) numarasının yazılmasının istenmesi.

Çek Kanunu madde 2/7-f bendi: (2016) muhatap bankada yer alan çek hesabı ile çeki düzenleyen kişi farklı kişilerse, ek olarak düzenleyenin de TC kimlik numarasının yazılmasının istenmesi.

Çek Kanunu madde 2/8 hükmüne göre tüzel kişinin çek düzenleme durumunda, düzenleyen kişinin yetkili temsilci kim ise çekin üzerine ad ve soyadının yazılı olması gerekliliğinden söz edilmesidir.

IV. ÇEKİN UNSURLARI

Türk Ticaret Kanunu madde 780 ve 781 hükümlerinde ayrıca Çek Kanunu madde 2 hükmünde kambyo senedi olarak düzenlenen çekin zorunlu unsurları belirtilmiştir. Bu bağlamda bir senedin çek vasfını haiz olduğunu ileri sürebilmek için bazı şekil şartlarının mevcut olması gerekmektedir. Bilindiği üzere çekin muhataba süresi içerisinde ibraz edilmiş olmasına rağmen ödenmemesi, çek üzerinde düzenleyen, ciranta ve avalist sıfatıyla imzası bulunan herkesin kambyo hukukuna dayalı sorumluluğuna yol açmaktadır. Hatta bu sorumlulukta çek borçlularının ileri sürebilecekleri def'iler çoğu zaman sınırlandırıldığı gibi takip hukuku bakımından da çek alacaklılarının sorunsuz bir şekilde tatmin edilmesine yönelik özel bir düzenleme öngörülmüştür. Bu bağlamda çeke dayalı bu ağırlaştırılmış sorumluluk ve tedavül güvenliği bakımından hiçbir şüpheye yer bırakmamak için işbu senedin geçerliliği sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur³⁵. TTK madde 780 uyarınca belirtilen zorunlu unsurlardan birini ihtiva etmiyorsa ortada çek vasfını haiz bir belge mevcut olmayacaktır. Zorunlu şekil şartlarındaki eksiklikler çekin ortadan kalkmasına

³⁵ KENDİGELEN, s. 94.

sebebiyet verecektir. Nitekim çek olarak kabul edilmeyen bir senet nedeniyle karşılıksız çek keşide etmenin hüküm ve sonuçları doğmayacağı gibi diğer sorumluluklar da oluşmayacaktır. Çek niteliğini haiz bir belgeden bahsedebilmek için kanunun gösterdiği şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmiş bir belgenin mevcut olması gerekmektedir. Ancak bu durumda çeki bağli hukuki sonuçlar doğacaktır.

Bir senedin çek olarak nitelendirilebilmesi için ihtiva etmesi gereken unsurlar TTK madde 780 hükmünde düzenlenmiştir. Ayrıca TTK madde 781 hükmünde de bu unsurların bazıları açısından alternatif olabilecek düzenlemelere yer verilmiştir. Çalışmamız kapsamında çekin unsurlarını incelemekte fayda görmekteyiz.

A. Çekin Zorunlu Unsurları

Çekin zorunlu unsurları, TTK’de ve Çek Kanunu’nda belirtilmiştir. Belirtilen bu hususlar çekin ihtiva etmesi gereken şekli unsurlardır. TTK düzenlenen zorunlu unsurların bulunmaması durumunda çek vasfını yitirecek ve bu belge ancak havale veya delil başlangıcı hükümlerine tabi olacaktır. Ancak zorunlu unsurları bulunduran senedin Çek Kanunu’ndaki şekil şartlarını ihtiva etmemesi bu senedin çek vasfını haiz olmasına engel oluşturmayacaktır³⁶.

Kanunlarda belirtilen zorunlu unsurlardan biri veya bir kaç eksik olan çekin tahsil edilmek amacıyla muhataba ibraz edilmesi durumunda banka çekin karşılığının bulunup bulunmadığı hususunda önce çekin şekil şartlarındaki zorunlu unsurların eksikliğini tespit ederek bu eksiklik nedeniyle çekin ödenmediğini yazmalıdır³⁷.

1. Çek Kelimesinin Varlığı

Bir senedin çek olarak nitelendirilebilmesi için ilk ve zorunlu şekil şartı “çek” kelimesini ihtiva etmesidir³⁸. Öyle ki çek kelimesinin yerine aynı anlama gelebilecek

³⁶ COŞKUN Mahmut, Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Ankara, s. 522.

³⁷ BOZER, Ali/GÖLE, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, 7.Basım, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2017. s. 429.

³⁸ KENDİGELEN, s. 95, ÖZTAN, s. 239.

başka bir kelime yazılsa dahi bu senet çek vasfını haiz kabul edilmeyecektir³⁹. Bu bağlamda çek kelimesi yerine banka havalesi ibaresinin kullanılması dahi mümkün değildir⁴⁰. Ayrıca senedin hangi dilde yazıldığıнын bir önemi yoktur. Ancak hangi dilde düzenlenmiş olursa olsun o dildeki çek kelimesini ihtiva etmesi gerekir. Yine hangi dilde olursa olsun çek ifadesi kısaltılmadan yazılmış olmalıdır⁴¹. Yine belirtmek gerekir ki tıpkı poliçe ve bonoda olduğu gibi çek kelimesinin senet metninde yer alması gerekir. Çek ibaresi senet üzerinde yer almadığı zaman doktrinde bazı yazarlar⁴² senedin “emre yazılı havale” olduğunu ileri sürerken bazı yazarlar⁴³ ise “adi havale” niteliğini haiz olduğunu iddia etmektedir. Çek kelimesinin senet metni içerisinde bulunması gerektiği hususundaki tartışmaya TTK madde 780 hükmünde, poliçe ve bonoda da olduğu gibi, ibarenin “senet metninde” yazılacağıнын belirtilmesiyle son verilmiştir⁴⁴. Ayrıca Çek Kanunu madde 2 hükmünde bankalar tarafından basılan matbu çek yapraklarının kullanılması hususunda zorunluluk getirildiğinden uygulamada çek kelimesine matbu olarak yer verilmektedir.

2. Belirli Bir Bedelin Ödenmesine İlişkin Kayıtsız ve Şartsız Havale

Türk Ticaret Kanunu madde 780 hükmüne göre bir senedin çek olarak nitelendirilebilmesi için taşınması gereken zorunlu unsurların bir diğeri de belirli bir bedelin ödenmesine yönelik kayıtsız şartsız bir havaleyi içermesidir. Çekteki havaleyi yansıtan irade açıklaması ise “ödeyiniz” kelimesi ile muhatap bankaya verilen talimat veya yetkidir. Bu nedenle düzenleyenin bir ödeme vaadi niteliğini taşıyan “ödeyeceğim” şeklindeki bir irade açıklamasının kullanılması mümkün değildir. Bu açıdan diğeri tüm unsurları ihtiva etse bile çek olarak nitelendirilmesi mümkün olmamaktadır⁴⁵.

³⁹ KENDİGELEN, s. 95.

⁴⁰ KINACIOĞLU, s. 96.

⁴¹ ÖZTAN, s. 1041.

⁴² KENDİGELEN, s. 75, ÇELİK, Aytekin, Ticaret Hukuku Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara, 2016, s. 422.

⁴³ PULAŞLI, s. 246, COŞKUN, s. 523.

⁴⁴ BÜYÜKŞİŞLİ, Ahmet, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar, Marmara Üniversitesi, SBE, YLT, İstanbul, 2009, s. 8.

⁴⁵ KENDİGELEN, s. 97, BOZER/GÖLE, s. 244.

Diğer yandan poliçede olduğu gibi çekteki havalenin de kayıtsız ve şartsız olması zorunludur. Ödemenin bir şarta veya kayda bağlanması senedin geçersizliği sonucunu doğurur⁴⁶. Kambiyo senetlerinin illetten mücerret olmalarının bir sonucu olarak ödemenin herhangi bir şarta bağlanmaması gerekir⁴⁷.

Çek yalnızca bir bedelin yani paranın ödenmesi amacıyla keşide edilebilir. Bu bakımdan havalenin aksine çekin konusu para dışında herhangi bir misli eşya ya da kıymetli evrakı ihtiva edemez. Ayrıca çek düzenlenmesi neticesinde havale edilen bedelin mutlak suretle senedin üzerinde, metnin içinde ya da imzanın kapsamına giren herhangi bir yerde bulunması ve belirli olması zorunludur. Bu bakımdan belirlenebilir olması yeterli değildir⁴⁸. Ayrıca bedelin başka bir evraka, faturaya bağlanarak oradaki miktarın ödeneceğine dair bir kayıt düşülmesi çekin geçersizliğine neden olacaktır⁴⁹. Yine bu bağlamda bedelin para olmadığı, misli eşya olarak düzenlendiği, örneğin “üç ton buğday ödenecektir” şeklindeki kayıtlar çeki geçersiz kılacaktır⁵⁰.

Poliçe ve bonoda faiz şartı konulabilmekte ise de çekin ödeme aracı olma özelliği nedeniyle faiz kaydı ihtiva etmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda faiz kaydı konulmuş olması herhangi bir sonuç doğurmayacaktır. Konulan faiz kaydı çekin geçerliliğini etkilemeyecek ancak faiz şartı da yazılmamış sayılacaktır⁵¹.

Tedavül imkânı bulunsa bile çekteki bedelin altın olarak gösterilmesi mümkün değildir⁵². Yine çek bedelinin Türk Lirası olması veya yabancı para cinsinden belirlenmesi bir fark teşkil etmemektedir. Fakat belirlenen bedelin hangi ülkenin parası olduğu hususunda bir tereddüt meydana gelmemelidir⁵³. Ancak bu bedelin hem yabancı para hem de Türk Lirası olarak gösterilmesi çekin geçersiz olmasına sebebiyet verecektir. Bu bağlamda sadece yabancı para miktarı ile belirtilen ya da yabancı para tutarı yazıldıktan sonra “veya karşılığı Türk Lirası” gibi bir ifade ile düzenlenen çek geçerliliğini sürdürecektir⁵⁴.

⁴⁶ BOZER/GÖLE, s. 226, KINACIOĞLU, s. 105, KENDİGELEN, s. 97.

⁴⁷ KENDİGELEN, s. 97.

⁴⁸ KENDİGELEN, s. 98, BOZER/GÖLE, s. 245, ÖZTAN, s. 1042, KINACIOĞLU, s. 106.

⁴⁹ KENDİGELEN, s. 98.

⁵⁰ COŞKUN, s. 254.

⁵¹ POROY/TEKİNALP, s. 249.

⁵² POROY/TEKİNALP, s. 153.

⁵³ KENDİGELEN, s. 86.

⁵⁴ KINACIOĞLU, s. 106, BOZER/GÖLE, s. 16.

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 85 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı⁵⁵ ve sonrasında çıkarılan 32 Sayılı Karara ilişkin tebliğ ile bu tebliğde belirtilen sözleşmelerin döviz cinsinden düzenlenebilmesi yasaklanmıştır. Bu anlamda 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ çerçevesinde düzenlenecek olan kıymetli evrakta bedelin döviz üzerinden ve dövize endeksli olarak belirlenemeyeceği hükme bağlanmıştır. Ancak böyle bir çekin düzenlenmesi halinde kambiyo senedinin geçersizliğine yol açmayacaktır. Dolayısıyla, bu durum senedin iyiniyetli üçüncü kişilere devrine engel oluşturmayacak sadece düzenleyen ile lehtar arasında ileri sürülebilecek “geçersizlik” def’ine konu olacaktır⁵⁶.

3. Muhatabın Ticaret Unvanı

Çek vasfını ihtiva edecek bir senette bulunması gereken zorunlu unsurlardan bir diğeri muhatabın yani ödeyecek kimsenin ticaret unvanının senet üzerinde yer almasıdır⁵⁷. TTK’nin 782. maddesi uyarınca muhatap olma ehliyetini haiz bankalar ancak anonim ortaklık şeklinde örgütlenebileceklerinden çekte başkaca bir tüzel kişinin ve bilhassa bir gerçek kişinin muhatap olması mümkün değildir⁵⁸. TTK’nin madde 815 hükmüne göre banka; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na tabi olan kuruluşlardır. Bankacılık Kanunu’nun 2. maddesine göre bu kuruluşlar, ülkemizde yer alan mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları ve yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye şubeleridir. Bu bakımdan belirtmekte fayda vardır ki muhatap bankanın gerçekte bulunmadığı, yani bir nevi hayal ürünü olduğu hallerde düzenlenen çekin çek vasfına haiz olmadığı söylenilebilir⁵⁹. Ancak kanun koyucu poliçede olduğu gibi çeki düzenleyenin bizzat kendisini muhatap olarak göstererek kendi üzerine çek çekebilmesine imkân tanımıştır⁶⁰.

⁵⁵ RG. 13.09.2018 tarih ve 30534 sayı.

⁵⁶ KENDİGELEN, s. 97-98.

⁵⁷ KENDİGELEN, s. 103.

⁵⁸ ÖZTAN, s.219, KENDİGELEN, s. 103, POROY/TEKİNALP, s. 153.

⁵⁹ BOZER/GÖLE, s. 247, DOMANIÇ, Hayri, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. IV, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, İstanbul 1990 (TTK Şerhi), s. 546.

⁶⁰ KENDİGELEN, s. 104, ÖZTAN, s. 237.

Çek Kanunu uyarınca muhatap banka deyimi çekle işleyen hesabın açıldığı bankayı ifade etmektedir⁶¹. Ayrıca çek bu bankanın herhangi bir şubesine ödeme için ibraz olunabilecektir. Bu bakımdan muhatap gösterilmeyen bir senet havalenin taraflarından birini ihtiva etmediğinden adi havale dahi sayılamayacaktır⁶². Buna karşılık muhatap olarak bir bankanın gösterilmediği fakat banka dışında bir kişi üzerine çekilen çek ise TTK madde 780 hükmünde öngörülen tüm unsurları ihtiva etse bile artık yalnızca havale hükmünde sayılacaktır. Bu bağlamda çek hükmünü ihtiva etmeyen senet Hukuk Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde delil başlangıcı olarak kabul edilebilecektir⁶³.

Çek ibrazı sadece çek bankası ve onun şubelerine değil takas odalarına başvuruda bulunarak da yapılabilmektedir⁶⁴. Çek Kanunun 2. maddesinde yine bu konuya atıfta bulunularak, çeklerin bankalar tarafınca bastırılacağı belirtilmiştir. Bu da sadece bankaların muhatap olma durumunu koruğunu göstermektedir. Bankaların bir ad veya soyadına sahip olmamaları nedeniyle ad soyadı ibaresi yerine muhatabın tam unvanı kullanılmaktadır. TTK madde 782/1’de “Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir” ibaresi gerçek kişiler muhatap olabilmesi ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Yine TTK. 782/2’de gerçek kişi tarafından çekin temin edildiği bir durum var ise bu durum senedin bir çek değil, havale niteliği taşıdığı hükmü kabul edilir.

4. Düzenleme Tarihi

Türk Ticaret Kanunu madde 780/1-e hükmünde ifade edildiği üzere keşide tarihi gösterilmiş olması zorunlu unsurdur. Başka bir ifadeyle, bilhassa ibraz sürelerinin belirlenebilmesi için, çekte düzenleme tarihi çekin olmazsa olmaz şartlarından biridir. Bu bağlamda keşide tarihinin düzenlenmediği çek başka bir koşula bakılmaksızın geçersiz sayılacaktır. Zira çekte ibraz süreleri çekin üzerinde yer alan düzenleme günü olarak gösterilen tarihe göre hesaplanır ve düzenleme ile ödeme

⁶¹ PULAŞLI, s. 34, KENDİGELEN, s. 106.

⁶² DOMANIÇ, TTK Şerhi, s.560, KENDİGELEN, s. 106.

⁶³ DOMANIÇ, TTK Şerhi, s. 560.

⁶⁴ REİSOĞLU, s.92; ÖZTAN, 1997, s. 1153; KINACIOĞLU, 1999 s. 283; POROY/TEKİNALP, s.280; GÖLE, Celal, Çek Hukuku, AÜSBF., Ankara, 1989 (1989), s. 139.

yerinin birbirinin aynı ya da farklı olmasına göre çek hakkında değişik ibraz süreleri uygulanır⁶⁵. Bu konu TTK madde 796/1-2 hükmünde düzenleme altına alınmıştır. Bir çekin geçerli olabilmesi için mutlak suretle düzenleme tarihini içermesi ve bu tarihin hem gün ve ay hem de poliçe ve bonodaki gibi vadeden farklı bir şekilde yıl olarak gösterilmesi gerekir⁶⁶. Bu açıdan düzenleme tarihi çekin zorunlu unsurlarından bir diğeridir. Senedin üzerinde yer almış olmak şartıyla keşide tarihi rakam ya da yazı ile gösterilebileceği gibi yılın kısaltılarak (örneğin 16.11.17) ya da açıkça belli olmak kaydıyla gün ve ay yerlerinin ters olarak (örneğin 09.18.2017) yazılması da mümkündür⁶⁷. Burada önemli olan nokta tarihin açık ve net bir şekilde anlaşılır olmasıdır⁶⁸. Bu bağlamda yılı içermeyen, tek başına gün ve ay ibaresi yer alan, hangi yıla ait olduğu belli olmayan çeşitli tarih yazılımları kabul edilemez.

Düzenleme tarihinde maddi hata yapılması uygulamada sıklıkla karşılaşılan sorunlardan biridir. Takvimde yer almayan bir gün sehven yazılabilmektedir. Örneğin 31 Haziran, 29 Şubat gibi takvimde yer almayan ama hata neticesinde yazılabilmek ihtimali olan günler olabilir. Yargıtay bu tip durumlarda çek üzerinde yer alan sehven yazılmış olan ayın son gününü esas alarak çekin geçerli olacağına hükmetmiştir. Uygulamada bu şekilde geçerlilik göstermektedir. Ancak bunun yanında maddi hata yapılmasının imkânsız olduğu, örneğin 32 Mayıs gibi, bir tarih yazılmış ise çek geçersiz sayılmaktadır. Bu açıdan takvimde olmayan günlerde keşide edilen çeklerin geçerli olup olmadığı uygulamada çözüme kavuşturulmuştur. Kısacası hata yapıldığı belli olan keşide tarihleri çekin geçerliliğini etkilemezken takvimde mevcut olması mümkün olmayan günler keşide tarihi olarak belirlenmiş ise Yargıtay uygulamalarında bu çekin geçersiz olacağı karara bağlanmıştır.

Çekin üzerinde yer almak koşulu ile tarihin çekin herhangi bir yerinde yazılmış olması bir önem ihtiva etmemektedir. Diğer yandan senet üzerinde birden fazla ve birbirinden farklı düzenleme tarihinin bulunması kural olarak senedin çek vasfını

⁶⁵ *Kambiyo senetlerinde düzenleme yerinin önemi ve geçerlilik koşulu olması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. MOROĞLU, Erdoğan, "Kambiyo Senetlerinde Düzenlenme Yeri", Makaleler, İstanbul, 2010, s. 154-158, BAHTİYAR, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku, 15. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 41-46.*

⁶⁶ KENDİGELEN, s.111.

⁶⁷ KENDİGELEN, s.112.

⁶⁸ KENDİGELEN, s. 86; AYLI, Ali/YARDIMCIOĞLU Didem, Çek Düzenleme Tarihi ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, Y.2015, C.16, S. Özel Sayı, 2014, s.3210.

kazanmasını engellemektedir⁶⁹. Zira birden fazla düzenleme tarihi ibraz sürelerinin hesaplanmasına engel teşkil edecektir. Bununla birlikte Yargıtay kararlarında, çekte vade söz konusu olmadığı için üzerinde yazılı olan iki düzenleme tarihinden daha eski tarihli olanı çekin düzenleme tarihi kabul edileceğine hükmedilmiştir⁷⁰.

Türk Ticaret Kanunu madde 795/1 hükmü uyarınca çek görüldüğünde ödenecek nitelikte bir kıymetli evraktır. Bu bakımdan kanun hükmüne aykırı herhangi bir kayıt veya şart yazılmamış sayılacaktır. Bu düzenleme tarafların ileri tarihli çek keşide ederek çekin kredi vasıtası olarak kullanılmasını önlemeye yönelik alınmış bir tedbirdir.

Belirtmekte fayda vardır ki yaptığımız tüm bu açıklamalar kapsamında belirli bir düzenleme tarihi içermeyen senedin, diğer tüm zorunlu unsurlarını taşısa dahi çek olarak nitelendirilemeyeceği aşikârdır⁷¹. Ancak düzenleme tarihini ihtiva etmeyen bir senet nama veya emre yazılı olmak şartıyla adi havale hükmünde sayılabilir⁷². Buna karşılık hamiline düzenlenmiş bir çek varsa havale alıcısını içermediği için artık TBK madde 555 hükmü kapsamında havale olarak da nitelendirilemeyecek, sadece yazılı delil başlangıcı hükmünde olacaktır⁷³.

Son olarak belirtmekte fayda vardır ki, taraflar arasındaki bir anlaşmaya istinaden ileri tarihli çek düzenlenmesi, Türk Ticaret Kanunu madde 795 “Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir.” hükmüne rağmen, ticari hayatta bir kredi aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir⁷⁴. Buna karşın çek hamilinin düzenleyen ile yaptığı anlaşmaya aykırı davranarak çeki bankaya düzenleme tarihinden önce ibraz etmesi ve hamili zor durumda bırakması nedeniyle bu konuda hukuki düzenleme yapılması ihtiyacı hâsıl olmuştur⁷⁵. Bu bağlamda Çek Kanunu’nun geçici 3.maddesinin 5.fıkrasında yapılan

⁶⁹ ÖZTAN, s. 1052, BAHTİYAR, s. 47, BOZER/GÖLE, s. 251, KENDİGELEN, s. 115, REİSOĞLU, s.54.

⁷⁰ Yargıtay, 12.HD, E. 2001/6458 K. 2001/7034 26.4.2001 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

⁷¹ KENDİGELEN, s. 118.

⁷² KENDİGELEN, s. 118, ÖZTAN, s. 1052.

⁷³ DOMANIÇ, s. 380, KENDİGELEN, s. 118.

⁷⁴ POROY/TEKİNALP, s. 8, KENDİGELEN, s. 118, DOMANIÇ, s. 18.

⁷⁵ POROY/TEKİNALP, s. 8, KENDİGELEN, s. 118, DOMANIÇ, s. 18.

değişiklikle 31.12.2023 tarihine kadar ileri tarihli keşide tarihi olan çeklerin üzerinde yazılan tarihten önce muhatap bankaya ibraz edilmesi yasaklanmaktadır⁷⁶.

5. Düzenleyenin İmzası

Çek üzerinde düzenleyenin imzasının bulunması TTK madde 780 hükmünde belirtilen zorunlu şartlardan bir diğeridir. Bu bakımdan imza ihtiva etmeyen çek başkaca hiçbir husus değerlendirilmeksizin doğrudan geçersiz sayılacaktır. Bu bağlamda bir senedin çek olarak nitelendirilebilmesi için şüphesiz ki ön yüzünde ve metni tümüyle kapsayacak şekilde düzenleyen kişinin ya da yetkili temsilcinin imzasını taşıması zorunludur. Düzenleyenin imzasını ihtiva etmeye çek adi havale olarak bile değerlendirilemez. Yalnızca HMK uyarınca delil başlangıcı olarak nitelendirilebilecektir⁷⁷.

Çek üzerinde düzenleyenin adının yer alıp almaması geçerlilik açısından önemli bir unsur değildir⁷⁸. Bu bağlamda geçerli bir çekin varlığından bahsedebilmek için düzenleyenin imzasının bulunması yeterli görülmektedir. Düzenleyenin adı, soyadı veya ticari unvanına dair bilgilerin çekte yer alması gerekli değildir. Bu sebeple tüzel kişilerin şirket unvanının çekte yer alması zorunlu unsur değildir⁷⁹. Ancak temsile yetkili kişilerin şirket unvanı ve kaşesiyle beraber çeki imzalamaları gerekmektedir. Çek Kanunu'nda tüzel kişilik adına çeki düzenleyen kişinin imzasının yanı sıra adının ve soyadının da çek üzerinde açıkça belirtilmiş olması aranmıştır. Bu bağlamda çek üzerine atılacak imzanın düzenleyen vasfı ile atılmış olması gerekir. Ancak çekte atılan imzanın gerçek hayatta düzenleyene yahut yetkili temsilcisine ait olmaması “imzaların bağımsızlığı” ilkesi uyarınca çekin geçerliliğine ve çekin üzerinde imzası bulunan diğer kişilerin sorumluluğuna engel teşkil etmeyecektir. Başka bir deyişle, çekte bulunan diğer kambyo taahhütlerine zarar gelmeyecektir⁸⁰.

Belirtmekte fayda vardır ki, çek üzerindeki imzanın parmak izi, mühür ve imza kaşesi ile yapılması kabul edilmemektedir. Bu bağlamda çek üzerindeki imzanın el ile

⁷⁶ POROY/TEKİNALP, s. 8, KENDİGELEN, s. 118, DOMANIÇ, s. 18.

⁷⁷ KENDİGELEN, s. 129, KAYIHAN/YASAN, s. 97, DOMANIÇ, s. 152, ÖZTAN, s. 1059.

⁷⁸ BOZER/GÖLE, s. 249.

⁷⁹ COŞKUN, s. 544.

⁸⁰ KENDİGELEN, s. 134, KINACIOĞLU, s. 110, BOZER/GÖLE, s. 249.

atılması şarttır. Elektronik, mekanik, parmak izi gibi ibareler çeki geçersiz kılmaktadır. TTK madde 1526, *“Poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetler güvenli elektronik imza ile düzenlenemez. Bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde gerçekleştirilen işlemler güvenli elektronik imza ile yapılamaz.”* hükmü uyarınca çekin elektronik imza ile imzalanamayacağı düzenlenemeyecektir.

Son olarak belirtelim ki Çek Kanunu madde 5/3 hükmü uyarınca, çek hesabının sahibi gerçek kişi ise çek düzenlemek için bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin etmesi mümkün değildir. Fakat her şeye rağmen temsilci veya vekil eliyle çek düzenlenmiş ise ayrıca diğer zorunlu unsurları ihtiva etmesi halinde bu çek geçerli sayılacak ve çekten dolayı gündeme gelebilecek hukuki ve cezai sorumluluklar çek hesabının sahibi gerçek kişi üzerinde olacaktır⁸¹.

6. Çekin Seri Numarası ve Karekodu

2016 yılında kabul edilen 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair” Kanun ile TTK madde 780 hükmünde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile çekin geçerlilik şartı olarak iki yeni zorunlu unsur gündeme gelmiştir⁸². Ticari hayatın teknoloji ile desteklenmesi amacıyla gündeme gelen bu değişikliklerden ilki çekin seri numarasını ihtiva etmesi, ikincisi ise çekin üzerinde karekodun yer almasıdır. Söz konusu düzenleme ile kabul edilen çek yaprağında banka tarafından verilen seri numarasının yer alması zorunluluğu muhatap bankaların çekle yapacağı ödemeleri kolaylaştırılması ve çek yapraklarına yönelik muhtemel sahteciliklerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Zorunlu karekod uygulaması ile piyasada çekin itibarının artması ve karşılıksız çek düzenleme sonucunda yaşanan olumsuzlukların önlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda karekod uygulaması daha çok çek hamillerinin korunması amacıyla öngörülmüştür. Nitekim karekod vesilesi ile çek hamili TMK madde 780/2 hükmünde öngörülen çek hesabı sahibinin bilhassa son beş yıl içerisindeki çek ile ödeme

⁸¹ BOZER/GÖLE, s. 245, BAHTİYAR, s. 53.

⁸² POROY/TEKİNALP, s. 320, KENDİGELEN, s. 141.

geçmişine yönelik verilere onun rızası aranmaksızın erişebilecektir. Böylece çek ile ödemeyi en baştan kabul edip etmeme hususunda sağlıklı bir tercih yapabilecektir.

B. Çekin Alternatifli Zorunlu Unsurları

Poliçelerde olduğu gibi çeklerde de düzenleme yeri ve ödeme yeri alternatifli zorunlu unsurlar arasında yer almaktadır. TTK madde 781/1-2 hükmüyle düzenlendiği üzere bu unsurların çek üzerinde belirtilmediği durumlar için kanun koyucu alternatiflerini öngörmüştür. Buna rağmen düzenleme yeri ile ödeme yerinin çek üzerinde alternatiflerinin de bulunmadığı durumlarda senet çek vasfını kazanamayacaktır. Bu bağlamda alternatifli zorunlu unsurlar olarak düzenleme yeri ve ödeme yeri bahsine çalışmamızın bu kısmında değinmekte fayda vardır.

1. Ödeme Yeri

Türk Ticaret Kanunu madde 780/1-d hükmünde çekin şekli unsurlarından biri olarak ödeme yeri belirlenmiştir. Çekte ödeme yeri özellikle ibraz sürelerinin belirlenmesi ve yabancılık unsuru taşıyan çeklere dair bazı konularda bir bağlama kuralı olarak uygulanacak olan hukukun tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak çekte ödeme yerinin belirtilmemiş olmasının çekin geçerliliğini engellemeyeceğini belirtmekte fayda vardır⁸³. Ödeme yeri çekte mutlaka bulunması şart olan zorunlu bir unsur değildir. Nitekim TTK madde 781/2 hükmü düzenlemesi ile kanun koyucu ödeme yerine ilişkin bir açıklığın bulunmaması halinde muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yerin ödeme yeri sayılacağını belirtmiştir. Hatta kanun koyucu ödeme yerinin açıkça senet üzerinde gösterilmemesi ve muhatabın ticaret unvanının yanında da ödeme yerini belirleyecek bir kaydın yer almaması ihtimalinde çekin muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödeneceğini hükme bağladığını görmekteyiz. Kanun koyucu bu düzenlemesi ile ödeme yerini senet üzerinde ayrıca gösterilmesini zorunlu bir unsur olmaktan çıkarmıştır⁸⁴. Belirtmekte

⁸³ KENDİGELEN, s.107.

⁸⁴ PULAŞLI, s. 182, KENDİGELEN, s. 107.

fayda vardır ki Türk Hukuku açısından yalnızca anonim ortaklık şeklinde faaliyet gösteren bankaların kanun gereği ticaret sicile tescil ve ilan edilmiş bir merkezinin bulunması zorunlu olduğundan başkaca bir açıklık barındırmasa dahi hukuken mevcut bir muhatap gösterilmiş olmak kaydıyla TTK'nin madde 339/2-a hükmü karşısında çekte ödeme yerinin tespiti her zaman mümkün olabilecektir⁸⁵. Yine de belirtmekte fayda vardır ki burada geçen merkez ibaresinin de merkez şube olarak anlamakta fayda vardır⁸⁶.

2. Düzenleme Yeri

Çekin zorunlu unsurlarını hükme bağlayan TTK madde 780/1-e'de yer alan diğer unsur ise çekin düzenlenme yeridir. Ancak kanun koyucu bu konuyu sıkı ve katı bir şekilde düzenlemek yerine seçimlik bir yasal unsur olarak kabul etmiştir. Bu bakımdan düzenleme yeri çekte açıkça ifade edilmemişse düzenleyenin unvanının ya da adının yanında yazılı olan yer olarak kabul edilmektedir. Ne var ki kanunda öngörülen bu iki seçenekten birisinin dahi bulunmaması işbu senedin çek vasfını kazanmasına engel teşkil edeceği gibi üzerinde birden fazla düzenleme yeri ihtiva eden çekin de geçersizliği sonucunu doğuracaktır⁸⁷.

Her ne kadar TTK madde 781/3 hükmünde “*Düzenleyenin adı yanında yazılı olan yer*” şeklinde ifade edilmiş ise de TTK madde 780 hükmü uyarınca zorunlu unsur olarak yalnızca düzenleyenin imzası arandığından hükümdeki “*adı*” ibaresini imzayı da kapsayacak şekilde geniş yorumlama zorunluluğu hâsıl olmuştur⁸⁸. Diğer yandan hükümde öngörülen bu alternatif bakımından önem ihtiva eden bir diğer husus düzenleyenin adı ya da imzasının yanında bir yerin gösterilmesi zorunluluğudur. Yoksa muhatabın ticaret unvanı yahut lehtarın veya avalistin adının yanında yazılan yerler düzenleyenin ticaret unvanında bulunan yer ile uyumsuzluk göstermesi halinde

⁸⁵ KENDİGELEN, s. 108.

⁸⁶ BOZER/GÖLE, s. 29, KENDİGELEN, s. 108, BAHTİYAR, s. 75.

⁸⁷ KENDİGELEN, s. 119, KINACIOĞLU, s. 21, ÖZTAN, s. 1056, BOZER/GÖLE, s. 26.

⁸⁸ KENDİGELEN, s. 119, NARBAY, s. 205, ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 268.

yetkili olan yargı merciine ilişkin kayıtlardaki yerler düzenleme yeri olarak kabul edilemeyecektir⁸⁹.

Çekin kambiyo senedi vasfını haiz olması için keşide yeri unsurunu mutlaka içermesi gerekir. Bunun yanı sıra düzenleme yerinin anlaşılır olmak kaydıyla kısaltma şeklinde yazılması da mümkündür. Örneğin Ankara yerine Ank. yazılmasında sakınca görülmemektedir⁹⁰.

Sonuç olarak özetlemek gerekirse açık bir düzenleme yerini veya düzenleyenin imzasının yanında bir yer ismini içermeyen çeklerin hukuken geçersiz olacağını söylemek mümkündür. Diğer yandan çek üzerinde birden fazla düzenleme yerinin gösterilmesi, net bir şekilde düzenleme yeri olarak gösterilen yerin aslında mevcut olmaması yahut idari bir birimin coğrafi adı olarak açıkça anlaşılabilir nitelikte bulunmaması da çeki geçersiz kılacaktır⁹¹.

C. Çekin Yardımcı Unsurları

Çekin baskı şeklini düzenleyen Çek Kanunu madde 7/2 hükmü uyarınca muhatap bankalar, çek defterini bastırırken çek hesabı sahibinin banka nezdindeki çek hesabının bulunduğu şubenin adını ve hesap numarasını; çek hesabı sahibi gerçek kişinin adını ve soyadını, tüzel kişi ise adını; çek hesabı sahibi gerçek ve tüzel kişinin vergi kimlik numarasını ve çekin basıldığı tarihi matbu olarak çek defterinin her sayfasına yazdırmakla yükümlüdür.

Bilindiği üzere Çek Kanunu madde 3/1 hükmü uyarınca, çekler lehtar ya da devri halinde son hamili tarafından Türkiye'nin herhangi bir yerinde muhatap bankanın herhangi bir şubesine ödeme için ibraz edilebilir.

⁸⁹ KENDİGELEN, s. 120, *Yargıtay 12. HD. E. 2014/3118 K. 2014/5092, 24.2.2014 tarihli karar için bkz. (www.kazanci.com) Kazancı Mevzuat ve İçtihat Bilgi Bankası.*

⁹⁰ *Yargıtay 12. HD. E. 2010/17737 K. 2010/30163, 14.12.2010 tarihli kararda; "Kısaltılmış şekilde yazılan bu keşide yeri yukarıdaki ilkeye uygun bulunmadığından takip dayanağı belge çek niteliğinde kabul edilemez." değerlendirmesine yer verilmiş ancak anlaşılır nitelikteki kısaltmaların geçerli olacağına hükmedilmiştir. bkz. (www.kazanci.com) Kazancı Mevzuat ve İçtihat Bilgi Bankası.*

⁹¹ KENDİGELEN, s. 129, ÖZTAN, s. 1056.

Çek Kanunu madde 2/9 hükmüne göre düzenlenen çekin TTK'de yer alan zorunlu unsurları bulundurmamak kaydıyla Çek Kanunu madde 2/1 hükmünde yer alan unsurlara aykırı olması durumunda düzenlenen bu çekin geçerliliğine bir etkisi olmayacaktır. Bu bağlamda Çek Kanunu madde 2/7 hükmünde çek defterleri ile ilgili muhatap bankaların çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabı sahibinin hesabının mevcut olduğu şubelerinin adını yazmaları zorunludur. Ayrıca aynı hüküm gereğince çek defterlerinin her yaprağına çekle işleyen hesabın bulunduğu şubelerin adının yanında çek hesabının numarasını da yazmakla yükümlüdürler. Yine bu bağlamda aynı hüküm uyarınca bankalar, çek defterlerinin her yaprağına çek sahibi gerçek kişinin adı ve soyadını, şayet tüzel kişi ise adını ve çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarasını da yazmaya mecburdurlar. Bu bağlamda Çek Kanunu 2/5 hükmü gereğince çek defterleri bankalarca bastırıldığından bu yapraklar bastırılırken çek defterinin basıldığı tarihi de yapraklara yazdırmak gerekmektedir.

Türk Ticaret Kanunu uyarınca çek için öngörülen zorunlu unsurları ihtiva eden kayıtların yazılması halinde burada izah edilen ihtiyari unsurların yazılmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir. Dolayısıyla bu başlık altında izah edilen hususlar TTK madde 780 ve 781 hükümleri anlamında zorunlu unsur ihtiva etmemektedir. Bu bakımdan çek yaprağı üzerine ilgili banka şubesinin adının yazılması yalnızca muhatap banka nezdinde çekin süratle ödenebilmesi amacını ihtiva etmektedir. Ayrıca çek hesabı sahibinin adının ve vergi kimlik numarasının muhatap bankaya ibraz edilen çekin üzerinde yazılı olması yalnızca çek hesabı sahibinin kimliğinin tespit edilmesine yardımcı olarak hamilin yapacağı hukuki, idari ve cezai tatbikatlarda kolaylık sağlar. Yine bu bağlamda çekin basıldığı tarihin çek yaprağı üzerinde yer alması ilgili tarihte hangi mevzuata tabi olduğunun belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca belirtmekte fayda vardır ki Çek Kanunu madde 3/9 hükmünde çekin üzerinde yazılı olan baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde muhatap bankaya ödeme için ibraz edilmemesi halinde muhatap bankanın Çek Kanunu madde 3/3 hükmü gereğince ödemekle yükümlü olduğu tutarın sona ereceği kabul edilmektedir⁹².

Sonuç olarak, Çek Kanunu madde 2/7 hükmünde yer alan unsurların çek üzerine yazılmamasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği aşikârdır. Ayrıca TTK'nin öngördüğü zorunlu unsurları ihtiva etmesi koşuluyla ilgili senedin çek vasfını haiz

⁹² BOZER/GÖLE, s. 259.

olacağı Çek Kanunu madde 2/9 hükmünde açıkça ifade edilmiştir. Bu bağlamda ihtiyari unsurlar yalnızca çek hamili için ödeme kolaylığı sağlamaktadır. Yazılmaması çekin geçerliliğini etkilememekte, yazılmış olması ise ödeme kolaylığı ve ivedilik açısından önem arz etmektedir.

D. Çekin İhtiyari Unsurları

Öncelikle belirtmekte fayda vardır ki uygulamada çek keşidesinde yalnızca bankalar tarafından müşterilere sunulan basılı çek defterleri kullanıldığından diğer kayıtlara da çek yapraklarının bu tür kayıtlara verdiği imkân oranında başvurulmaktadır. Bu sebeple bu başlık altında inceleyeceğimiz hususlara nadiren rastlanıldığını belirtmekte fayda vardır.

1. Çeke Konulabilecek İhtiyari Kayıtlar

Türk Ticaret Kanunu madde 780 hükmünde yer alan açıklamalardan anlaşılabileceği üzere çekte lehtara ilişkin herhangi bir kaydın yer alması çekin geçerliliği açısından zorunlu değildir. Bunun nedeni tartışmasız çekin diğer kambiyo senetlerinin aksine hamiline yazılı olarak da düzenlenebilmesidir. TTK madde 785 bağlamında çekin türü ile ilgili kayıtlar irdelendiğinde bir çekin nama, emre ve hamiline yazılabilmesi açısından dikkat edilmesi gereken birkaç husus vardır. Şöyle ki, bilindiği üzere çek de diğer kambiyo senetleri gibi kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır. Bu sebeple özellikle bir emre kaydını taşımasa bile lehtar olarak bir gerçek ya da tüzel kişi gösterilmek suretiyle düzenlenmiş olan çek emre yazılı olarak kabul edilecektir. Bu bağlamda matbu çek yaprağı üzerinde mevcut olan emre kaydının silinmesi kanun hükmü uyarınca vardığımız bu sonucu değiştirmeyecektir. Diğer yandan emre yazılı olarak düzenlenen bir çekte tüzel kişi lehtarın ticaret unvanının eksik yazılması da bu sonucu değiştirmeyecek olan durumlardan bir diğeridir. Hatta çek üzerinde birden fazla kişi lehtar olarak gösterilebilir⁹³.

⁹³ KENDİGELEN, s. 172, KINACIOĞLU, s. 278, ÖZTAN, s. 1071.

Belirli bir gerçek ya da tüzel kişi lehine düzenlenmiş olan çek yaprağı üzerine düzenleyen tarafından konulmuş “emre yazılı değildir” ya da “nama yazılıdır” gibi açık bir şekilde “menfi emre kaydını” ihtiva etmesi halinde çekin nama yazılı olduğu sonucuna varılacaktır. TTK madde 785/1-b hükmü uyarınca böyle bir çek yalnızca alacağın temliki yoluyla devredilebilir. Ayrıca böyle bir devir alacağın devrinin hukuki sonuçlarını doğurur demek mümkündür⁹⁴.

Yine bu kapsamda TTK madde 785/1-c hükmü uyarınca çekte açık bir şekilde “hamile/hamiline” kaydı vesilesiyle çek yaprağı hamiline yazılı olarak düzenlenebilir. Bu bağlamda çek yaprağı üzerinde belirli bir lehtar gösterilmiş olmakla birlikte “veya hamiline” kelimelerini ihtiva ediyorsa buna benzer bir kaydı içeren çek ile kimin lehine keşide edildiği belirtilmeyen çek de TTK madde 785/3 hükmü uyarınca hamiline yazılı çek sayılacaktır⁹⁵.

Türk Ticaret Kanunu uyarınca çek, muhatabın yerleşim yerinde fakat farklı bir adreste yahut başka bir yerleşim yerinde üçüncü bir kişi nezdinde ödeneceğine yönelik bir kayıt ihtiva edebilir⁹⁶. Fakat belirtmekte fayda vardır ki bahsedilen bu iki halde de çeki ödeyecek olan üçüncü kişinin TTK uyarınca bir banka olması şarttır.

Türk Ticaret Kanunu madde 802/3 hükmü uyarınca çek bedeli yabancı ülke parası ile gösterilen çeklerde düzenleyen ayrıca ödemenin belirli bir yabancı para ile yapılmasını talep edebilir. Elbette ki bu talep aynen ödeme kaydı şeklinde olmalıdır. Bu ihtimal dâhilinde artık çek ibraz edildiği gündeki Türk Lirası karşılığı ile değil çekte belirtilen yabancı para bedeli ile ödenebilir.

Türk Ticaret Kanunu madde 803 hükmü uyarınca çekin ön yüzüne düzenleyen veya hamil tarafından birbirine paralel iki çizgi çekilmek suretiyle senet, “çizgili çek” haline dönüştürülebilir.

Ayrıca çek üzerine provizyon, ihbar, teminat, tahkim, teyit ve vize kayıtlarının konulabilmesi mümkündür⁹⁷. Bu bağlamda çek yaprağı üzerine işletme adı, ticaret unvanı, aval kaydı ve protestodan muafiyet kaydı konulması da mümkündür⁹⁸. Bu

⁹⁴ KENDİGELEN, s. 173, BAHTİYAR, s. 69.

⁹⁵ KENDİGELEN, s. 178, PULAŞLI, s. 26.

⁹⁶ KENDİGELEN, s. 180.

⁹⁷ COŞKUN, s.522

⁹⁸ COŞKUN, s.522

kayıtların çek yaprağı üzerinde yer alması, ödeme için ibraz sırasında bir sorunla karşılaşılması ihtimalinde muhatapın gerçekleştireceği işlemi hızlandıracaktır. Ayrıca muhatap tarafından yapılacak olan inceleme neticesinde sorumluluk tespiti açısından doğru bilgilere ulaşıldığına dair güven tesis etmiş olacaktır.

2. Çeke Konulamayacak (Yasak) Kayıtlar

Türk Ticaret Kanunu'nda yapılan açık düzenlemeler neticesinde anlaşılmaktadır ki çek konulmasına izin verilmeyen “yasak” kayıtların birçoğu çekin geçerliliğini etkilememektedir. Bu kayıtların çekte yer alması halinde yalnızca bahsi geçen kayıt yazılmamış sayılacaktır. Başka bir anlatımla bu kayıtlar hukuken herhangi bir sonuç doğurmamaktadır. Ayrıca çek yaprağına yazıldığı takdirde çeki geçersiz kılacak kayıtlar da mevcuttur. Bu bağlamda kanun hükmünde düzenlenen kayıtlar iki başlık altında incelenecektir. Öncelikle çekte yer aldığı takdirde çekin geçerliliğini etkilemeyen yalnızca yazılan hükmün geçersiz olacağı kayıtlara değinilecektir. İkinci olarak da çek yaprağına yazıldığı takdirde çeki geçersiz kılacak kayıtlardan bahsedilecektir.

3. Çekin Geçerliliğini Etkilemeyen Yasak Kayıtlar

Poliçenin aksine TTK madde 784 hükmü uyarınca çekte kabul mümkün değildir. Bu sebeple muhatap tarafından çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı yazılmamış sayılır. Yine bilindiği üzere kanun koyucu çekte teknik anlamda vadeye müsaade etmemektedir. Bu bakımdan TTK madde 795/1 hükmü uyarınca çekler ibraz edildiğinde ödenir. Bu sebeple çekte vadeye ilişkin hüküm konulması mümkün değildir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde çekin bir kredi aracı değil ödeme aracı olduğu gerçeği çerçevesinde çek üzerine faiz şartının da yazılamayacağı aşikârdır. TTK madde 786 hükmü uyarınca yazılan faiz şartı yok hükmündedir. TTK madde 786 kapsamında faizin anaparaya işletilecek bir kapital faiz olduğu, bu sebeple temerrüt

faizini kapsamadığı unutulmamalıdır⁹⁹. Ayrıca TTK madde 818/1-c hükmünün TTK madde 679 hükmüne yaptığı atıf nedeniyle çekin ödenmemesi halinde düzenleyenin sorumlu olmayacağına yönelik bir kaydın çek üzerine konulamayacağı, böyle bir kaydın hüküm doğurmayacağı ayrıca çekin geçerliliğini de etkilemeyeceği yani diğer diğer kayıtlar gibi yazılmamış sayılacağını belirtmekte fayda vardır.

4. Çekin Geçerliliğini Etkileyen Yasak Kayıtlar

Türk Ticaret Kanunu madde 780/1-b hükmü uyarınca çekin ihtiva ettiği bedelin ödenmesine ilişkin havalenin kayıtsız ve şartsız olması gerekmektedir. Bu bağlamda çek kayıtsız ve şartsız düzenlenmemiş ise bu belge çek sayılamayacağı için TTK'nin kambiyo senetlerine mahsus hükümleri uygulanamayacağı gibi İİK'nin madde 167 hükmü ve devamındaki madde hükümleri de uygulanamayacaktır¹⁰⁰.

Kanun hükmüne aykırı olarak düzenlenmiş olan kayıtlar çekin geçersizliğine yol açacaktır. Başka bir deyişle çek bedelinin ödenmesinin herhangi bir şarta ya da asıl borç ilişkisine bağlayan kayıtlar çeki geçersiz kılacaktır.

Bu aşamada belirtmekte fayda vardır ki çekin hangi amaçla düzenlendiğinin çek üzerinde yazılmasına herhangi bir engel yoktur. Yani tek başına çek üzerinde temel borç ilişkisine yalnızca atıf yapılmış olması işbu senedin geçersizliği sonucunu doğurmaz¹⁰¹. Bu manada çekin bir eser ya da alım satım sözleşmesinden kaynaklanan borcun ifası, sipariş avansının iadesi gibi borç sebebi ihtiva eden düzenlemelerin senette yazılı olması tek başına çekin geçerliliğini etkilemeyecektir. Yeter ki çekin ödenmesi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde çek yaprağında yazılan bir karşı edimin yerine getirilmesi veya farklı bir şartın gerçekleşmesine bağlanmış olmasın.

⁹⁹ KENDİGELEN, s. 102, DOMANIÇ, TTK Şerhi, s. 590, BOZER/GÖLE, s. 66. ÖZTAN, s. 1079.

¹⁰⁰ ÇELİK, s. 427.

¹⁰¹ KENDİGELEN, s. 204, PULAŞLI, s. 173, REİSOĞLU, s. 79.

V. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Çekin sahip olduğu hukuki niteliğine dair kanunlarımızda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Çek TTK'nin 780-823 maddelerinde bonoya benzer şekilde düzenlenmiştir¹⁰². Ayrıca yine çekte ilişkin özellik ihtiva eden konular dışındaki hususlarda da poliçe hükümlerine atıf yapılmıştır. Çek, poliçeye benzerlik göstermektedir ancak bazı noktalarda birbirlerinden ayrılmakta olduklarını belirtmekte fayda vardır. Örneğin; poliçe bir kredi iken çekin ödeme aracı olarak öngörülmesi, çekte muhatap bankanın kabul yasağına tabi olması, aval verememesi ve ciro edememesi söz konusu iken poliçede tüm bunlar mümkündür. Ayrıca çekte kural olarak vade bulunmaması, çek hamiline olarak düzenlenebilir iken poliçenin hamiline yazılamaması, poliçeden caymak söz konusu değilken çekten cayılabilmesi, karşılıksız çekte ilişkin cezai yaptırımlar öngörülmüş olmasına rağmen poliçenin ödenmemesi halinde bir cezai yaptırımın bulunmaması, çekin karşılıksız kalması halinde müracaat hakkının kullanılabilmesi için protesto çekmenin zorunlu olmaması gibi yönleri ile poliçeden ayrılmaktadır¹⁰³.

Çek, TTK'nin üçüncü kitabında “*Kıymetli Evrak*” başlığı altında düzenlenmiş olması hasebiyle kıymetli evrak niteliği taşımaktadır. Bu sebeple kıymetli evraklara dair temel hükümler çek için de uygulama alanı bulacaktır¹⁰⁴. Çekin kıymetli evrak olmasının yanı sıra TTK'de yer alan düzenlemeler uyarınca kambyo senedi vasfını da haiz olduğunu bilmekteyiz. Bu bağlamda çekin aynı zamanda kambyo senedi olması sebebiyle kambyo taahhüdüne ilişkin hükümlerin çek için de uygulanacağı hususu izahtan varestedir¹⁰⁵.

Türk Ticaret Kanunu 780/1-b hükmünden de anlaşılacağı üzere, çek bir tür havale işlemidir. Ayrıca çekin, poliçeye benzer şekilde, nitelikli bir havale olduğunu söylemekte fayda vardır. Kısaca izah etmek gerekirse; çeki düzenleyen kişi, çeki düzenlemekle, lehtar veya hamile çek bedelini muhataptan talep etme yetkisi verirken

¹⁰² POROY/TEKİNALP, s. 295

¹⁰³ BAHTİYAR, s. 126.

¹⁰⁴ REİSOĞLU Seza, Çek Hukuku, Yazarın Yayını, Ankara 2011, s.37.

¹⁰⁵ KENDİGELEN, s. 35.

diğer bir yandan da talep halinde muhataba kendi hesabından lehtara veya hamile çek bedelini ödeme yetkisi vermektedir¹⁰⁶.

Borcuna karşılık çek düzenleyen kişi, çeki karşı tarafa vermekle birlikte borcunu ifa etmiş sayılmaktadır. Bu anlamda çek, ifa uğruna edim¹⁰⁷ vasfını haizdir. Ancak bu hususta 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 133/2 hükmünde yer alan düzenleme; “Özellikle mevcut borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz” hükmünü ihtiva etmektedir. Bu düzenlemeden anlayacağımız üzere, çekin teslim edildiği anca borcun ifa edilmiş sayılacağı hususunda tarafların mutabakata varmış olmaları gerekmektedir.

Türk Ticaret Kanunu madde 785 hükmüne göre çek, poliçe ve bono gibi kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır. Çekin nama veya hamiline yazılı olarak düzenlenebileceği hususuna TTK madde 785/1-b ve c hükümlerinde değinilmiştir. Şöyle ki “emre yazılı kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kişi” lehine düzenlenebileceğinin gibi ayrıca “emre yazılı değildir kaydıyla veya buna benzer bir kayıtla belirli bir kişiye” de düzenlenebileceğini görmekteyiz.

Bu aşamada değinmekte fayda gördüğümüz bir diğer husus ise, Çek Kanunu’nda gündeme gelen ayrımdır. Bu bağlamda Çek Kanunu’nda “tacir olan kişilere verilecek çekler¹⁰⁸”, “tacir olmayan kişilere verilecek çekler” ve “hamiline düzenlenecek çekler” şeklinde yapılan düzenleme ile çeklerin basım aşamasında nasıl bir ayrıma tabi tutulduklarını görmekteyiz. Madde hükmünden de anlayacağımız üzere çekin nama ve hamiline yazılı olarak düzenlenebileceği ancak hamiline düzenlenecek olan çekler için “hamiline” ifadesinin matbu olarak yer alması gerektiği aşikârdır. Çek Kanunu’nda

¹⁰⁶ İfa yerine edim; niteliği itibarıyla bir ifa ikamesi olan ve ifa edilmesi ile borcu sona erdiren edimdir. İfa yerine edim, tarafların iradesine dayanan bir ifa türü olup borcun yenilenmesi anlamına gelmemektedir. İfa uğruna edim ise; borçlanılan edim ifa edilmeden alacaklının ekonomik açıdan geçici olarak tatmin edilmesi anlamına gelmektedir. Borçlu, alacaklının kabulü ile ifa amacıyla borçlanılan edimden başka bir edimi yerine getirir ve borç, ifa yerine edimden farklı olarak, ifa uğruna edimin paraya çevrilerek alacaklının tatmin edildiği ölçüde sona ermiş olacaktır. Asıl edim ile ifa uğruna edim birbiriyle yarışmakta, birinin ifası ile diğeri de sona ermektedir (EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 939-941). KENDİGELEN, s. 35.

¹⁰⁷ KENDİGELEN, s.40-41.

¹⁰⁸ Çek Kanunu m. 2/XI – Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olanlardan, tacir kişilere özgü çek hesabı açtırnanlar hakkında bu Kanunu’nun tacirlere ilişkin hükümleri uygulanır. Bu hükme göre esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olan kişilerin de tacir çeki kullanabilmelerine izin verilmiştir. (POROY/TEKİNALP, s. 346).

yapılan bu ayırım yalnızca çekin tacir çeki olup olmadığı hususunda bir ayırımdır. Bu husus bilhassa çekin güvenliğini arttırmayı amaçlar. Bir başka anlatımla; çekin geçerliliği, çekin devredilmesi, bu hususta ileri sürülebilecek def'iler ve çekin karşılıksız kalması halinde başvurulabilecek hukuki yollar ve cezai yaptırımlar bakımından hiçbir farklılık arz etmemektedir¹⁰⁹.

Türk Ticaret Kanunu madde 785/2 hükmünde yer alan “*Belirli bir kişi lehine veya hamiline kelimelerinin veya buna benzer başka bir ibarenin eklenmesiyle düzenlenen çek hamiline yazılı çek sayılır*” şeklindeki düzenleme ile ve ayrıca TTK madde 785/3 hükmündeki “*kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş*” olan bir çekin hamiline yazılı çek hükmünde olacağı izahtan varestedir. Ancak TTK madde 785/2 ve 785/3 hükümlerinde izah edilen şekilde çek düzenlenip düzenlenemeyeceği hususunda farklı görüşler mevcuttur. Doktrinde yer alan bir görüşe¹¹⁰ göre; çekin kanunda belirtilen unsurları barındırması halinde, matbu çek yaprağı dışında çekin hamiline düzenlenmesi neticesinde geçersiz sayılamayacağı gerekçesi ile; TTK madde 785/2-3 fıkralarına göre çek düzenlenmesi halinde geçerli bir çek ilişkisinin varlığından bahsedilmektedir. Doktrinde yer alan bir diğer görüş ise aynı gerekçe ile çekin üzerinde matbu olarak “hamiline” ibaresinin yer almasına rağmen işbu çek yaprağının nama ve emre yazılı olarak da düzenlenmesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir¹¹¹. Bu görüşlerin aksine doktrinde yer alan bir başka görüş¹¹² ise TTK madde 785/2-3

¹⁰⁹ POROY/TEKİNALP, s. 345.

¹¹⁰ NARBAY, Şafak, 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, Y. 2010, S. 43, s.79.

¹¹¹ BOZER/GÖLE, s. 219.

¹¹² Çekte lehtar kısmında bir gerçek ve tüzel kişinin gösterilmemesi, gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmeyen işletme adı gibi ibarelerin yazılması halinde çekin hamiline yazılı bir çek olarak kabul edilip edilmeyeceği hususunda doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüş, çekin geçerlilik kazanabilmesi için lehtar olarak şeklen geçerli bir ismin gösterilmesi gerektiği, çekin hamiline yazılı sayılacak hallerin kanunda sayılmış olması nedenleriyle ticaret unvanı yerine işletme adının yazılması veya ticaret unvanının eksik gösterilmesi gibi hallerde çekin hamiline yazılmış olduğunun kabul edilmemesi gerektiği yönündedir (TEOMAN, Ömer, Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap:2: 1986-1988, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul,1993, s.77; KENDİGELEN, s.163,164, NARBAY, s.81). Diğer görüş ise; çekin unsurlarının kanunda sayılı olduğu, lehtarın zorunlu unsur olmadığı, lehtar kısmına tüzel kişiliği olmayan bir ortaklığın yazılması veya yazılan ticaret unvanının eksik olması gibi hallerde çekin hamiline yazılmış sayılacağını kabul edilmektedir. (ÖZTAN, s.1069-1070; REİSOĞLU, s. 148; BOZER/GÖLE, s.273; ERİŞ, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, 5.Baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s.135); Yargıtay ikinci görüşte olup lehtarın yazılıp yazılmaması ya da gerçek veya tüzel kişiliğinin bulunup bulunmamasının kanunda belirtilen unsurlar dışında kaldığından, takip dayanağı belge gereğince çek niteliğini taşıdığını ve kimin lehine keşide edildiği gösterilmemiş olan bir çekin hamile yazılı hükmünde olacağını belirtmektedir (Yargıtay 12.HD. E. 2008/17847 , K. 2008/21325, 01.12.2008 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com). YHGK kararında davaya konu çekin lehtar kısmında yazılı “Çam Ticaret” ibaresinin geçerli bir ticaret unvanı olup olmadığı

hükümlerine istinaden hamiline çek düzenlenmesinin mümkün olmadığı, bankalar tarafından matbu olarak düzenlenmiş olan çek yapraklarına ayrıca düzenleyen tarafından TTK madde 785/2 ve 785/3 hükümleri uyarınca “*düz bir çizgi çizilmesi*” veya “*gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmeyen işletme adı ibarelerin yazılması*” ile hamiline çek düzenlenmesinin mümkün görünmediği yönündedir¹¹³.

Özetle çek, kanunen bu yetkilerle donatılmamış gibi görünse de ticari hayat içerisinde ödeme aracı görevini üstlendiği aşîkârdır¹¹⁴. Bu bağlamda çeki düzenleyen kişinin amacının bir borcun ifa edilmesi olduğu karine olarak kabul edilmektedir. Bu karine sebebiyle de aksini iddia eden ispatla mükelleftir¹¹⁵. Başka bir ifade ile çekin bir borcun ifası dışında bir sebep ile verildiğini iddia eden kişi bu iddiasını ispatlamalıdır. Yargıtay’ın da bu konuda verdiği kararlar da açıkça görülmektedir ki, çek bir ödeme aracıdır. Borcun ifa edilmesi dışında bir nedenle verildiğini iddia eden kişinin iddiasını kesin delil ile ispatlaması gerektiğine yönelik kararları mevcuttur¹¹⁶. Yine Yargıtay kararlarından anlayacağım üzere, iddianın ispatı kapsamında ancak karşı taraf rıza gösterirse tanık dinletilebilir¹¹⁷.

Çekin hukuki niteliğini genel hatlarıyla izah ettikten sonra ayrıntılı olarak biraz daha değinmekte fayda görmekteyiz.

tartışılmış ve geçerli bir ticaret unvanı olmadığı, bu sebeple çekin hamiline yazılı çek olarak kabulü gerektiği kararına varılmıştır (Yargıtay HGK E. 2011-19-228, K. 2011/328, 18.05.2011 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com)).

¹¹³ PULAŞLI, s. 368.

¹¹⁴ REİSOĞLU, Çek Hukuku, s. 39.

¹¹⁵ TEKİL, Fahiman, Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Bası, Tekil Yayıncılık, İstanbul 1994, s.166; İMREGÜN, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitapevi, İstanbul 2007,s.119.

¹¹⁶ Yargıtay 11. HD. E. 2016/2697, K. 2017/5474, 18.10.2017 tarihli kararı “*Çek, bir ödeme aracı olup, çeklerin mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verildiği yolunda yasal karine mevcuttur. Bu durumda, davacının söz konusu çekleri mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verdiğinin kabulü gerekir. Yasal karinenin aksini yani çekin borç ödenmesinden başka bir amaçla verildiğini, bedelsiz bir avans çeki olduğunu iddia eden davacı tarafın bunu kesin delillerle ispatlaması gerekir.*”; Yargıtay 19. HD, E. 2016/13275, K. 2017/7381, 30.10.2017 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

¹¹⁷ Yargıtay 11. HD. E. 1987/6456 K. 1987/6904 8.12.1987 tarihli kararı; Yargıtay 19. HD., E. 2012/4329, K. 2012/9010, 28.5.2012 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

A. Kıymetli Evrak Niteliği

Çek her şeyden evvel bir kıymetli evraktır. Bu sebeple kıymetli evraka dair genel hükümler ve ilkeler, çekler hakkında da uygulama alanı bulacaktır¹¹⁸. Bu sebeple, çekin muhatap tarafından ödenmesinin talep edilebilmesi için işbu senedin ibraz edilmesi zorunludur. Bu hakkın devrinin söz konusu olması için de senet üzerindeki zilyetliğin nakli zorunludur. Nitekim TTK madde 645 hükmü “*Kıymetli evrak öyle senetlerdi ki, bunların içerdiği hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkasına da devredilemez*” şeklindedir. Bu bağlamda çeki ödeyecek olan muhatap borcun son bulmasını istiyorsa senedin kendisine teslim edilmesi koşulu ile ödemeyi gerçekleştirmelidir¹¹⁹. Aksi takdirde ödemiş olduğu çek bedelini düzenleyenin hesabına alacak kaydetmesi mümkün değildir.

B. Kanunen Emre Yazılı Olması

Çek kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır bu sebeple açıkça emre kaydını ihtiva etmese bile belirli bir kişinin adına keşide edilen çek emre yazılı çek olarak kabul görecektir. Bunun yanı sıra çekin nama ya da hamiline yazılı olarak keşide edilmesine yönelik bir engel yoktur. Netice itibarıyla hakkında özel bir düzenleme bulunmadığı sürece ve mahiyetine uygun düştüğü ölçüde nama, emre ve hamiline yazılı kıymetli evraka ilişkin genel hükümler de çek hakkında uygulama alanı bulacaktır¹²⁰.

C. Kambiyo Senedi Olması

Türk Ticaret Kanunu’nun hazırlanmasına esas teşkil eden Kambiyo Senetlerine ilişkin Cenevre Yeknesak Kanunu’nda çek; bir kıymetli evrak olup, poliçe ve bono

¹¹⁸ KENDİGELEN, s. 42.

¹¹⁹ KENDİGELEN, s. 42.

¹²⁰ KENDİGELEN, s. 44.

gibi bir kambiyo senedidir¹²¹. Bu sebeple, kambiyo senetlerinin ortak özelliklerini ihtiva eden hükümler çekler bakımından da geçerli olmaktadır¹²². Kambiyo senetleri gibi çekin de temel ilişkiden bağımsız soyut bir kıymetli evrak olduğunu belirtmekte fayda vardır¹²³. Ayrıca kanunen sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur. Bu bakımdan çek üzerindeki imzaların birbirinden bağımsızlığı ve çekin ödeneceğine yönelik bir garanti fonksiyonunu taşıması ile başvurma hakkına ilişkin hükümler, sadece emre ve hamiline yazılı kıymetli evrak açısından geçerli olan iyiniyetli hak sahibini korumasına yönelik düzenlemeler uyarınca geniş ölçüde tedavül güvenliğini haiz bulunduğunu, başka bir ifadeyle emre veya hamiline yazılı olmak kaydıyla kamunun güvenine mazhar olmuş bir senet niteliğinde olduğunu belirtmekte fayda vardır¹²⁴.

D. Çekin Nitelikli Bir Havale Olması

Hukuki yapısı itibarıyla çek, daha önce de belirttiğimiz üzere poliçeye benzemektedir. Kanunen emre yazılı bir kıymetli evrak olarak düzenlenen çekin temelinde tıpkı poliçede olduğu gibi bir havale ilişkisi yatmaktadır¹²⁵. Bu sebeple çek keşidesinde de üçlü bir ilişki ile karşılaşmakta ve çeki düzenleyen, çekle işleyen hesabının bulunduğu bir bankaya yani muhataba, lehine çek düzenleyen lehtar ya da çeki ondan devralan kişiye yani hamile, kendi hesabına belirli bir bedeli ödeme aynı zamanda hamile de çek bedelini muhataptan tahsil etme ya da talep etme yetkisini vermektedir¹²⁶.

Çeki klasik manada havaleden ayıran ve çeke nitelikli havale özelliğini kazandıran husus TBK madde 560/2 hükmünde açıkça çeke ilişkin hükümlerin saklı tutulmasıdır. Bu bağlamda çekin ancak muayyen bir bedelin ödenmesi amacıyla keşide edilebilmesine karşın havalenin konusu paranın yanı sıra kıymetli evrakın da

¹²¹ COŞKUN, s. 481.

¹²² KENDİGELEN, s. 45.

¹²³ Uluslararası Hukukta kambiyo senetlerine ilişkin iki temel sistem vardır; Anglo Sakson Hukuk Sistemi ve Kara Avrupası'nın belirlediği Cenevre Yeknesak Kuralları. CYK sistemini oluşturan kurallar bütünü Cenevre ve Lahey'de toplanan konferanslarda imzalanan metinlerden oluşmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde CYK sistemine ilişkin detaylı bilgi verilecektir.

¹²⁴ Kamu güveninin temininde ekonomi ve hukuk arasındaki ilişki hakkında detaylı bilgi için bkz. GÜVEYİ Nazmiye, s.83-122

¹²⁵ TBK'de düzenlenen havalenin kıymetli evrak hukuku bakımından da poliçe ve çek ilişkisinin dogmatik temelini oluşturduğu konusunda bkz. KOCAMAN, s. 3-4, KENDİGELEN, s. 45.

¹²⁶ KENDİGELEN, s. 45.

oluşturabilmesi, havale edenin ilke olarak her zaman havale alıcısına verdiği tahsil yetkisini geri alabilmesine karşılık çekte düzenleyenin bu yetkiyi geri alamaması ve ayrıca çekin ibrazında çekin ödenmemesinden sorumlu tutulması vs. gibi hususlar gösterilebilir¹²⁷.

Bir ödeme aracı olan çek, poliçedeki gibi bir kredi fonksiyonuna sahip değildir. Poliçe çifte yetki veren bir havaledir. Bu sebeple çek ile hukuki özellikleri bakımından aralarında büyük benzerlikler vardır. Bu nedenle çekte uygulanacak TTK hükümleri poliçeyi düzenleyen hükümlere geniş ölçüde atıf yapmaktadır¹²⁸. Belirtmekte fayda vardır ki çek ile poliçe arasında birtakım benzerlikler mevcut olmasına rağmen bazı durumlarda birbirlerinden ayrılırlar. Şöyle ki;

Türk Ticaret Kanunu'na göre çekte muhatap sadece banka olabilir iken bu kuralın aksine diğer bir gerçek veya tüzel kişi üzerine çekilen çek sadece havale hükmünde sayılmıştır. Poliçenin aksine çekte kabul gibi bir müessese yoktur. Bu sebeple bir çekte ilişkin kabul işlemi geçerli olmayacaktır. Ayrıca çek üzerine düşülmüş bir kabul kaydının da yazılmamış sayılacağı öngörülmüştür. Kanuni düzenlemelere göre emre yazılı bir senet olan çek üzerinde yer alacak sarıh bir kayıt ile nama düzenlenebileceği gibi poliçeden farklı olarak hamiline de düzenlenebilir. Netice olarak çekte lehtarın belirtilmesi zorunlu bir şekil şartı değildir. Böylelikle kimin lehine düzenlendiği gösterilmeyen çek hamiline yazılı kabul edilir. Çekte teknik manada bir vade olması mümkün değildir. Bu bakımdan çek görüldüğünde ödenir. Bu kurala aykırı olarak çek üzerine konulan ve vadeyi ihtiva eden her türlü kayıt yazılmamış sayılır. Poliçenin ve bononun vadesinde ödenmemesi yalnızca hukuki sorumluluk açısından bazı sonuçlar doğururken süresinde ibraz edilen bir çekin karşılıksız çıkması halinde hukuki sonuçların yanı sıra ayrıca cezai nitelik taşıyan yaptırımlar da uygulanır.

¹²⁷ Diğer farklılıklar için bkz. KINACIOĞLU, s. 260, TÜRK A., s. 72, KİBAR, s. 540-541.

¹²⁸ GÜLEÇ, s. 82.

E. Çekin Ödeme Aracı Olması

Diğer kambiyo senetlerinin aksine çek kredi aracı değil bir ödeme aracıdır¹²⁹. Bu bağlamda çek bir borcun ifası amacıyla verildiği karine olarak kabul edilir. Bilindiği üzere karinenin aksini iddia eden iddiasını ispatla mükelleftir. Yani çek bir borcun ifası dışında bir amaçla verildiğini iddia eden kimse iddiasını ispatla yükümlü olacaktır¹³⁰.

Türk Ticaret Kanunu madde 795 hükmünde çekin görüldüğü vakit ödeneceği düzenlenmiştir. Bunun haricinde çek yaprağında herhangi bir kaydın bulunması, yazılmamış kabul edileceğini izah etmiştik. Bu kapsamda çeke verilen bu özellik onu diğer kıymetli evraklardan ayıran yegâne husustur. Kambiyo senetlerinden poliçe ve bono, vade içerdiklerinden ekonomik işlev olarak kredi aracı niteliği taşıırken çek bir ödeme aracı niteliğindedir. Çekin bankaya ibraz edilmesi ve makbuz hükmünde olarak bankaya ciro ve iadesi zorunlu kılınmaktadır. Bu yüzden ödemenin ispatı açısından da kolaylık sağlanmaktadır¹³¹.

F. Çek Keşidesinin İfa Uğruna Edim Olması

Mevcut bir borç için çek düzenlenmesi kural olarak borcun yenilenmesi anlamına gelmemektedir. Bir başka ifadeyle çekin teslim edilmesi ile birlikte asıl borç ifa edilmiş sayılmamaktadır. Bu bağlamda çek verilmesinin “ifa yerine” değil “ifa uğruna” edim olduğunu belirtmekte fayda vardır¹³². İfa yerine edim niteliği gereği bir ifa ikamesi olan ve ifa edilmesi ile borcu sona erdirecek olan bir edim türüdür. İfa yerine edim tarafların iradesine dayanan bir ifa türüdür. Bu bakımdan borcun yenilenmesi anlamına gelmemektedir. İfa uğruna edim ise borçlanılan edim ifa edilmeden evvel alacaklının ekonomik açıdan geçici olarak tatmin edilmesi anlamına gelmektedir. Borçlu alacaklının kabul beyanı ile ifa amacıyla borçlanılan edimden başka bir edimi yerine getirmektedir. Böylece borç ifa yerine edimden farklı olarak ifa

¹²⁹ AYLI/YARDIMCIOĞLU, s. 3196-3199.

¹³⁰ KENDİGELEN, s. 47, İMREGÜL, s. 119.

¹³¹ KENDİGELEN, s.40.

¹³² KENDİGELEN, s. 41.

uğruna edimin paraya çevrilerek alacaklının tatmin edildiği ölçüde sonlanmış olacaktır. Böylece edim ile ifa uğruna edim birbiriyle yarışmakta, birinin ifası ile diğeri sona ermektedir¹³³.

Ayrıca TBK madde 133/2 hükmüne göre “*Özellikle mevcut borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz.*” Bu bakımdan sadece çekin teslim edilmesi borcun ifa edildiği anlamına geleceğine yönelik tarafların açık bir şekilde anlaşma yapmaları halinde düzenleyen çek vermek ile borcundan kurtulacaktır.

Çek TTK madde 785 hükmüne göre, poliçe ve bono gibi kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır. Bu bakımdan çekin kimin lehine düzenleneceği ilgili madde hükmünde belirtildiği üzere “*Emre yazılı kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kişi*” lehine düzenlenebileceği gibi “*emre yazılı değildir kaydıyla veya buna benzer bir kayıtlı belirli bir kişiye*” denilmek suretiyle nama veya hamiline yazılı olarak düzenlenebilecektir.

Dolayısıyla çek düzenlenmesine neden olan borç ancak çeklin ödenmesi ile birlikte ifa edilmiş sayılır. Ancak kambiyo taahhüdünün ifa uğruna yapıldığının açıkça kararlaştırıldığı durumlarda eski borç yenilenmek suretiyle sona erer. Onun yerine sadece kambiyo borcu kalır. Asıl borç ile birlikte ona bağlı ayni ve şahsi teminatlar da son bulur¹³⁴.

VI. ÇEKİN DÜZENLENMESİ

Çekin bir ödeme aracı olarak kendisinden beklenen yararı sağlayabilmesi için, çek düzenleyecek olan kimsenin muhatap nezdinde bir karşılığının bulunması ve muhatap ile aralarında bir anlaşmanın yapılması zorunlu unsurdur. Nitekim TTK madde 783/1 hükmünde kanun koyucu açıkça çek düzenlemenin bu ön şartlarını belirtmiştir. Bahsi geçen bu ön şartlar karşılık ve çek anlaşmasıdır.

¹³³ EREN, s. 939.

¹³⁴ KENDİGELEN, s. 42, GÜLEÇ, s. 82, OĞUZMAN/ÖZ, s. 438.

Belirtmekte fayda vardır ki, kanun hükmünde geçen bu ön şartlara uyulmaması, yine kanunen öngörülen unsurları ihtiva etmesi halinde çekin geçerliliğine zeval vermemektedir¹³⁵.

A. Çek Düzenleme Ehliyeti

Çekte ehliyet, kambiyo senedi vasfını haiz olan çeki düzenlemek suretiyle kambiyo taahhüdü altına girebilme durumunu ifade eder¹³⁶. Bu bakımda çekte muhatap sıfatını taşıyabilmek için de kanun koyucu tarafından özel bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Bu durum çekte has bir uygulamadır zira poliçe için aynı hususu belirtmek mümkün değildir¹³⁷. Uygulamada çekte özel düzenlenen bu kural dikkate alınmış ve bu bağlamda çek aracılığı ile kambiyo taahhüdünde bulunmaya aktif çek ehliyeti adı verilmiştir¹³⁸. Aynı zamanda çekte muhatap olabilme durumuna ise pasif çek ehliyeti denilmektedir.

Borçlanma ehliyetini kambiyo senetlerine has düzenleme ile izah eden TTK madde 670 hükmü uyarınca, kambiyo taahhüdünde bulunabilmek için özel ehliyet şartı aranmamaktadır. Hatta aksine ilgili hüküm uyarınca, “sözleşme ile borçlanmaya ehil olan kişi, kambiyo senetleri ile borçlanmaya da ehildir” denilmek suretiyle TMK hükümlerinin ehliyetle ilişkin olan düzenlemelerine atıf yapılmak ile yetinilmiştir. Ancak belirtmekte fayda vardır ki, ilgili hüküm yalnızca bonoyu düzenleyen ya da çek keşide eden veya poliçe düzenleyen bakımından değil, ciranta avalist veya muhatap gibi hangi sıfatla olursa olsun, kambiyo borcunu ihtiva eden tüm taahhütler için gereklidir¹³⁹. Bu bakımda TTK madde 784 hükmü uyarınca çekte kabulün yanında, TTK madde 789/2 hükmü kapsamında muhatap tarafından yapılacak ciro ve ayrıca TTK madde 794/2 gereğince verilecek olan aval de yasaklandığından; muhatapın çek sebebiyle kambiyo taahhüdü altına girmesi mümkün değildir¹⁴⁰.

¹³⁵ KENDİGELEN, s. 67.

¹³⁶ KENDİGLEN, s. 55.

¹³⁷ KENDİGLEN, s. 55.

¹³⁸ KENDİGLEN, s. 55.

¹³⁹ KENDİGELEN, s. 56.

¹⁴⁰ KENDİGELEN, s. 56.

Diğer yandan, TTK madde 670 hükmünde yalnızca kambiyo senetleri ile borçlanma ehliyetinden bahsedilmişse de kambiyo taahhüdünden yararlanma ehliyeti hususuna özel bir düzenleme yapılmamıştır. Böylece bu alanda yine genel hükümlerin uygulama alanı bulacağı aşıkardır¹⁴¹.

Bunun yanı sıra, tüzel kişiliği haiz olmayan kişi ya da mal topluluklarının, örneğin; adi ortaklığın, donatma iştirakinin çek aracılığıyla herhangi bir hak iktisabı veya borç üstlenmesi mümkün görülmemektedir¹⁴². Bunun yanı sıra, keşide edilen çek adı ortaklık adına ise, işbu çek diğer tüm şekil şartlarını ihtiva ediyorsa geçerlidir. Ayrıca, çeki imzalayan kişi yetkili temsilci ise, işbu çekten dolayı, TBK madde 638 hükmü kapsamında tüm ortaklar sorumlu olacaktır¹⁴³. Nitekim Yargıtay bu konuda verdiği bir kararında net bir şekilde ortaklıkta kendisine temsil yetkisi verilen bir ortağın kambiyo senedini adi ortaklık adına imzalaması halinde söz konusu taahhüdün diğer ortaklar içinde bağlayıcı olacağını izah etmiştir¹⁴⁴.

Belirtmek gerekir ki, kambiyo taahhüdünde bulunabilmek için gerçek ve tüzel kişilerin fiil ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Bu bakımdan fiil ehliyetinin gerçek kişiler açısından TMK madde 10 hükmü uyarınca ergin olmak, kısıtlı olmamak ve bilhassa temyiz kudretine sahip olmaları gerekir. Ayrıca tüzel kişilerin ise TMK madde 49 uyarınca, kanun ve kuruluş belgelerine istinaden gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyetini kazandıklarını söylemek mümkündür. Bu anlamda, tüzel kişiliğin kazanılması neticesinde organlar oluşacağından, tüzel kişilerin hak ve fiil ehliyetlerini ticaret siciline tescil ile kazanacaklarını söylemek isabetli olacaktır¹⁴⁵.

Temyiz kudreti mevcut olmayan küçük ve kısıtlıların, kanuni temsilcileri kambiyo taahhüdünde bulunabilecektir. TMK madde 16/1 hükmü uyarınca temyiz

¹⁴¹ Nitekim bkz. Yollamanın hem hak ehliyeti hem de fiil ehliyetine ilişkin hükümleri kapsadığı yönünde DEMİRKAPI, Tekinalp Armağanı, s. 755.

¹⁴² KENDİGELEN, s. 57; KINACIOĞLU, s. 99; POROY/TEKİNALP, s.246; DERYAL, s. 463; UYAR, s. 3527; ŞAHİN, s. 66; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 401; REİSOĞLU, s. 94; ERİŞ, s. 34.

¹⁴³ KENDİGELEN, s. 57.

¹⁴⁴ Yargıtay 12. HD 28.10.1994 tarih ve 12543/13228 sayılı kararı; Yargıtay 12. HD 31.03.2003 tarih ve 11026/4096 sayılı kararı de aynı yönde bkz. BAHTİYAR s. 30; Ayrıca apartman yönetiminin keşideci olarak düzenlediği kambiyo senetlerinin geçersiz olduğu yönünde bkz. Yargıtay 12. HD 31.05.2007 tarih ve 9003/11462 sayılı kararı; bununla birlikte vekil konumunda olan yöneticinin yetkili kılınması hâlinde düzenlediği kambiyo senetlerinin kat maliklerini de bağlayacağı, aksi takdirde yetkisiz temsilci sıfatıyla yöneticinin doğrudan sorumlu tutulacağı yönünde bkz. Yargıtay 12. HD'nin 13.10.2011 tarih ve 4533/18779 sayılı kararı; MOROĞLU/KENDİGELEN, s. 530; aynı yönde bkz. Yargıtay 12. HD'nin 09.10.2006 tarih ve 15793/18689 sayılı kararı.

¹⁴⁵ KENDİGELEN, s. 58;

kudretine sahip küçük ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin izni olmadan borç altına giremezler. Ancak küçük ve kısıtlılar tarafından gerçekleştirilen kambiyo taahhüdü, yasal temsilcinin rızası ve vesayet halinde ise ayrıca vesayet makamının izni ile bağlayıcılık kazanır¹⁴⁶.

Son olarak TTK madde 659/1 hükmü uyarınca; ehliyet yokluğunun senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin bir def'i olduğunu ve bu nedenle iyiniyetli olup olmadıklarına bakılmaksızın herkese karşı ileri sürülebileceğini ifade etmekte fayda vardır. Ancak hükümsüzlüğün yalnızca ehliyetsiz kişi bakımından bir sonuç doğuracağını buna karşın imzaların bağımsızlığı ilkesi uyarınca çekin geçerliliğini ve çek üzerindeki diğer imzaların geçerliliğini etkilemeyeceğini de izah edelim¹⁴⁷.

Kanun koyucu, Türkiye’de ödenecek olan çeklerde, muhatap olarak sadece bankaların olacağını düzenleme altına almıştır¹⁴⁸. Bu bakımdan çek muhatap sıfatıyla sadece bir bankaya ibraz olunabilir. TTK madde 815 hükmünde “banka” deyince ne anlamamız gerektiği izah edilmiştir. bu bağlamda; tanım verilmemekle birlikte, Bankacılık Kanunu’na atıfta bulunmak suretiyle, ilgili kanuna tabi olan kuruluşları “banka” olarak değerlendirmemiz gerektiği izah edilmiştir¹⁴⁹. Bu bakımdan pasif çek ehliyeti için sınırlamaya gidilmesinin böylelikle de sadece bankaların tercih edilmesinin gerekçelerinin başında, işbu bankaların güven kurumu statüsünde olmaları gelmektedir. Ayrıca çekten beklenen iktisadi fonksiyonların sadece muhatap olarak bankaların gösterilmesi halinde tam olarak yerine getirilebileceği düşüncesi hakimdir. Böylelikle çeke olan güven duygusunun artması ve böylelikle piyasadaki çek kullanımının yaygınlaşması amacı hedeflenmiştir¹⁵⁰. Netice olarak belirtmekte fayda vardır ki pasif çek ehliyeti için söz konusu olan tüm düzenlemeler yalnızca Türkiye’de ödenecek olan çekler için geçerlilik arz etmektedir¹⁵¹. Bunun yanı sıra, ödeme yeri

¹⁴⁶ Yargıtay, 12. H.D. 2003/3812 E. ve 2003/6347 K. sayılı 25.03.2003 tarihli kararı.

¹⁴⁷ ÖZTAN, s. 388; DOĞAN, s. 82; AYLI/YARDIMCIOĞLU, s. 3216; DURSUN, s. 116

¹⁴⁸ Muhatap olabilme ehliyeti açısından bazı hukuk çevrelerinde herhangi bir sınırlandırma getirilmemiş, bazılarında ise çekin sadece bankerler ya da onlara denk kişi ya da kurumlar üzerinden çekilebileceği kabul edilmiştir. bu sistemler hakkında bkz. KARAYALÇIN, s. 276; KALPSÜZ, s.49.

¹⁴⁹ KENDİGELEN, s. 62;

¹⁵⁰ KENDİGELEN, s. 65; KALPSÜZ, s. 51.

¹⁵¹ KENDİGELEN, s. 62; YILMAZ, s. 51.

olarak Türkiye'nin dışında bir ülkenin gösterildiği durumlarda, banka kavramından ne anlaşılması gerektiği ödeme yeri hukukuna göre belirlenmelidir¹⁵².

B. Çek Düzenlemenin Ön Şartları

1. Çek Anlaşması

Türk Ticaret Kanunu madde 783/1 hükmünde çek düzenlemenin şartları belirtilmiştir. Bu bağlamda muhatap nezdinde, düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve ayrıca düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenleyerek tasarrufta bulunabileceğine ilişkin muhatapla düzenleyen arasında bir anlaşmanın bulunması gerekmektedir. Bu aşamada belirtmekte fayda vardır ki, karşılığın ve geçerli bir çek anlaşmasının bulunmaması çekin geçerliliğine zeval vermeyecektir. Elbette karşılık ve çek anlaşması olmasa da çek tedavüle çıkabilecektir¹⁵³. Burada önemli olan unsur çekin ibrazı sırasında çekin karşılığının ve çek anlaşmasının mevcut olmasıdır¹⁵⁴.

Doktrinde çek anlaşmasının hukuki niteliği tartışmalıdır. Ancak büyük bir çoğunluk çek anlaşmasının vekâlet sözleşmesine benzediği yönünde görüş bildirmiştir.

2. Karşılık

Ödeme aracı olarak öngörülen bir çekin, muhatap bankaya ibraz edildiği anda ödenebilmesi için çek keşide etmek suretiyle tasarrufa yetkili bir karşılığın bulunması gerekmektedir¹⁵⁵. Bu sebeple çek düzenlenebilmesinin en önemli şartlarından biri düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunmasıdır¹⁵⁶. Ancak TTK madde 783/1 hükmünde kanun koyucunun “karşılık” demek suretiyle neyi kastettiğini

¹⁵² KENDİGELEN, s. 66; YILMAZ, s. 271;

¹⁵³ KENDİGELEN, s. 62; KALPSÜZ, s. 51.

¹⁵⁴ BOZER/GÖLE, s. 312.

¹⁵⁵ KENDİGELEN, s. 67.

¹⁵⁶ KENDİGELEN

anlamak mümkün değildir¹⁵⁷. Kanunda bir tanımla yapılmamış olması bu kavramın doktrinde geniş yorumlanmasına yol açmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen, karşılığın; hesap sahibine çek keşide etmek suretiyle üzerinde tasarrufta bulunabileceği ve muhatap bankada bulunan bir miktar para olduğu söylemek mümkündür.

Bu bakımdan çekin ödenmesi amacıyla muhatap bankada mevcut bulunan nakit para karşılık kavramına isabet etmektedir¹⁵⁸. Bu paranın kaynağının ne olduğunun bir önemi yoktur. Öyle ki muhatap bankada çek hesabı sahibinin banka hesabında bulunan para, doğrudan düzenleyen tarafından muhataba tevdi edilmiş olabileceği gibi, düzenleyenin hesabına üçüncü kişiler tarafından da gönderilmiş olabilir¹⁵⁹.

Çek keşide eden kişinin muhatap banka nezdinden birden fazla hesabının mevcut olması olasılığında ise karşılığın, üzerine çek çekilen hesapta olması gerekmektedir. Bu nedenle düzenleyenin, muhatap banka nezdindeki diğer hesaplarında çek bedelini tahsil edecek miktarda paranın bulunması önemli değildir¹⁶⁰. Ancak muhatap bankaya verilen özel yetki ile, mesela virman talimatı ile, bu husus değişmektedir. Bu aşamada muhatap banka hesaplar arası para aktarımını gerçekleştirebilirler¹⁶¹.

¹⁵⁷ Kavrama ilişkin olarak bkz. YÜKSEL, s. 40.

¹⁵⁸ KENDİGELEN, s. 68.

¹⁵⁹ KALPSÜZ, s.102.

¹⁶⁰ Nitekim bu yönde bkz. Yargıtay 11. HD'nin 26.02.2018 tarih ve 2016-8253/1402 ile 05.06.2018 tarih ve 2016-13733/4286 sayılı kararları; virman talimatıyla ilgili olarak ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD'nin 05.11.2019 tarih ve 2018-1388/6857 sayılı kararı. Özel bir talimat olmadığı sürece çekin düzenleyenin başka bir hesabından ödenmesinin muhatap açısından ağır kusur oluşturacağına ilişkin örnek bir olay için bkz. KENDİGELEN, Hukukî Mütalâalar III, s. 393 vd. Bununla birlikte bkz. ve karş. Çek Kanunu'nda öngörülen yeni düzenleme kapsamında tacirin birden fazla çekle işleyen hesabının herhangi birisinde karşılık bulunması hâlinde, üzerine çek çekilen hesapta karşılık olmasa dahi, çek bedelinin ödenmesi gerektiği yönünde farklı bir görüş için YILDIZ, İTİCÜHFD 2010, s. 78.

¹⁶¹ TEKİL, s. 26; ÇEKER, s. 129; NANELİ, s.555.

C. Bankalarca Bastırılan Çek Yapraklarının Kullanılması

Çek Kanunu. Madde7’de yer alan çek defteri yapraklarına ilişkin şekil şartları ve hükümlülükleri ile ilgili bilgiyi birinci bölümde madde madde ayrıca düzenleyerek açıklamıştık, bu kısımda yaprakların süreç içerisinde ne aşamalardan geçtiği nelere sebep olduğu ve nasıl iyileştirmelere konu olduğundan bahsetmekteyiz. Öncelikle, mülga 3167 sayılı kanun uyarınca ve 5941 kanun uyarınca, çek yapraklarının ücretlerinin seneler içindeki değişimi tablo 1 ve 2 de yer almaktadır.

5941 sayılı Kanun uyarınca muhatap bankanın ibraz eden düzenleyici dışında hamile süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarlar			
Düzenleme	Resmî Gazete Tarih ve Numarası	Yürürlük Tarihi	Sorumluluk tutarı - TL.
Kanun	20 Aralık 2009 – 27438	20 Aralık 2009	600,00
Tebliğ	20 Ocak 2010 – 27468	20 Ocak 2010	600,00
Tebliğ	25 Ocak 2011 – 27826	28 Ocak 2011	655,00
Tebliğ	31 Ocak 2012 – 28190	31 Ocak 2012	725,00
Kanun	3 Şubat 2012 – 28193 (Mükerrer)	3 Şubat 2012	1.000,00
Tebliğ	23 Ocak 2013 – 28537	25 Ocak 2013	1.045,00
Tebliğ	21 Ocak 2014 – 28889	27 Ocak 2014	1.120,00
Tebliğ	21 Ocak 2015 – 29243	26 Ocak 2015	1.200,00
Tebliğ	23 Ocak 2016 – 29602	25 Ocak 2016	1.290,00
Tebliğ	20 Ocak 2017– 29954	27 Ocak 2017	1.410,00
Tebliğ	19 Ocak 2018– 30306	29 Ocak 2018	1.600,00
Tebliğ	12 Ocak 2019– 30653	28 Ocak 2019	2.030,00
Tebliğ	17 Ocak 2020– 31011	30 Ocak 2020	2.225,00
Tebliğ	25 Ocak 2021– 31375	29 Ocak 2021	2.670,00

Tablo 1: 5941 sayılı Kanun uyarınca muhatap bankanın ibraz eden düzenleyici dışında hamile süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarlar¹⁶².

¹⁶² TCMB ‘Karşılıksız Çek Yaprağı İçin Bankanın Sorumlu Olduğu Tutar’(2021) TCMB - Karşılıksız Çek Yaprağı için Bankanın Sorumlu Olduğu Tutar (son erişim: 19.05.2021)

Mülga 3167 sayılı Kanun uyarınca, süresinde ibraz edilen, ancak karşılığı bulunmayan veya yetersiz kalan her çek yaprağı için muhatap bankanın düzenleyen dışındaki hamile ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarlar			
Düzenleme	Resmî Gazete Tarih ve Numarası	Yürürlük Tarihi	Sorumluluk tutarı - TL
Kanun	03 Nisan 1985 – 18714	3 Ekim 1985	20.000,00. TL
Tebliğ	16 Mart 1990 – 20463	16 Mart 1990	125.000,00. TL
Tebliğ	18 Haziran 1993 – 21611	18 Haziran 1993	500.000,00. TL
Tebliğ	18 Şubat 1995 – 22206	18 Şubat 1995	1.500.000,00. TL
Basın Duyurusu	30 Mayıs 1997	2 Haziran 1997	5.000.000,00. TL
Tebliğ	13 Kasım 2002 – 24935	2 Aralık 2002	60.000.000,00. TL
Kanun	8 Mart 2003 – 25042	9 Temmuz 2003	300.000.000,00. TL
Tebliğ	15 Ocak 2004 – 25347	19 Ocak 2004	310.000.000,00. TL
Tebliğ	11 Ocak 2005 – 25697	24 Ocak 2005	350,00. YTL
Tebliğ	14 Ocak 2006 – 26049	30 Ocak 2006	370,00. YTL
Tebliğ	17 Ocak 2007 – 26406	29 Ocak 2007	410,00. YTL
Tebliğ	08 Ocak 2008 – 26750	28 Ocak 2008	435,00. YTL
Tebliğ	15 Ocak 2009 – 27111	26 Ocak 2009	470,00. YTL
Tebliğ	20 Ocak 2010 – 27468	20 Ocak 2010	500,00. YTL
Tebliğ	25 Ocak 2011 – 27826	28 Ocak 2011	545,00. YTL
Tebliğ	31 Ocak 2012 – 28190	31 Ocak 2012	600,00. YTL
Tebliğ	23 Ocak 2013 – 28537	25 Ocak 2013	615,00. YTL
Tebliğ	21 Ocak 2014 – 28889	27 Ocak 2014	660,00. YTL
Tebliğ	21 Ocak 2015 – 29243	26 Ocak 2015	700,00. YTL
Tebliğ	23 Ocak 2016 – 29602	25 Ocak 2016	740,00. YTL
Tebliğ	20 Ocak 2017 – 29954	27 Ocak 2017	815,00. YTL
Tebliğ	19 Ocak 2018 – 30306	29 Ocak 2018	940,00. YTL
Tebliğ	12 Ocak 2019 – 30653	28 Ocak 2019	1.255,00. YTL
Tebliğ	17 Ocak 2020 – 31011	30 Ocak 2020	1.345,00. YTL
Tebliğ	25 Ocak 2021 – 31375	29 Ocak 2021	1.680,00. YTL

Tablo 2: Mülga 3167 sayılı Kanun uyarınca, süresinde ibraz edilen, ancak karşılığı bulunmayan veya yetersiz kalan her çek yaprağı için muhatap bankanın düzenleyen dışındaki hamile ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarlar¹⁶³.

Çek Kanunu madde 5 hükmünde bahsedilen, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına sahip kişilerin ellerindeki basılı olan çek defterlerin kullanılmamış her sayfasıyla birlikte yasağın kendisine verildiği yani kararın çıktığı tarihten itibaren 10 gün içerisinde bankalara iade etmekle sorumludur. Düzenlenen ancak henüz karşılığı ibraz edilmemiş olan çeklerin bilgileri de listelenerek bankalara verilmesi

¹⁶³ TCMB ‘Karşılıksız Çek Yaprağı İçin Bankanın Sorumlu Olduğu Tutar’(2021) Mülga 3167 sayılı Kanun uyarınca, süresinde ibraz edilen, ancak karşılığı bulunmayan veya yetersiz kalan her çek yaprağı için (tcmb.gov.tr) (son erişim: 19.05.2021)

gerekmektedir. Bu bilgiler, düzenleme tarihi, miktarı varsa lehtarların isimlerini içermelidir.

Çeke eklenmiş olan karekod uygulamasının gelmesi ile birlikte, çek sahiplerinin elinde kaç yaprak kaldığı kaçının kullanıldığına dair bilgiye ulaşılması mümkün hale gelmiştir. Daha öncelerde sadece çek banka ibraz için getirildiğinde o çekin kullanıldığı bilgisi kayıt altına alınabiliyordu. Uygulamada lehtar tarafınca verilen çekin, bilgilerinin sisteme giriş şart getirildiğinden beri, belirsizlik yaratan bu durumun ortadan kalkması sağlanmıştır. Aynı zamanda karekod ile hedeflenen diğer bir amaç çek hesabına sahip ama hala ibraz için bankaya gelmemiş olan çekin bilgileri adet ve tutar gibi, üçüncü kişilerin bilgisine sunmaktır. Böylece alacaklı o çeki kabul edip etmeme kararını, piyasadaki çek oranına bakarak kabul edebilme hakkını elinde bulundurmuş olacaktır¹⁶⁴.

Bankalar, herhangi bir çek defterine ait olmayan ve hamiline yazılan bir çek yaprağı tespit ettiklerinde, tespit ettikleri tarihten itibaren, ellerinde bulunun ilgili deliller ile en geç bir hafta içerisinde Cumhuriyet Başsavcılığı ve Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmekle yükümlü bulunmaktadır¹⁶⁵.

Bankalar çek üzerinde yazan tutarı ödeme yükümlülüğünün olmasıyla birlikte, bu tutara kendi literatürlerinde, farklı birçok hitap kavramları vardır. Bunlar, “banka garanti tutarı”, “banka kaynağı tutarı”, “bankanın sorumlu olduğu tutar”, “çek yaprak bedeli”, “yasal garanti tutarı”, “karşılıksız bedeli”, “yasal sorumluluk bedeli” kavramlarıdır¹⁶⁶. Literatürde, bu kavramlara ek olarak, farklı isimler veren yazarlar da olmuştur. Poroy ve Tekinalp, bu tutar için, “özen ikaz akçesi” ismini kullanmaktayken¹⁶⁷, Gökale ve Tekil, “kanuni garantili çek” ismini kullanmaktadır¹⁶⁸. Çalışmamız boyunca ise çek tutarı, ismi kullanılmaktadır.

¹⁶⁴ TBMM, Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (1/728) ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 1, Sıra Sayısı: 404, 2016, s. 29 -30

¹⁶⁵ 5941 Çek Kanunu, 20.12.2009 tarihli Resmi Gazete, sayı: 27438, 5.tertip, Cilt: 49 Md.4/3. (son erişim 14.05.2021)

¹⁶⁶ HACİÖMEROĞLU/TOPÇU, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuki Dergisi, Arşiv, Cilt5: 5, Sayı:2, Çek Defterinin Teslimi ile Kurulan Gayrinakdi Kredi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, 2019, s. 194.

¹⁶⁷ POROY/TEKİNALP, s. 360.

¹⁶⁸ GÖLE, 1989, s. 56; TEKİL, Müge (1997) Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, Beta, s. 118.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEKİN ÖDENMESİ VE KARŞILIKSIZ ÇEK

I. KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI

Çekin ödenmek üzere muhatap bankaya veya takas odasına ibraz edilmiş olmasına rağmen ödenmemesi durumu birçok gerekçeye dayanabilir¹⁶⁹. Bu durumlardan bir kaçından bahsetmek gerekirse, ibraz edilen senedin TTK madde 780 hükmünde düzenlenen ve taşınması gereken nitelikleri barındırmaması hali ya da TTK madde 796 hükmünde düzenlenen çekin ibraz süresinin geçirilmiş bulunması hali veya TTK madde 812 hükmünde düzenlenen ibraz edilen çekin sahte veya tahrif edilmiş olması hallerinde banka açısından ödemedi kaçınma nedeni oluşabilir. Yine bu bağlamda TTK madde 757/1 hükmü uyarınca ödemedi men kararı verilmesi veya ibraz süresi geçirilmiş bir çekin düzenleyenin cayma beyanında bulunması da muhatabın ödeme yetkisini ortadan kaldırır¹⁷⁰. Ödenmeme nedenlerinden bir diğeri ise üzerine çek çekilen hesapta yeterli karşılığın olmaması ya da düzenleyen ile muhatap arasında geçerli bir çek anlaşmamasının bulunmaması durumudur. Elbette ki çekin ödenmemesine yol açan sebepleri somut olayın özelliklerine göre çoğaltmak mümkündür. Görüldüğü üzere çekin ödenmemesine yol açan nedenler oldukça fazladır. Bu bağlamda bunların içerisinde bir tanesi daima ön plana çıkmış ve hemen hemen birçok hukuk sisteminde özel düzenlemelere konu olmuştur¹⁷¹. Bu sebep ise tartışmasız çekin yeterli karşılığının bulunmaması nedeniyle ödenmemesi yani karşılıksız kalması durumudur.

Türk Ticaret Kanunu'nda karşılıksız çeke dair bir düzenleme olmadığı gibi karşılıksız çek sayılacak halleri ihtiva eden bir hüküm de bulunmamaktadır. Bu bakımdan TTK'nin çeşitli hükümlerinden yola çıkarak karşılıksız çek için şöyle bir tanımlama yapılması mümkündür. İbraz edildiği anda çek hesabında çekin bedelini

¹⁶⁹ Ödenmeme nedenlerine ilişkin bkz. ÖZTAN, s. 1223; GÖLE, s. 171; ÇOLAK/ÖZDEMİR/HIZ, s. 51 vd.

¹⁷⁰ BOZER/GÖLE, s. 132; KENDİGELEN, s. 359.

¹⁷¹ DOMANİÇ, s. 23; KENDİGELEN, s. 360.

tamamen veya kısmen ödemeye yetecek miktarda nakit yahut kredi ilişkisinden kaynaklanan bir mablağın mevcut olmadığı çek olarak tanımlanabilir¹⁷².

Bir çekin karşılıksız olarak addedilmesi için birkaç unsuru birden birlikte ihtiva etmesi gerekmektedir. Bu hususlara tek tek değinmekte fayda vardır.

Öncelikle çekin TTK madde 780 ve madde 782 hükümleri uyarınca ihtiva etmesi gereken asgari tüm unsurları taşıması gerekmektedir. Aksi halde unsur eksikliği sebebiyle senedin çek niteliğinde olmadığı hallerde karşılıksız çek söz konusu olamaz¹⁷³. Unsur eksikliği sebebiyle çekin ödenmemesi durumunda muhatap bankanın ödememe sebebini karşılığın bulunmaması olarak değil unsur eksikliği olarak senedin üzerine yazması gerekmektedir¹⁷⁴. Muhatap bankanın çekin gerekli unsurları taşınamaması sebebiyle çek vasfını ihtiva etmeyen senet için karşılıksızdır işleminde bulunması basiretli bir iş adamı gibi davranma yükümlülüğüne aykırı olup bu halde muhatap bankanın düzenleyenin maddi ve/veya manevi zararını tazmin etmesi gerekir¹⁷⁵.

Çekin karşılıksız çek sayılabilmesi için ikinci unsur ise kanuni süresi kapsamında çek hesabının bulunduğu muhatap banka şubesine ya da bankanın herhangi bir şubesine yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi gerekmektedir¹⁷⁶. Çekin ibraz süresinden sonra muhatap bankaya ibraz edilmesi durumunda karşılığın bulunmaması hatta karşılıksızdır kaydı düşülmesi halinde dahi çek karşılıksız sayılmayacaktır.

Bankaya süresi içerisinde ibraz edilen çekin karşılıksız çek sayılabilmesi için bir diğer unsur, muhatap banka tarafından Çek Kanunu madde 3/5 hükmünde belirtildiği üzere çekin arkasına “karşılıksız” kaydının düşülmesi gerekmektedir. Yani muhatap banka tarafından çekin karşılıksız kaldığına dair yazılı beyanla yahut takas odasının beyanıyla veya ödememe protestosu ile kanuni ibraz süresi içerisinde tespit edilmesi gerekmektedir¹⁷⁷.

¹⁷² KENDİGELEN, s. 360-361.

¹⁷³ BOZER/GÖLE, s. 407.

¹⁷⁴ BOZER/GÖLE, s. 407.

¹⁷⁵ BOZER/GÖLE, s. 407.

¹⁷⁶ BOZER/GÖLE, s. 407.

¹⁷⁷ BOZER/GÖLE, s. 407; KENDİGELEN, s. 361.

Çekin karşılıksız çek olarak değerlendirilmesi ihtiva etmesi gereken en önemli şart çekin ödenmemiş olmasıdır. Bu bakımdan çekin hangi biçimde olduğu fark etmeksizin ödenmiş olması, o çekin karşılıksız çek sayılmasını engellemektedir¹⁷⁸. Bu bakımdan muhatap bankanın garanti miktarı nedeniyle çekin tamamının ödenmesi durumunda da çek karşılıksız çek sayılamayacaktır¹⁷⁹. Ancak her ödenmeme durumu çekin karşılıksız sayılmasına sebep olmayacaktır¹⁸⁰. Daha önce bahsettiğimiz üzere çekin kanunen ihtiva etmesi gereken unsurları barındırmaması ya da muhatap bankaya ibraz eden kişinin yetkili hamil olmaması sebebiyle çekin ödenmemesi durumunda muhatap, çek hesabında karşılığın olması halinde dahi çeki ödememek ile yükümlüdür¹⁸¹. Bu bakımdan bu ödememe halleri karşılıksız çek olarak sayılamayacaktır¹⁸². Bu bakımdan muhatap bankanın hatalı olarak çek çekilen hesapta karşılık bulunmamasına rağmen çek bedelini ödemesi durumunda ve muhatap bankanın müşterisi olan düzenleyenin kanuni yaptırımlardan korumak maksadıyla ödeme yapması durumunda da bu çek karşılıksız sayılamayacaktır¹⁸³. Ayrıca çek hesabında karşılığın var olmasına rağmen muhatap banka hatalı veya bilinçli olarak çeki ödenmez ise bu durumda çek karşılıksız sayılmaktadır¹⁸⁴.

Düzenleyen ile muhatap banka arasında çek anlaşması bulunmaması ve bu nedenle banka tarafından ödeme yapılmaması durumunda da çek karşılıksız sayılacaktır¹⁸⁵. Böyle bir durumda çek çekilen hesapta çek bedelinin bulunması bir önem ihtiva etmemektedir. Uygulamada çek defterleri bankalar tarafından basılır ve bu sebeple çek üzerinde çek hesabı yazılı bulunur. Genel itibarıyla muhatap banka ile düzenleyen arasında çek anlaşmamasının olmaması durumu sebebiyle çekin karşılıksız olması pek rastlanan bir durum değildir. Ancak düzenleyenin, başka bir hesabı çek üzerine yazması halinde muhatap banka çek anlaşması olmaması sebebiyle çeki ödemeyebilir. Bu durumda karşılıksız çek söz konusu olur¹⁸⁶. Ancak doktrinde bu konuda farklı görüşte olan yazarlar¹⁸⁷ mevcuttur. Bu görüşe göre çek anlaşmasının

¹⁷⁸ İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 106.

¹⁷⁹ BOZER/GÖLE, s. 409.

¹⁸⁰ KENDİGELEN, s. 363.

¹⁸¹ KENDİGELEN, s. 363.

¹⁸² İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 106.

¹⁸³ BOZER/GÖLE, s. 409.

¹⁸⁴ POROY/TEKİNALP, s. 308.

¹⁸⁵ İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 105.

¹⁸⁶ İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 107.

¹⁸⁷ BOZER/GÖLE, s. 410.

ibraz edilen bir çekin ödenebilmesi ile ilgili olduğunu ve çek anlaşmasının bulunmaması durumunda muhatap tarafından ödeme yapılamayacağı, ayrıca çekin karşılıksız çek sayılamayacaktır¹⁸⁸.

Muhatap banka çek çekilen hesapta bedelin tamamı olmasa da bir bölümü mevcut ise bu kısmı ödemekle yükümlüdür. TTK madde 783/2 hükmü uyarınca düzenleyen karşılıksız kalan kısım için sorumlu tutulacaktır¹⁸⁹. Fakat çek çekilen hesapta değil de muhatap bankada düzenleyenin adına başka bir hesapta para bulunması durumunda muhatap bankanın virman yetkisi mevcut değil ise bu çek karşılıksız çek sayılacaktır¹⁹⁰. Bu bakımdan muhatap bankada virman yetkisi var ise çek çekilen hesapta karşılığın bulunmaması durumunda diğer hesaptan ödeme yapılırsa bu çek karşılıksız çek sayılamayacaktır¹⁹¹.

Muhatap bankanın çek çekilen hesapta bulunan karşılığı ödememesinin nedeni bir haciz veya banka lehine bir rehin olması durumu ise çek karşılıksız olacaktır¹⁹². Fakat ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Doktrinde yer alan bir görüşe¹⁹³ göre; haciz yapılabilmesi için öncelikle çeki düzenleyene ödeme emrinin tebliğ edilmesi gerektiğinden düzenleyenin bankada karşılığı bulunmasını sağlamakla yükümlü olduğu fakat ihtiyati haciz konusunda ise çeki düzenleyene tebliğ yapılması gerekmediğinden her somut olayın şartına göre çekin karşılıksız çek sayılıp sayılamayacağı durumu değişmektedir¹⁹⁴. Diğer bir görüşe¹⁹⁵ göre ise, böyle bir durumda özel hukuk kapsamında çekin karşılıksız olduğunu ve hamilin başvuru hakkının kullanabilmesi gerekmektedir¹⁹⁶. Doktrinde yer alan diğer bir görüş¹⁹⁷ ise, üçüncü kişi lehine ihtiyati haciz ya da rehin olması durumu karşılıksız hal olarak sayılmaktadır. Bu bakımdan mahkemeden alınmış ihtiyati tedbir kararı mevcut ise çekin karşılıksız çek sayılmaması gerektiği, bu durumun yalnızca ödenmeme nedeni olacağı savunulmaktadır¹⁹⁸. Bir diğer görüş ise ihtiyati tedbir

¹⁸⁸ BOZER/GÖLE, s. 410.

¹⁸⁹ İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 108.

¹⁹⁰ ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 21. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara 2017, s. 296.

¹⁹¹ BATTAL, Ahmet, Kıymetli Evrak Hukuku, Fersa Matbaacılık, Ankara 2005, s. 167.

¹⁹² KENDİGELEN, s. 363; BOZER/GÖLE, s. 408.

¹⁹³ İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 114.

¹⁹⁴ İNAN, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 114.

¹⁹⁵ KENDİGELEN, s. 364.

¹⁹⁶ KENDİGELEN, s. 364.

¹⁹⁷ BOZER/GÖLE, s. 411.

¹⁹⁸ BOZER/GÖLE, s. 411.

kararının mahkemeden alınmış olması durumunda ödeme ve karşılıksızdır işleminin yapılamayacağı yönündedir. Ancak tedbir kararı muhatap bankaya ibraz edilen çek dışında başka bir sebeple verilmiş ise hesaptaki paradan ödeme yapılamayacağını, ancak hamile ilişkin bir hukuki aykırılık söz konusu olmadığından karşılıksızdır işleminin yapılması gerektiği belirtilmektedir¹⁹⁹. İhtiyati tedbir durumunda çeki düzenleyen bu durumu bildiği ölçüde mevcut hali düzeltecek imkânı da olmama durumu olduğundan bu sebeple hesapta karşılık bulundurma halinde ödenmeme nedeni karşılık bulundurma olmadığından çekin karşılıksız sayılamayacağını ileri sürmektedir. Yargıtay da bir kararında²⁰⁰ *“keşideci çek hakkında ödeme yasağına ilişkin tedbir kararı almış olsa bile çek karşılığını banka hesabında bulundurma zorunluluğunda olup, buna uymadığı takdirde banka tedbir kararı bulursa bile hesapta yeterli miktarın bulunup bulunmadığını çekin arkasına işlemek zorunda”* olduğunu belirtmiş, başka bir kararında²⁰¹ ise *“ödemeden men talimatının ihtiyati tedbir niteliğinde olup hamilin çekten doğan haklarını kullanmasına engel teşkil etmediği, bu talimatın sadece bankaya hesapta bulunan karşılığı bir süre ödemesine engel teşkil edeceği, bunun dışında tüm hukuki müesseselerin aynen işlemeye devam edeceği, eğer çek karşılıksız ise karşılıksız muamelesi göreceği, ödemeden men talimatı verilmiş olması çeki karşılıksız olmaktan ve bu yönde muamele görmekten kurtarmayacağı, bu hususun Yargıtay kararlarıyla da sabit olduğu, bu sebeple ödemeden men talimatı verilmiş olan çekin arkasına çekin karşılıksız olduğunun yazılmasının hukuka aykırılık oluşturmayacağı”* şeklindeki mahkeme kararını onamıştır.

Belirtmekte fayda vardır ki sahte ya da tahrif edilmiş bir çek mevcut ise muhatap bankanın ödeme yapmaması durumunda hamil açısından karşılıksız çek söz konusu olacaktır. Ayrıca sahte çekler için düzenleyen dışındaki sorumlulara tahrif edilmiş olan çekler bakımından ise tüm sorumlulara başvuru hakkı kullanılabilir²⁰².

Karşılıksız çekin varlığından bahsedilebilecek bir diğer durum ise Çek Kanunu madde 2/10 hükmünde düzenleme altına alınmıştır. Bu bakımdan çek hesabı

¹⁹⁹ ÖZGENÇ, s. 127-128.

²⁰⁰ Yargıtay 11. HD., E. 2005/1335, K. 2006/2437, 9.3.2006 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı, (www.kazanci.com).

²⁰¹ Yargıtay 11. HD., E. 2014/4757, K. 2014/11728, 18.6.2014 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı, (www.kazanci.com).

²⁰² KENDİGELEN, s. 365.

kapatıldıktan sonra çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksız işlemine tabi tutulacaktır. Ancak bu konuda doktrinde mevcut olan bir görüşe göre, Çek Kanunu madde 5/7 hükmüne göre çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kapsamında kalan kişiler bu kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde düzenlenmiş ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş çeklerin listesini hesabı bulunan muhatap bankalara vermekle yükümlü olacağından bu listede yer alan çekler için çek hesabı kapatıldıktan sonra ibraz edilmesi halinde karşılıksız çek niteliğinde kabul edilmemesi gerekmektedir²⁰³.

Netice olarak, mevzuattaki düzenlemelerle muhatap bankanın çek yapraklarını kendisinin basıyor olması, çeki düzenleyen ile banka arasındaki çek anlaşmasının geçerliliği konusunda sorun yaşanmasına büyük ölçüde mani olmaktadır. Fakat uygulamada karşılaşılan sorunlardan en önemlisi çekin karşılığının muhatap banka nezdindeki hesapta mevcut olmaması durumudur. Bu duruma tam olarak müdahale edilmesi mümkün değildir. Ancak çekin karşılıksız çıkması uygulamada büyük aksaklıklara sebebiyet verdiği için zamanla bu konuda ciddi tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler elbette ki mevzuattaki düzenlemelerde yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeler doğrultusunda karşılıksız işlemi uygulanan çeklere uygulanacak olan yaptırımlar arttırılmıştır. Artan bu müeyyideler sayesinde karşılıksız işlemi uygulanan çek oranları gün geçtikçe azalmaktadır. Bu azalma istatistiksel olarak ispatlanmış durumdadır.

Türkiye’de 2008 ile 2020 yılları arasında muhatap bankalara ibraz edilen çek adedi, bu çek adetlerinin TL karşılıkları ve ibraz edilen çek adedi ile bu çek adetlerinin TL karşılıkları Tablo 1’de gösterilmiştir²⁰⁴. Tablo 2’de ise ibrazı mümkün olan ve karşılıksız işlemi uygulanan çeklerin toplam orandaki yüzdesi yıllık olarak gösterilmiştir²⁰⁵.

Yıl	TP BTO1	TP BTO2	TP BTO3	TP BTO4
2008	25.611.016	265.266.505	1.434.439	13.317.032
2009	21.571.689	228.247.352	1.651.880	15.583.861

²⁰³ BOZER/GÖLE, s. 410-411.

²⁰⁴ TCMB, Finansal İstatistik, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Bankalar arası Takas Odalarında İşlem Gören Çek Adet ve Tutarları, EVDS | Tüm Seriler (tcmb.gov.tr), son erişim: 08.06.2021

²⁰⁵ TCMB, Finansal İstatistik, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Bankalar arası Takas Odalarında İşlem Gören Çek Adet ve Tutarları, EVDS | Tüm Seriler (tcmb.gov.tr), son erişim: 08.06.2021

2010	19.788.017	245.185.862	778.806	8.476.250
2011	19.050.265	294.243.345	515.915	8.550.690
2012	19.730.691	349.935.502	800.059	16.217.437
2013	18.207.857	381.211.728	611.345	14.119.434
2014	18.325.295	438.697.641	533.551	14.974.980
2015	17.974.651	485.256.918	601.324	18.957.091
2016	16.472.773	500.718.217	592.528	20.214.262
2017	15.128.464	532.695.963	325.094	12.271.915
2018	16.047.561	643.643.105	446.738	21.542.740
2019	12.742.558	600.765.940	391.612	18.764.461
2020	10.511.845	653.672.175	145.202	9.225.982

Tablo 3: Karşılıksız çek ve Tahsil edilen Çeklerin Yıllık TL ve adet bazında gösterimi. Yıl Aralığı: 2008 Ocak-2020 Aralık

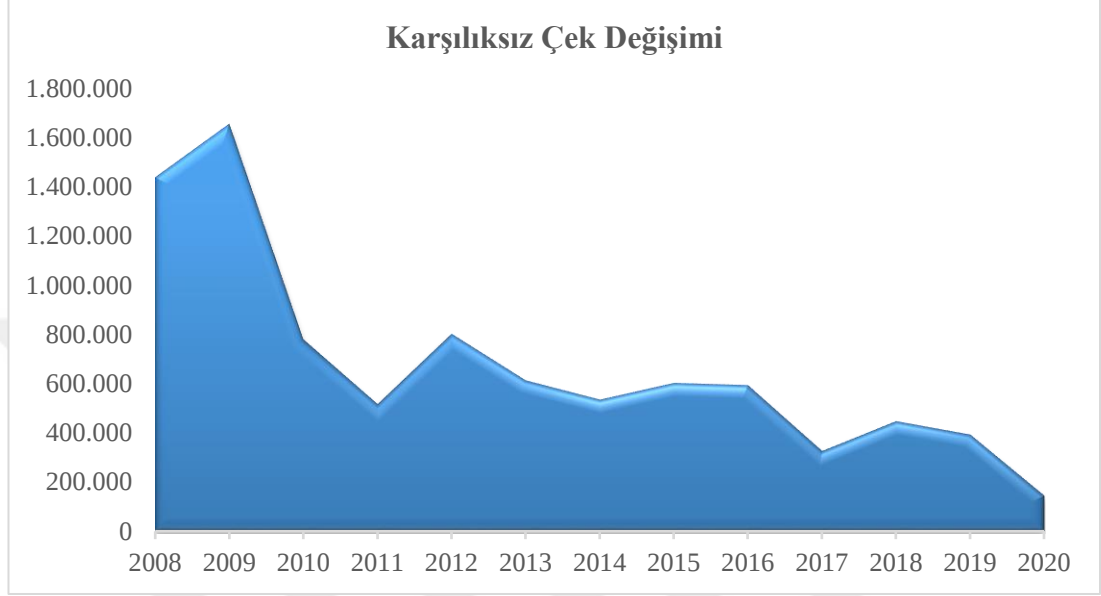
Başlıklardaki kısaltmalar TCMB'nin otomatik olarak oluşturduğu Elektronik Veri Dağıtım Sistemi kısaltması olup, anlamları aşağıdaki gibidir:

- **TP BTO1:** Toplam İbraz Edilen Çek Adedi-Düzey
- **TP BTO2:** Toplam İbraz Edilen Çek Tutarı (Bin TL)-Düzey
- **TP BTO3:** Karşılıksız Çek Adedi-Düzey
- **TP BTO4:** Karşılıksız Çek Tutarı (Bin TL)-Düzey

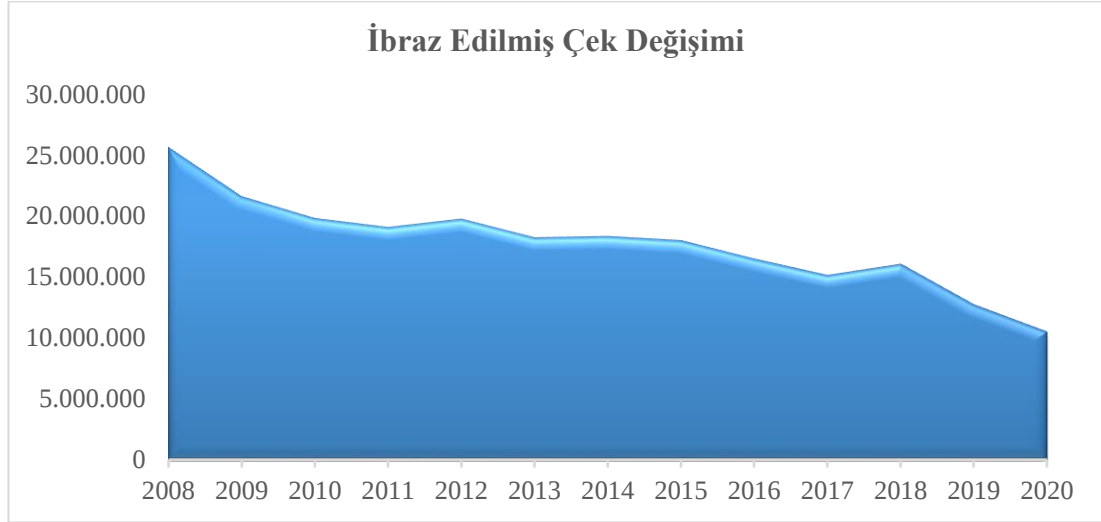
Yıl	TP BTO1	TP BTO3	A	B
2008	25.611.016	1.434.439	11%	16%
2009	21.571.689	1.651.880	9%	19%
2010	19.788.017	778.806	9%	9%
2011	19.050.265	515.915	8%	6%
2012	19.730.691	800.059	9%	9%
2013	18.207.857	611.345	8%	7%
2014	18.325.295	533.551	8%	6%
2015	17.974.651	601.324	8%	7%
2016	16.472.773	592.528	7%	7%
2017	15.128.464	325.094	7%	4%
2018	16.047.561	446.738	7%	5%
2019	12.742.558	391.612	6%	4%
2020	10.511.845	145.202	5%	2%
TOPLAM	231.162.682	8.828.493	%100	%100

Tablo 4: Toplama oranla yüzde üzerinden oranlanmış karşılıksız çek ve tahsil edilen çek adedi

Aynı şekilde karşılıksız çek adedinin ve tahsil edilen çek adedinin yıl bazındaki değişimi Grafik 1 ve Grafik 2’de gösterilmiştir. Burada karşılıksız çekin ve tahsil edilen çek adedinin yıl bazında değişimi açıkça görülebilmektedir.

Grafik 1: Karşılıksız çekin adet olarak yıllar içerisindeki değişimi

Grafik 2: İbraz edilmiş çekin adet olarak yıllar içerisindeki değişimi

İstatistikler doğrultusunda Çek Kanunu’nun caydırıcı olduğunu ifade etmek gerekir. Karşılıksız çek adedindeki bu düşüş on iki yıllık bir süre için bile oldukça başarılı bir düşüştür. Yaklaşık iki milyon kadar karşılıksız işlemi uygulanmış çek

varken 2020 yılı itibarıyla iki yüz binin de altına inmiş olması caydırıcılığın yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Risk merkezi istatistik hesaplaması da TCMB verilerinden faydalanılarak, 2009-2020 aralığında karşılıksız çek olarak bildirilen çeklerin adedini ve bu bildirilen çeklerin ne kadarının ödemeye konu olduğu hesaplanmıştır. Tablo 3'teki bilgiler risk merkezinden alınmış olup, TCMB verileri ile farklılık göstermesindeki sebep, bir milyon TL üzerindeki çeklerin bu istatistiksel verilere dâhil edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 3'te²⁰⁶ karşılıksız çek adedinin, 2011 yılına kadar bir düşüş gösterdiği ancak 2012 yılında bu sayının arttığı gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise yaşanan ekonomik krizdir. Ayrıca 2012 yılından sonra kanunlarda yapılan değişikliklerin de çek üzerinde iyileştirici etkilerinin olduğu kanısındayız.

Yıllar	Karşılıksız İşlemi Yapılan Çeklerin Adetleri	Karşılıksız İşlemi Yapıldıktan Sonra Ödenen Çeklerin Adetleri
2009	1.756.851	1.044.694
2010	860.044	510.944
2011	581.040	303.139
2012	943.346	412.526
2013	748.105	304.635
2014	673.742	242.761
2015	775.915	235.930
2016	778.539	247.221
2017	435.511	143.178
2018	589.358	180.207
2019	542.568	171.624
2020	195.001	64.837

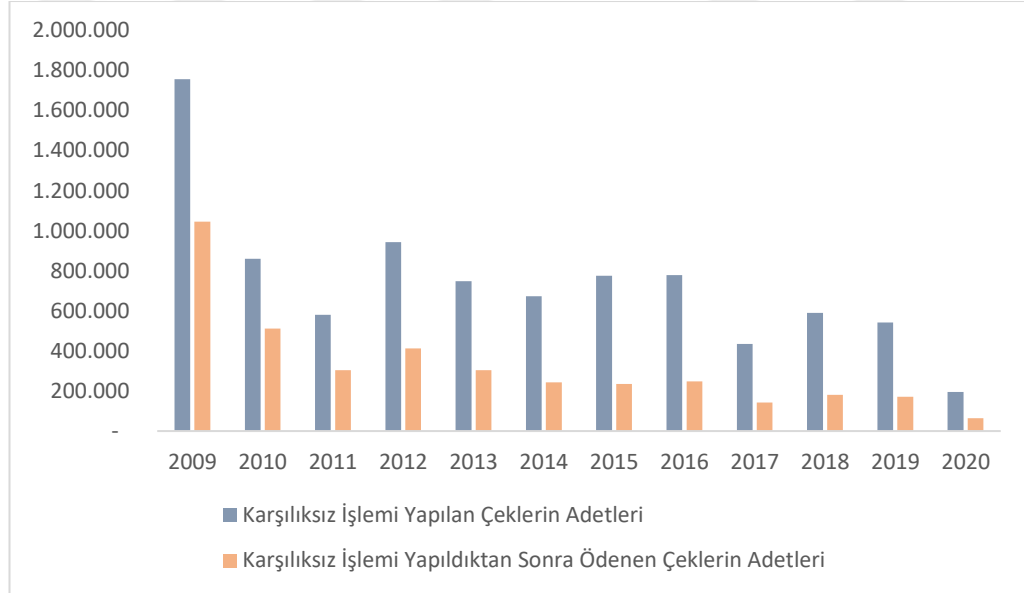
Tablo 5: 2009-2020 Karşılıksız Çek İşlemleri ve Bu İşlemlerin İbrazı Konu Olan Çek Adetleri

Tablo 3 esas alınarak oluşturulan aşağıda yer alan Grafik 3, banka tarafından karşılıksız çıkan ve karşılıksızdır işlemine konu olan çeklerin süreç sonucunda ne

²⁰⁶ https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/2797/Bankalara_Ibraz_Edilen_ve_Karsiliksiz_Islemi_Yapilan_Cek_Bilgileri_-_Nisan_2021.pdf (Son erişim: 13.06.2021)

kadarının ödendiğini net bir şekilde göstermektedir. Genel olarak bakıldığında %25-%30 oranında bir ödeme söz konusu olmuştur. Karşılıksızdır işlemi yapılan her dört çekten birinin ibraz anında ödenmesi mümkün olmasa dahi karşılığının daha sonra ödendiği görülmektedir.

2009 yılından günümüze kadar karşılıksız çıkan çeklerin oranının dengeli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu durumun özellikle sosyo-ekonomik gerekçelerden kaynaklandığı kanısındayız. Bu duruma en belirgin örnek olarak 2012 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisi gösterilebilir. Bunun yanı sıra yıllar geçtikçe karşılıksız çıkan çeklerin düzenleyen tarafından ödeme oranının arttığı gözlemlenmektedir. Yine çeklere yapılan karşılıksızdır işleminin yıl bazında azaldığı görülmektedir. Karşılıksızdır işlemine konu olan bu çeklerin düzenleyen tarafından ödemesinin yapılması da bir önceki yıllara oranla artış göstermektedir. 2020 yılını incelediğimizde karşılıksızdır işlemi yapılan çek adedinin diğer yıllara oranla az olduğunu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerin adetleri ile bu işlemden sonra yapılan ödeme oranı kıyaslandığında ödeme oranını da daha fazla olduğu kabul edilebilir bir analizdir.

Grafik 3: Karşılıksızdır İşlemi Yapılan Çeklerin İbraz Oranları Yıl Aralığı 2009-2020

II. ÖDEME İÇİN İBRAZ

Poliçe ve bono gibi çek de bir ibraz senedir²⁰⁷. Bu sebeple çekin ödenmek üzere belli bir süre içerisinde belli bir yere ibraz dilmesi zorunludur. Bu bağlamda çeki bono ve poliçeden ayıran en temel unsur, çekte muhatabın yalnızca banka olabileceği kuralıdır. Bu kural gereği bir ödeme aracı olarak düzenlenen çek için ibraz yeri ve ibraz süreleri için ayrıca bir düzenleme yapma zarureti hâsıl olmuştur²⁰⁸.

A. İbraz Yeri

1. Muhatap Bankaya İbraz

Çekin ibraz edileceği yer TTK madde 70/1-d hükmü uyarınca kural olarak ödeme yeridir²⁰⁹. Fakat uygulamada ödeme yeri hususiyetle gösterilmediğinden, bu yer genellikle muhatabın ticaret unvanının yanında gösterilen ve düzenleyenin çek hesabı açtığı bankanın şubesinin bulunduğu yer olmaktadır. Bilhassa Çek Kanunu madde 3/1 hükmünde çekin muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmesi halinde çekin hamilinin vergi kimlik numarasının tespitinin ardından ödeme yapılması gerektiği ve çek hesabının bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edilmesi halinde çekin bulunduğu hesapta karşılığın bulunup bulunmadığı sorulmak suretiyle ödeme yapılabileceği düzenlenmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, hamilin telefon veya noter aracılığı ile çekin muhatap bankaya ibrazı mümkün değildir²¹⁰. Bu kapsamda çekin ibrazın geçerli olabilmesi için muhatap bankanın çeki incelemesine imkân verilecek şekilde fiili olarak bankaya teslim edilmesi gerekmektedir²¹¹.

2. Takas Odasına İbraz

Türk Ticaret Kanunu madde 798 hükmü uyarınca çekin takas odasına ibraz edilebileceği, böyle bir ibrazın ödeme için geçerli bir ibraz olarak görüleceği

²⁰⁷ KENDİGELEN, s. 278.

²⁰⁸ BADAĞ, Zehra, AYDIN, Hanife, Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y:20, S:41, s. 906.

²⁰⁹ KENDİGELEN, s. 278.

²¹⁰ BOZER/GÖLE, s. 338.

²¹¹ KENDİGELEN, 205.

düzenlenmiştir. Bu bağlamda çekin mutlaka muhataba ibrazı zorunlu değildir demek mümkündür²¹².

Bankaya ibraz edilen çeklerin, banka şubeleri arasında hesaben ödenmesi amacıyla, tüzel kişiliği haiz, sistem kurmaya ve bu işlemi denetim altında yürütmeye Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası yetkili kılınmıştır²¹³. Bu yetki TCMB'ye Çek Kanunu madde 8/1'de tanınmıştır²¹⁴.

Nitekim takas odasına ibraz geçerli bir ibraz kapsamında doğacak olan tüm cezai ve hukuki sonuçları ihtiva etmektedir²¹⁵. TTK madde 808 hükmü uyarınca çekin karşılıksız çıkması durumunda, çekin üzerinde muhatabın ödememe nedeni yazılarak takas odasının yetkililerince imzalanacaktır ve çek takas odası tarafından ibraz edilen bankaya iade edilecektir²¹⁶.

Çek Kanunu madde 8/3 hükmüne göre, yönetmelikte²¹⁷ belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fiziki olarak ibraz edilmeksizin, yalnızca çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları marifetiyle elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesinin takas odasına ibraz hükmünde olacağı düzenlenmiştir.

Belirtmekte fayda vardır ki, takas odalarınca ibraz edilen çeklere kısmi ödeme yapılması mümkün değildir²¹⁸. Yalnızca hesapta kısmi karşılığın bulunması halinde Çek Kanunu madde 8/4 hükmü gereğince muhatap banka bu tutar bakımından çekin hamili lehine on beş gün bloke koyabilir²¹⁹. Bu bakımdan karşılığın kısmen çıkması durumunda Çek Kanunu madde 8/3 hükmünde düzenlenmiş olan çekin karşılıksız kalması halinde muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarı ödemesi beklenemez. Sadece bu durum muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğüne zeval vermemektedir.

²¹²POROY/TEKİNALP, s. 300; KENDİGELEN, s. 282; REİSOĞLU, s. 198; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 926; BOZER/GÖLE, s. 407; DEMİRCİ, s. 27 vd.

²¹³ KENDİGELEN, s. 282.

²¹⁴ Bkz. TCMB tarafından alınan 20.06.2018 tarih ve 10617/20216 sayılı İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.'nin Çek Takas Sistemini Kurarak İşletmesine İlişkin Karar (RG 29.06.2018/30463). Karar uyarınca sistem 02.07.2018 tarihinden itibaren işletilmeye başlanmıştır.

²¹⁵ KENDİGELEN, s. 207

²¹⁶ KENDİGELEN, s. 208; REİSOĞLU, s. 217.

²¹⁷ Bkz. TCMB tarafından alınan 20.06.2018 tarih ve 10617/20216 sayılı İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.'nin Çek Takas Sistemini Kurarak İşletmesine İlişkin Karar (RG 29.06.2018/30463). Karar uyarınca sistem 02.07.2018 tarihinden itibaren işletilmeye başlanmıştır.

²¹⁸ KENDİGELEN, s. 286; BOZER/GÖLE, s. 411; ÖZTAN, s. 1166; REİSOĞLU, s. 213.

²¹⁹ KENDİGELEN, s. 286; BOZER/GÖLE, s. 411; ÖZTAN, s. 1166; REİSOĞLU, s. 213.

B. İbraz Süreleri

1. Önemi

Çeke ilişkin talep hakkı sadece çek süreleri uygun şekilde ibraz edilirse muaccel hale gelecektir. Ardından temerrüt gerekçesiyle öngörülen hukuki ve cezai yaptırımlar uygulanabilir olur. Ayrıca karşılığı bulunan çekin muhatap banka nezdinde ödeme mecburiyeti hatta karşılığı hiç olmasa bile muhatap bankanın kanunen ödemek zorunda olduğu miktarın talep edilebilmesi de çekin ibraz edilmesi şartına bağlıdır. Yine bu bağlamda muhatabın çek üzerine düştüğü teyit kaydı da yalnızca ibraz süresi sonuna kadar kendisi bakımından bağlayıcı olabilir. Bunların yanı sıra çekten cayma ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder. Ve elbette karşılıksız çek nedeniyle hamile tanınan başvuru hakkına ilişkin zamanaşımı süresi de ilgili çeke uygulanacak ibraz süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlayacaktır²²⁰.

Çekin karşılıksız işlemi görmesi durumunda çek hamilinin başvuru hakkının zamanaşımı ve cezai yaptırımlarının doğması için şikâyetçi olma süresinin hesaplanması bakımından da ibraz süreleri esas alınmaktadır²²¹.

2. İbraz Süreleri

Türk Ticaret Kanunu madde 796 hükmünde ibraz süreleri on günlük, bir aylık ve üç aylık olarak düzenleme altına alınmıştır. Bu hüküm “...bir çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir” şeklinde düzenlenmiş olup devam hükmünde ise çekin düzenlenme ve ödeme yerinin farklı kıtalardaki ülkeler olması halinde üç aylık ibraz süresinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Çek Kanunu madde 3/3 uyarınca çekin muhatap bankanın tüm şubelerine ibraz edilebileceğine olanak verilmiş ise de ibraz sürelerinin hesaplanmasında ibraz yeri

²²⁰ KENDİGELEN, s. 286; ÖZKORKUT, Korkut, Çek Hukukunda İbraz Süreleri, Bankacılık ve Ticaret Dergisi, Y: 1997 S: 2, s. 43; BADAĞ/AYDIN, s. 906.

²²¹ KENDİGELEN, s. 287, AKER, Yeşim, Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı, Beta Basım, İstanbul 2008, s. 34; BADAĞ/AYDIN, s. 907.

değil ödeme yerinin esas alınması zorunluluğu hâsıl olmuştur²²². İbraz sürelerinin hesaplanmasında da çekin düzenlendiği yer değil, düzenlenme yeri olarak çekte yazılmış yerin değerlendirilmesi gerekmektedir²²³.

Türk Ticaret Kanunu madde 796 hükmünde düzenlenmiş olan ibraz sürelerinin tespit edilmesinde “yer” kavramının sınırları hususu doktrinde tartışmalıdır. Bazı yazarlar²²⁴ ibraz sürelerinin tespit edilmesinde yer kavramının il olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Doktrinde yer alan diğer bir görüş ise ibraz sürelerinin tespiti yapılırken il, ilçe veya büyükşehir belediyesi sınırları gözetilmeksizin düzenleyen kişinin iradesinin esas teşkil etmesi gerektiğini savunmaktadır²²⁵. Doktrinde bu görüşü eleştiren bir diğer görüşe göre düzenleyenin gerçek iradesinin saptanmaya çalışılmasının sorunlara sebebiyet vereceği, aynı isimli ilçeler bakımından yanlış tespitler yapılabileceği ve düzenleme yerinin tartışmaya sebebiyet vermeyecek biçimde yazılması gerektiği hususu belirtilmiştir²²⁶. Doktrinde yer alan bir başka görüş ise ödeme yerinin tespitinde ilçe sınırlarının esas alınması gerektiğini fakat bu belirleme yapılırken büyükşehir belediyesi sınırlarının gözetilmesi gerektiğini ileri sürmektedir²²⁷. Bir diğer görüş ise, yer kavramındaki sınırın il belediyesinin bir sınır olmaması gerektiğini, aksi halde düzenleme yerinin il olarak ve ödeme yerinin aynı ildeki büyükşehir belediyesi sınırları dışında kalan bir ilçe olarak belirlenmesi halinde farklı yer kavramının mevzu olması gerektiğini ileri sürmektedir²²⁸. Yargıtay tarafından da yer kavramından neyin anlaşılması gerektiği kararlarında²²⁹ şu şekilde izah edilmiştir. “...Çekin keşide edileceği yerde ödenecek olmasından maksat, çek hesabının bulunduğu muhatap bankanın ve keşide yerinin aynı ilçe idari birim sınırları olmasıdır. Çekin keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecek olması ise çekin keşide edildiği yer ile çekin işleyen hesabının bulunduğu banka şubesinin farklı ilçe veya ilde olmalıdır. Yine keşide ve ödeme yerinin aynı yer

²²² KENDİGELEN, s. 287; İMREGÜL, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 129; Yargıtay 11. HD. E. 1982/2942, K. 1982/3326, 08.07.1982 tarihli kararı.

²²³ KENDİGELEN, s. 288; BADAĞ/AYDIN, s. 907.

²²⁴ ŞİMŞEK, Edip, Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Yonca Matbaası, Ankara, 1983, s. 451; NARBAY, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 39.

²²⁵ BOZER/GÖLE, s. 350.

²²⁶ NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, s. 39.

²²⁷ ÖZTAN, s. 1168; BADAĞ/AYDIN, s. 906.

²²⁸ PULAŞLI, s. 306; BADAĞ/AYDIN, s. 907.

²²⁹ Yargıtay 10. CD. E. 2004/5608, K. 2004/07378, 29.06.2004 tarihli kararı; Yargıtay 10. CD. E. 2004/401, K. 2004/2006, 24.02.2004 tarihli kararı

sayılmasında ve ibraz sürelerinin hesaplanmasında il sınırı değil ilçe sınırının esas alınacağı, ancak; büyükşehir belediyesinin bulunduğu yerlerde büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde kalan yerlerin aynı yer sayılacağı hususu da gözden uzak tutulamayacaktır.”

İzah ettiğimiz bu soruna çözüm babında doktrinde bazı yazarlar²³⁰ kanunda değişiklik yapılması suretiyle ibraz sürelerinin hesaplanması hususunda ülke sınırlarında tek bir ibraz süresinin belirlenmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Ülke bazında tek bir ibraz süresi belirlenmesi hususunda kanunda değişiklik yapılması gerektiğine katılmakla birlikte Yargıtay uygulamasının aksine Çek Kanunu’nda çek hesabının bulunduğu şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilebilme imkânı bulunması ayrıca karşılık bir yana imza kontrolünün de tüm şubeler tarafından yapılabilmesi gerektiği değerlendirildiğinde ibraz sürelerinin tespiti hususunda idari birim olarak il sınırının esas alınması gerektiği kanaatindeyiz.

Şöyle ki, ibraz süreleri emredici nitelikleri haiz olduğundan bu sürelerin tarafların yapacakları herhangi bir anlaşma ile uzatılmasının veya öne çekilmesinin imkânı bulunmamakta olup çekin üzerinde böyle bir kaydın olması halinde bu kayıtlar yazılmamış sayılır ve çekin geçersizliği sonucunu doğurmaz²³¹.

Ayrıca belirtmekte fayda vardır ki, COVID 19 salgınının Çek Hukuku’na da etkisi oldukça fazla görülmektedir. Salgın sürecinde çek ibrazının mümkün olup olmadığı doktrinde tartışmalara sebebiyet vermiştir. Bu bakımdan COVID 19 salgın dönemine yönelik özel bir tedbir olan 7226 sayılı kanunun geçici 1. maddesi düzenlemesi ile 13.03.2020 ile 30.04.2020 tarihleri arasında ibraz sürelerinin durdurulmuş olduğu görülmektedir. Çek ibrazı ve buna ilişkin süreler de bu düzenlemenin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Bu sebeple 04.05.2020 tarihine kadar hiçbir çekin geçerli bir şekilde ödeme talebi ile ibrazı mümkün olmamıştır. Ayrıca hamilin mart/nisan tarihli çekleri pandemi sürecinde evinden çıkmadan mayıs ayı içerisinde de bankaya ibraz etmesi mümkün görülmüş ve bu tarihteki ibraz süresi

²³⁰ KENDİGELEN, s. 217; ÖZKORKUT, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, s. 60; NARBAY, Şafak Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramına “De Lege Lata” “De Lege Ferenda” Çözüm Önerileri, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan (Cilt I), Beta Basım, İstanbul, 2003, s. 818.

²³¹ ÖZTAN, s. 1174, NARBAY, Şafak/ÇELİK, Ferhat, Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, Legal Hukuk Dergisi, C:14, Y: 2016, S:17, s. 6043.

içinde yapılan ibraz niteliğinde sayılmıştır. Muhatap bankanın 04.05.2020 tarihinden önce karşılığı var olan çekleri dahi ödememesi, olduğu gibi hamile iade etmesi ve karşılığı olmayan çeklerde de karşılıksızdır işlemi yapmaması öngörülmüştür. Aksine tutum sergileyen bankanın düzenleyene karşı sorumluluğu aşikârdır. Düzenleyeni mücbir sebepten kaynaklı ödememe sebebiyle koruyan özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte söz konusu ibraz süresini durduran bu özel düzenleme çek borçlularını korumuş ve ödeme noktasında onlara da zaman kazandırmıştır. Üstelik bu zamana faiz işlememiştir. COVID 19 salgın sürecinde gündeme gelen bu durumun ticaret hayatının silsilesi içinde sorunlara açık olduğu aşikârdır²³².

3. İbraz Sürelerinin Hesaplanması

Türk Ticaret Kanunu madde 796/3 hükmünde ibraz süreleri düzenlenmiştir. Bu bağlamda çekte yazılı olan düzenleme tarihinin ertesi günü bu sürenin başlayacağını söylemek mümkündür. Ayrıca TTK madde 817 hükmünde süre hesaplanırken düzenleme gününün hesaba katılmayacağı, ibraz süresinin çekin üzerinde yazılı olan düzenleme gününün ertesi günü başlayacağı belirtilmiştir²³³. Hesaplama neticesinde ibraz süresinin son gününün herhangi bir tatil gününe gelmesi durumunda bu tatil gününü izleyen ilk iş gününe kadar sürenin uzayacağı ve aradaki tatil günlerinin ibraz süresine ekleneceği de ayrıca TTK madde 816 hükmünde ele alınmıştır.

4. İbraz Sürelerinin Geçirilmesinin Sonuçları

Çeki ibraz süresi içerisinde ibraz etmeyen hamil kambiyo hukuku uyarınca sahip olduğu çeke ilişkin başvuru hakkını kaybedecektir²³⁴. Ancak TTK madde 732 hükmüne göre ibraz süresini kaçıran hamilin sebepsiz zenginleşme davası açabilmesi mümkündür²³⁵. Bu bağlamda çekin ibraz süresinde ibraz edilememesi durumunda

²³² PASLI, Ali, COVID-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Süreken Çek İbrazı Mümkün Müdür?, (<http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullarsurerken-cek-ibrazi-mumkun-mudur/>, Erişim Tarihi: 15.05.2022).

²³³ POROY/TEKİNALP, s. 302; BADAĞ/AYDIN, s. 906.

²³⁴ DOMANIÇ, s. 483; ÖZTAN, s. 1169; POROY/TEKİNALP, s. 302; KENDİGELEN, s. 221; PULAŞLI, s. 309; BADAĞ/AYDIN, s. 907.

²³⁵ POROY/TEKİNALP, s. 302; BADAĞ/AYDIN, s. 908.

hamilin Çek Kanunu'ndan doğan cezai yaptırımlara başvurma olanağı da kalmayacaktır.

İbraz sürelerinin kaçırılması neticesinde doğan bir diğer sonuç ise, çekten cayma hususunda gündeme gelmektedir. TTK madde 799/1 hükmüne göre düzenleyen çekten cayma hakkını, ibraz süresinin geçmesi durumunda kullanabilir. Bu bakımdan ibraz süresi geçtikten sonra çeki düzenleyen cayma hakkını kullanmamış ise muhatap banka ibraz süresi geçtikten sonra çekin ibraz edilmesi halinde çek bedelini ödeyebilir. Böyle bir durumda çekin karşılıksız olması halinde muhatap banka o çek hakkında “karşılıksızdır” işlemi yapamaz. Fakat banka hatalı olarak çeki karşılıksızdır kaydı koyarsa bu kayıt geçersiz olur. Bunun yanı sıra böyle bir durumda düzenleyen muhatap banka aleyhine maddi ve manevi tazminat davası açma hakkına sahiptir²³⁶. Çekin ibraz süresinden sonra muhatap bankaya ibraz edilmesi durumunda karşılık yoksa bile o çek karşılıksız çek olarak tanımlanamamaktadır²³⁷. Bu bakımdan ibraz süresinin sona ermesinin ardından TTK madde 793/1 hükmüne göre çekin ciro edilmesi, kambiyo hukuku çerçevesindeki ciro niteliğinde olmayıp alacağın temliki olarak nitelendirilecektir.

Süresinde ibraz edilmeyen çek ise yalnızca adi havale niteliğinde sayılacaktır ve kambiyo senedi vasfını kaybedecektir²³⁸. Bu bakımdan çek düzenlenmesine sebebiyet veren temel ilişkiyi ispat etmeye yarayan bir delil başlangıcına dönüşecektir²³⁹. Bu bakımdan delil başlangıcı niteliğine dönüşen çek kambiyo senedine bağlı icra takibinin konusu olamayacak, böyle bir takibin yapılması halinde ise takip iptal edilecektir²⁴⁰. Bu bağlamda Yargıtay uygulamalarında da süresinde ibraz edilmeyen çek için kambiyo vasfını kaybederek adi havaleye dönüşecek olması nedeniyle kambiyo

²³⁶ POROY/TEKİNALP, s. 302.

²³⁷ BOZER/GÖLE, s. 348; BADAĞ/AYDIN, s. 908.

²³⁸ POROY/TEKİNALP, s. 303; GÜNAY, Erhan, Uygulamalı Çek Rehberi, s. 127.

²³⁹ ÖZTAN, s. 878; PULAŞLI, s. 307; COŞKUN, Muzaffer, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Ve Hamilin Hakları, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1994, s. 95-96; KENDİGELEN, s. 315; SUSUZ, Kağan, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı, Vedat Kitabevi, İstanbul 2008, s. 149; NARBAY/ÇELİK, Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, Legal Hukuk Dergisi, s. 6069.

(Ancak Narbay, süresi içinde ibraz edilmeyen çeklerin cayılana yada muhatap bankaya ibraz edilene ve ödenmediğinin tespitine kadar kambiyo vasfını yitirmeyeceğini, çekten ibraz süresi geçtikten sonra cayılmışsa, çek zamanaşımına uğramışsa, ibraz edilip ödenmediği tespit edilmişse ya da hiç ibraz edilmeden icra takibine veya alacak davasına konu olmuşsa, çekin kambiyo senedi niteliğini yitireceğini ve maddi hukuk açısından adi havale, ispat hukuku açısından da delil başlangıcı olarak kabul edileceğini belirtmiştir.)

²⁴⁰ POROY/TEKİNALP, s. 303.

senedine dayanılarak takip yapılamayacağı, ayrıca böyle bir takibin yapılması halinde ise takibin iptal edilmesi gerektiği²⁴¹, böylelikle ispat açısından yalnızca delil başlangıcı niteliğinde olduğu izah edilmiştir²⁴².

Belirtmekte fayda vardır ki, ibraz süresi hak düşürücü süre niteliğindedir²⁴³. Bunun neticesi olarak da bahsi geçen ibraz süreleri hâkimler ve icra müdürleri tarafından resen göz önünde bulundurulacak, böylelikle çekin süresinde ibraz edilmediği hususu her zaman ileri sürülebilecektir²⁴⁴.

5. Mücbir Sebep

Mücbir sebep nedeniyle ibraz süresinin uzaması durumu TTK madde 811 hükmünde düzenlenmiştir. Ayrıca Yargıtay'ın da mücbir sebepler nedeniyle ibraz sürelerinin uzayacağına ilişkin kararları mevcuttur²⁴⁵.

İbraz süresi kapsamında ibrazın yapılmasını engelleyen bir mevzuat ya da herhangi bir mücbir sebep bulunmakta ise TTK madde 811/1 hükmüne göre ibraz süresi uzayacaktır. Çek hamili bu mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına bildirmek ile yükümlüdür. Ayrıca bu bildirimini yerini ve tarihini çeke yazmak ve imzalamak zorundadır. TTK madde 811/3 hükmüne göre hamil mücbir sebebin sonra ermesi anından itibaren gecikmeksizin çeki ibraz etmek zorundadır.

Mücbir sebep ibraz süresinin bitiminden önce olmak kaydıyla hamilin bu sebebi kendinden önce gelen borçluya bildirdiği tarihten itibaren on beş günden fazla devam

²⁴¹ Yargıtay 12. HD., E. 2016/19503, K. 2017/11471, 26.9.2017 tarihli kararı; Yargıtay 12. HD., E. 2017/3424 K. 2017/8899, 6.6.2017 tarihli kararı; Yargıtay 12. HD., E. 2014/18266, K. 2014/24461, 21.10.2014 tarihli kararı; Yargıtay 12. HD., E. 2001/9343, K. 2001/10169, 7.6.2001 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

²⁴² Yargıtay 13. H.D. E. 2015/29955, K. 2017/13034, 21.12.2017 tarihli kararı; Yargıtay 11. HD., E. 2016/7403, K. 2017/5723, 25.10.2017 tarihli kararı, Yargıtay 19. H.D. E. 2014/4861 K. 2014/7644 17.4.2014 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

²⁴³ KENDİGELEN, s. 220; ÖZTAN, s. 1167; TEKİL, s. 207.

²⁴⁴ KENDİGELEN, s. 220.

²⁴⁵ Yargıtay 12. HD E. 2007/70, K. 2007/3123, 23.02.2007 tarihli kararında; “İcra takibine konu çek, hamilin ölümü üzerine C.Savcılığı'nca tereke hâkimliğine teslim edilmiş, daha sonra mirasçıların talebi üzerine iade edilmiştir. Mirasçılar teslimden itibaren on gün içinde çeki muhatap bankaya ibraz etmişlerdir. Tereke hâkimliğince muhafaza altına alınmış çekle ilgili ibraz süresi çekin mirasçılara teslimi tarihinde başlar. Somut olayda da çek teslim tarihinden itibaren yasal on günlük süre içinde ibraz edildiğinden alacaklılar müracaat haklarını kaybetmemişlerdir. Aksi kanaat ile takibin iptaline karar verilmesi hatalıdır.”, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

ederse çekin ibraz edilmesine gerek kalmadan hamil başvuru hakkını kullanabilir²⁴⁶. Ayrıca TTK madde 811/5 hükmü uyarınca hamilin veya çekin ibraz etmekle görevlendirdiği kişinin şahsından kaynaklanan sebepler ile ibrazın süresinde yapılamaması hali mücbir sebep olarak kabul edilmemektedir.

Yargıtay, hastalığın başlı başına bir mücbir sebep olarak kullanılamayacağı belirtilmiştir²⁴⁷. Ancak Covid-19 önlenemez bir salgın niteliğinde olduğu için sadece hastalık olarak düşünülmeyle mücbir bir sebep sayılması gündeme getirilmiştir. Her ne kadar çekte ibraz süreleri bakımından aksi görüşte bulunanlarda olsa²⁴⁸ bizim fikrimiz gereği sokağa çıkma yasağı, yaş durumuna göre kısıtlama ve hatta kapanma önlemlerine konu olan Covid- 19 salgınının mücbir sebep unsurlarını+++ taşıyor olması yönündedir.²⁴⁹

III. ÇEK KARŞILIĞININ ÖDENMESİ

A. Muhatap Bankanın İnceleme Yükümlülüğü

Muhatap banka kendisine ibraz edilen çek yaprağı üzerindeki bedeli hamile ödmeden önce bazı incelemeler yapmakla yükümlüdür²⁵⁰. Bu inceleme neticesinde muhatap bankanın ödeme yapmasına engel teşkil eden bir husus tespit edilirse çek bedelinin ödenmemesi gerekir. Aksi takdirde muhatap banka gerekli özeni göstermeden yapmış olduğu bu ödeme için daha sonra düzenleyenin hesabına borç olarak kaydetmesi mümkün olmamaktadır²⁵¹. TTK madde 783 hükmü ve Çek Kanunu

²⁴⁶ ÖZTAN, s. 1176.

²⁴⁷ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 20.11.2018 tarih ve E.2016/14140

²⁴⁸ YILMAZ, Asuman "Covid-19 Salgın Hastalığı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi" İstanbul,2020, S.38, s.31

²⁴⁹ Covid-19 nedeniyle yürürlüğe konulan 7226 sayılı kanunun geçici 1. maddesi gereği, çekte ibraz sürelerinin 13 Mart 2020 tarihi – 30 Haziran 2020 (her iki tarihte dahil olacak şekilde) itibariyle durdurulduğunu, bu tarihlerden sonra süre yeniden işlemeye başlayacağı öngörülmüştür. Ancak salgının devam etmesi, nedeniyle, 29 Nisan 2021 tarihinde değişiklik yapılan madde 3 hükmünde bu tarihler yeniden güncellenmiş olup, 30 Nisan 2021 – 31 Mayıs 2021 (her iki tarihte dahil olacak şekilde) tarih aralığına denk gelen ibraz süreleri durdurularak, ibraza mümkün durumu ortadan kaldırıp, 1 Haziran 2021 tarihi itibariyle kalan ibraz süresini değerlendirmeye alınması hükmedilmiştir. Böylece, ülke genelinde uygulanacak olan tam kapanma, kısıtlı kapanma gibi durumların ortaya koyacağı hak kayıplarının oluşmasının engellenmesi hedeflenmiştir.

²⁵⁰ KENDİGELEN, s. 318; Geniş bilgi için bkz. ÖZTAN, s. 1106.

²⁵¹ KENDİGELEN, s. 318.

madde 3/1 hükmü uyarınca muhatap banka öncelikle düzenleyen ile arasında mevcut bir çek anlaşmasının olup olmadığını ayrıca tarafına ibraz edilen çekin karşılığının banka hesabında mevcut olup olmadığını araştırması gerekir²⁵². Ayrıca muhatap banka tarafına ibraz edilen çek yaprağının TTK madde 780 hükmü uyarınca geçerli olup olmadığını, TTK madde 796 hükmü gereğince ibrazın muhatap bankaya süresinde yapılıp yapılmadığını ve muhatap bankaya çeki ibraz edenin yetkili hamil sıfatını taşıyıp taşımadığını da incelemekle yükümlüdür²⁵³.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, emre yazılı olan çeklerde muhatap bankaya ibraz eden kişinin yetkili hamil olup olmadığı kontrol edilirken yalnızca cirolar arasında usulüne uygun bir teselsülün bulunup bulunmadığı, yani düzgün ciro zincirinin mevcudiyeti incelenmelidir. Yoksa cirantaların imzalarının gerçek olup olmadığına yönelik bir araştırmanın yapılması mümkün değildir²⁵⁴. TTK madde 790 hükmü uyarınca çizilmiş bir ciro, yazılmamış hükmünde olduğundan ve muhatabın inceleme yükümlülüğü çeki ibraz eden kişinin şeklen hak sahibi olup olmadığını araştırmakla sınırlı bulunduğundan bu tür cirolar inceleme sırasında ayrıca dikkate alınmayacaktır²⁵⁵. Bunun yanı sıra nama yazılı çekler bakımından ise muhatap banka çeki ibraz eden kişinin gerçek hak sahibi olup olmadığını incelemekle yükümlüdür²⁵⁶. Bu yönde Yargıtay'ın vermiş olduğu emsal kararlar²⁵⁷ mevcuttur.

Muhatap banka çekte yer alan düzenleyene ait olan imzanın gerçekten hesap sahibine veya yetkili temsilcisine ait olup olmadığını incelemekle yükümlüdür²⁵⁸. Bunun yanı sıra muhatap banka çek üzerinde herhangi bir tahrifat yapılıp yapılmadığını da kontrol etme yükümlülüğündedir²⁵⁹.

Yetkili hamil tarafından çekin çek hesabının ait olduğu şubeye ibraz etmesiyle muhatap bankanın herhangi bir başka şubesine ibraz etmesi arasında inceleme

²⁵² KENDİGELEN, s. 318.

²⁵³ KENDİGELEN, s. 319; Bu son açıdan muhatabın inceleme yükümlülüğü için ayrıca bkz. BOZER/GÖLE, s. 134.

²⁵⁴ KENDİGELEN, s. 319;

²⁵⁵ KENDİGELEN, s. 319; BAŞ, s. 295.

²⁵⁶ KENDİGELEN, s. 319; POROY/TEKİNALP, s. 71; PULAŞLI, s. 30; KARAHAN/BOZGEYİK/SARAÇ/ÜNAL s. 388.

²⁵⁷ Yargıtay 11. HD. E. 1977/4626, K. 1977/4786, 03.11.1977 tarihli kararı “Bir çeki ciro yolu ile devralmış olan hamile, hüviyetini de incelemek suretiyle ödeme yapmış olan muhatap banka, muntazam olan ciro silsilesindeki ciranta imzalarının sıhhatini tahkike mecbur değildir.”

²⁵⁸ KENDİGELEN, s. 319; Yargıtay 19. HD., E. 2010/2166, K. 2010/9977, 20.09.2010 tarihli kararı; Yargıtay 19. HD. E. 2014/1903, K. 2014/4708, 11.03.2014 tarihli kararı.

²⁵⁹ Yargıtay 11. HD., E. 2011/8218, K. 2012/14979, 03.10.2012 tarihli kararı.

yükümlülüğü açısından hiçbir fark yoktur²⁶⁰. Bu aşamada belirtmekte fayda vardır ki, çekin çek hesabının bulunduğu şube dışındaki muhatap bankanın diğer şubelerinden birine ibrazı durumunda bu şubenin hesap sahibinin ya da yetkili temsilcisinin imzasını kontrol ederken zorluklarla karşılaşacağı aşîkârdır²⁶¹. Fakat bu durum muhatap bankayı çeki düzenleyen imzasına yönelik inceleme yapma yükümlülüğünden kurtarmayacaktır. Ayrıca Çek Kanunu madde 3/1 hükmü uyarınca muhatap banka başka bir şubesine ibraz edilen çeki işleme koymak ve karşılığı bulunduğu takdirde ödemekle mükelleftir. İlgili hüküm kapsamında muhatap bankanın gerekli incelemeyi yapmak amacıyla uygun önlemleri almakla da yükümlü olduğunu söylemek gerekir²⁶². TTK madde 800 hükmü ile kanun koyucunun, çekin tedavüle çıkarılmasından sonra düzenleyen vefatının veya medeni haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesinin yahut iflasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini düzenlediğini belirtmekte fayda vardır²⁶³.

Muhatap bankanın çek tarafına ibraz edildiğinde geçerli bir ödeme yapabilmesi için, çeki ibraz eden kişinin çek bedelini tahsili konusunda talep hakkına sahip olması gerekmektedir²⁶⁴. Bu bakımdan TTK 655 hükmü uyarınca çeki muhatap bankaya ibraz eden kişinin, nama yazılı çekler için üzerinde adı yazılı olan veya onun halefi olduğunu ispat eden kişi olması, emre yazılı çeklerde ise düzgün bir ciro zinciri ile hak sahibi olduğunu ispat eden yetkili hamil olması gerekmektedir²⁶⁵. TTK madde 646/2 hükmü uyarınca şüpheli olan durumlarda muhatap banka hamilin gerçek hak sahibi olup olmadığını da araştırmakla yükümlüdür²⁶⁶. Bu bakımdan bahsettiğimiz durumlar içerisinde muhatap bankaya çeki ibraz eden kişinin çekten dolayı hak sahibi olarak görünen kişi olup olmadığını tespit etmek açısından muhatap banka kimlik tespiti yapmakla yükümlüdür. Hatta somut olaya göre muhatap bankanın çeki tahsil etmek isteyen hamilin bir üçüncü kişinin hesabına hareket edip etmediğini dahi araştırması gerekebilir²⁶⁷.

²⁶⁰ KENDİGELEN, s. 320; Yargıtay 11. HD., E. 2000/3885, K. 2000/5076, 05.06.2000 tarihli kararı.

²⁶¹ KENDİGELEN, s. 320; REİSOĞLU, s. 244; ÖZTAN, s. 1206.

²⁶² KENDİGELEN, s. 320; Aynı yönde bkz. Hesabın bulunmadığı şubenin işlem yapmayı reddedemeyeceğini vurgulayan POROY/TEKİNALP, s. 501.

²⁶³ KENDİGELEN, s. 322.

²⁶⁴ KENDİGELEN, s. 322.

²⁶⁵ KENDİGELEN, s. 322; KINACIOĞLU, s. 287.

²⁶⁶ KENDİGELEN, s. 322.

²⁶⁷ KENDİGELEN, s. 322.

Diğer yandan hamiline yazılı çekler için, çek yaprağını elinde bulunduran kişi yetkili hamil sayıldığından bankanın hak sahibini tespit etmek açısından ayrıca bir değerlendirme yapma yükümlülüğü yok ise de uygulamada bilhassa sahte veya tahrif edilmiş çeklerden kaynaklı riskler nedeniyle ödeme yapılan hamilin kimliğinin tespiti yoluna gidilmesi gerekmektedir²⁶⁸. Ayrıca belirtmekte fayda vardır ki Çek Kanunu madde 3/1 hükmünde muhatap bankada karşılığı bulunan çeki ödmeden önce hamilin varsa vergi kimlik numarasının tespit edilmesi gerekmektedir²⁶⁹.

B. Muhatap Bankanın Ödeme Yükümlülüğü

Türk Ticaret Kanunu madde 783 hükmünde çek için “karşılıksızdır” işlemi uygulanmaması için ihtiva etmesi gereken unsurları önceki bölümlerde izah etmiştik. Çek tutarının çek hesabında bulunması veya hesap sahibinin çek bedelini yetkisi altında bulundurması, çek hesabının karşılığının olduğunu ispat mahiyetinde olacağı için karşılıksızdır işlemi uygulanamaz. Bu karşılık, muhatap bankanın ödemesiyle yükümlü olduğu miktardır. Hem TTK hem de Çek Kanunu ile muhatap bankaya karşılığı olan çekin ödeme yükümlülüğü verilmiştir. Çek Kanunu madde 3/1 hükmünde yer alan ödeme yükümlülüğüne dair “...ödenir” ibaresi açıkça muhataba ödeme yükümlülüğü vermektedir. Ödemediği durumlarda sebebine bağlı olmakla birlikte cezai yaptırımları olacaktır. TTK madde 695/2 hükmünde yer alan muhatapın ödeme yükümlülüğünü açıklayan “...ödemekle yükümlüdür” ibaresi ise çekin muhatap bankaca karşılığı söz konusu olduğu sürece ödemekle yükümlü olduğunun açıkça kanıtıdır. Aynı maddenin birinci bendinde de hamilin düzenlenmiş bir çekle gittiği bankada ödeme tutarının bankada hazır olduğu bilgisini aldığı anda bir çek sözleşmesinin varlığının da kanıtlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak çek hesabının karşılık sahibi olması, çekin düzenlenmiş olması ve ibraz süresince bankaya başvurulup çek tutarının talep edilmesi aşamaları tamamlandıktan sonra artık muhatap bankanın ödemeyi yapması ve işlemi sonlandırması beklenir.

Muhatap bankaya ibraz edilen çek karşılığında yapılacak olan ödeme nakden olabilir. Bunun yanı sıra nakit dışı yollarla da ödeme gerçekleştirilebilir. Nakit dışı

²⁶⁸ KENDİGELEN, s. 323; BOZER/GÖLE, s. 144; ÖZTAN, s. 1205.

²⁶⁹ KENDİGELEN, s. 323.

yoldan kasıt, başka bir hesaba havale, takas ya da başka bir hesaba alacak kaydı benzeri yollardır. Hatta çeke konulacak bir kayıt ile TTK madde 805 hükmü gereği çekin muhatap banka tarafından nakden ödenmesi bile yasaklanabilir²⁷⁰.

Muhatap bankaya ibraz edilen çek yabancı para üzerinden düzenlenebilir. Bu durumda çek ibraz günündeki kıymetine göre Türk Lirası ile ödenebilir. Bu olasılıkta çek üzerinde yazılı olan yabancı paranın TL'ye tahvilinde ise şüphesiz TCMB tarafından yayınlanan döviz kurları esas alınacaktır²⁷¹. Bunun yanı sıra çeki düzenleyen ödemenin belirli bir para ile yapılacağını yani “aynen ödeme kaydı” ile şart koşmuş ise bu halde çekin işaret olunan cinsten parayla ödenmesi gerekir. Bu olasılıkta muhatabın seçim imkânı yoktur.

IV. İLERİ KEŞİDE TARİHLİ ÇEK VE HUKUKİ DURUMU

Türk Ticaret Kanunu madde 780 hükmünden anlayacağımız üzere, çek için poliçe ve bonoda olduğu gibi teknik anlamda bir vade bulunmamaktadır. Ayrıca TTK madde 795 düzenlemesine göre çekin görüldüğünde ödeneceği, buna aykırı herhangi bir kaydın ise yazılmamış sayılacağı düzenlenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, çekte vadenin bulunması çeki geçersiz kılmamakta sadece o vade yazılmamış sayılmaktadır. Doktrinde çekte teknik bir vadeden söz edilemeyeceğine dair görüş birliği bulunmaktadır²⁷². Çekte vade bulunamayacağı, vade yazılmış ise bu vadenin yazılmamış sayılacağı hususunda Yargıtay uygulamalarında da görüş birliği mevcuttur²⁷³.

Muacceliyet başlıklı TTK madde 795/1 hükmünde çekin görüldüğü an ödeneceği ve buna aykırı olarak yazılan herhangi bir kaydın ise yazılmamış sayılacağı düzenlenmiştir. Bu bakımdan çekte bir vadenin bulunması çeki geçersiz kılmamakta²⁷⁴

²⁷⁰ KENDİGELEN, s. 323.

²⁷¹ KENDİGELEN, s. 323; BOZER/GÖLE s. 156.

²⁷² ÖZTAN, s.1079; KENDİGELEN, s. 195-196; POROY/TEKİNALP, s. 300; BAHTİYAR, , s. 144.

²⁷³ Yargıtay 11. HD.. E. 1981/1850, K.1981/2241, 07.05.1981 tarihli kararı; Yargıtay 11. CD., E. 2015/9855, K. 2017/6378, 5.10.2017 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

²⁷⁴ POROY/TEKİNALP, s. 300.

ve o vade yazılmamış sayılmaktadır. Doktrinde çekte bir vadeden söz edilemeyeceğine dair görüş birliği bulunmaktadır²⁷⁵. Bununla birlikte Yargıtay da aynı görüşte olup çekte vadenin bulunamayacağını ve vadenin var ise yazılmamış sayılacağını kararlarında izah etmektedir²⁷⁶.

Çekte vade uygulamasının önüne geçmek amacıyla TTK madde 795/2 hükmü ile çekin düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ibraz edilmesi halinde çekin ibraz günü ödeneceği düzenlenmiştir. Bu hüküm kapsamında yer alan düzenleme bir yandan örtülü olarak ödeme gününün gerçek düzenlenme tarihi olarak değil de ileri tarihli olarak düzenlenmesine imkân tanımaktadır²⁷⁷.

Uygulamada çekin görüldüğünde ödeneceğine dair emredici kural bulunmakla birlikte Çek Kanunu ilgili geçici maddesinde 31.12.2023 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olacağı şeklinde geçici madde ile düzenleme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz geçersiz hale getirilmiş, böylelikle ileri tarihli düzenlenen çekte bir süreliğine izin verilmiştir²⁷⁸. Böylelikle 31.12.2023 tarihine kadar TTK madde 795/2 hükmü uygulanmayacak, muhatap bankaya düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekler için herhangi bir işlem yapılmayarak çek iade edilecektir²⁷⁹. Bu düzenleme çekin kredi aracı olarak kullanılmasına imkân tanımaktadır²⁸⁰. 31.12.2023 tarihinden sonra işbu geçici madde ile düzenlenen sürenin tekrar uzatılmaması halinde TTK madde 795/2 hükmü uygulama alanı bulacaktır. Ancak Çek Kanunu madde 3 hükmüne göre üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihinden evvel bankaya ibraz edilen çekin karşılığının kısmen yahut tamamen ödenmemiş ise şayet işbu çek ile ilgili olarak hukuki takip yapılamayacaktır. Bu aşamada çekin üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz süresi kapsamında ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerekmektedir. Kanun hükmünde yer alan “takip” ibaresinden yalnızca kambiyo senedine dayalı icra takibi anlaşılmamalıdır, bu aşamada süresinden evvel

²⁷⁵ ÖZTAN, s. 1079; KENDİGELEN, s. 196; POROY/TEKİNALP, s. 300; BAHTİYAR, s. 144.

²⁷⁶ Yargıtay 11. CD., 05.10.2017 tarihli ve 2015/9855 E. 2017/6378 K. sayılı kararı.

²⁷⁷ BOZER/GÖLE, s. 72.

²⁷⁸ BAHTİYAR, s. 134..

²⁷⁹ PULAŞLI, s. 294.

²⁸⁰ KENDİGELEN, s. 201.

ibraz edilen çek karşılıksız kalırsa o vakit hiçbir hukuki yola başvurulamayacağı sonucu çıkarılmalıdır²⁸¹.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEKİN HUKUKİ VE CEZAİ SONUÇLARI

I. KARŞILIKSIZ ÇEKİN HUKUKİ SONUÇLARI

Çekin ibraz süresi içerisinde, çeki talep etmek için başvuruda bulunan hamil, karşılığının muhatap bankada bulunmadığını gördüğünde, alacağını alabilmesi için hukuki ve cezai yaptırımlardan destek alması mümkündür. Bu nedenle, tarafımızca öncelikli olarak karşılıksız çekin hukuki sonuçlarını değerlendirecek daha sonra karşılıksız çıkan çekin cezai sonuçları üzerinde durulacaktır. Hukuki sonuçlar kapsamında ilk önce hamil başvuru borçlularına müracaat ederek çek bedelinin tahsilini gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Kanunda başvuru borçlularına müracaat ile ilgili şartlar ve kapsamlara ilişkin detayların anlatımı ile hamilin izleyeceği yol gösterilmek istenmiştir. Başvuru borçlularının kimlerden oluştuğu hangi sırayla kimlere müracaatın mümkün kabul edildiği, ibraz ve zamanaşımı sürelerinin çek borçluları ile ilişkileri gibi farklılıklar karşılıksız çıkan çekin hukuki sonuçlarına konu olan farklılıklardır. Neticede hamilin atacağı tüm adımlar sırasıyla veya kanun koyucunun hükümleri önderliğinde izleyeceği tüm yol çek üzerinde yazan tutarı temin etmeye yöneliktir. Amacı, alacaklı olduğu çekin hukuki süreç içerisinde tahsilini gerçekleştirmek ve borçluları borçlarını ödemeye yükümlü hale getirmektir.

²⁸¹ BAHTİYAR, s.56.

A. Başvurma Hakkı

1. Başvuru Borçluları ve Sorumluluğun Niteliği

Türk Ticaret Kanunu madde 726 hükmüne göre süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız kalması durumunda, hamilin ve çek bedelini ödeyen başvuru borçlularının çekin ödenmemesi sebebiyle sorumlu olan kişilere karşı başvuru hakkı mevcuttur. Bu başvuru hakkı kambiyo hukukuna özgü temel ilişkiden bağımsız bir haktır²⁸². Hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için bahsi geçen çeki süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz etmesi ve ödenmeme durumunu kanunda öngörülen yollardan biri ile tespit ettirmiş olması gerekmektedir²⁸³.

Çekin karşılıksız kalması durumunda şikâyet hakkı olan hamil çeki çalma veya çekin kaybedilmesi halinde çeki bulan kişi ise bu kişinin doğal olarak şikâyet hakkı bulunmamaktadır. Çeki çaldıran veya kaybeden hamilin ise şikâyet etme hakkı mevcuttur²⁸⁴.

Çekin karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra devredilmesi durumunda karşılıksız çeki dair şikâyet hakkının devredilip devredilemeyeceği hususu tartışmalıdır. Doktrinde yer alan bir görüşe göre²⁸⁵, şikâyet etme hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu için hamilin karşılıksızdır işlemi yapılmasından sonra çeki başka birine veya çek bedelini çeki kendisine ödemiş olduğu cirantaya devretmesi halinde o kişinin şikâyet hakkının olmasının mümkün olmadığı yönündedir. Ancak doktrinde yer alan başka bir görüşe göre²⁸⁶ ise, çek için karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra hamil tarafından çekin son cirantaya verilmesi halinde şikâyet hakkının çeki elinde bulunduran cirantaya geçmekte olduğunu, cirantanın şikâyet hakkını karşılıksızdır işlemini öğrenmesinden sonra üç ay ve her hâlükârda karşılıksızdır işleminin yapıldığı tarihten itibaren bir yıl içerisinde kullanması gerekmekte olduğu ve ayrıca bu durumda

²⁸² KENDİGELEN, s. 375.

²⁸³ DOĞANAY İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C: II, 3. Baskı, Feryal Matbaası, Ankara 1990, s. 1954.

²⁸⁴ SELÇUK, Çek Suçları, s. 145.

²⁸⁵ ŞEN/MALBELEĞİ, s. 95; SELÇUK, Çek Suçları, s. 146; BOZER/GÖLE, s. 437.

²⁸⁶ ÖZGENÇ, s. 101; BİLGİLİ/DEMİRKAPI, s. 204.

cirantanın karşılıksızdır işlemini kendisine çek iade edilmeden önce öğrendiği hususunu göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir. Bu hususta Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından verilmiş olan farklı kararlar mevcuttur²⁸⁷.

Çekin ödenmemesi sebebi ile sorumluluğu söz konusu olacak kişi için elbette ki akla ilk gelen kişi çeki düzenleyendir. Fakat TTK madde 791 hükmü uyarınca düzenleyen ile birlikte emre yazılı bir çeki temlik cirouyla devreden kişi ve hamiline yazılı bir çeki ciro eden kişi çekin ödenmemesinden dolayı kendisinden sonra gelenlere karşı sorumlu olacaktır²⁸⁸. Bu bakımdan TTK madde 794 hükmü uyarınca aval verenin de çekin ödenmemesinden dolayı aval verdiği kişi gibi sorumluluğu doğacaktır. Başka bir deyişle, TTK madde 724 hükmü uyarınca çekin ödenmemesi neticesinde sorumluluğu söz konusu olan kişiler yani başvuru borçluları; düzenleyen, lehtar, cirantalar ve varsa avalistlerdir²⁸⁹.

Başvuru borçluları hamile karşı müteselsilen sorumludurlar²⁹⁰. Hamil TTK madde 724/2 hükmü uyarınca başvuru borçlularından herhangi birine, birkaçına veya hepsine birden herhangi bir sıraya bağlı olmaksızın başvurulabilir. Hamil zamanaşımı süresi içerisinde yalnızca birine başvursa dahi, diğer borçlulara karşı başvuru hakkını kaybetmeyecektir.

Düzenleyen haricindeki başvuru borçluları TTK madde 726 hükmü uyarınca kendilerine yapılan başvuru sebebi ile ödeme yaparlarsa kendilerinden önce gelen kişilere karşı yani cirantalara, lehtara, düzenleyene ve lehine aval veren avalistlere kambiyo hukukuna dayanarak başvurma hakkına sahip olur. Bu bakımdan düzenleyen dışındaki başvuru borçlusunun hamile ödeme yapması çekten doğan kambiyo borcunu sona erdirmeyecektir²⁹¹.

²⁸⁷ İstanbul BAM 15. CD., 22.06.2017 tarihli ve 2017/2320 E. 2017/1865 K. sayılı kararı; Ankara BAM 9. CD., 12.09.2017 tarihli ve 2017/2846 E. 2017/2644 K. sayılı kararı; Antalya BAM 10. CD., 13.04.2017 tarihli ve 2017/1069 E. 2017/933 K. sayılı kararı.

²⁸⁸ KENDİGELEN, s. 376.

²⁸⁹ SÜPHANDAĞ, Yavuz, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013, s. 40.

²⁹⁰ Yargıtay 12. HD. E. 2009/23731, K. 2009/5698 11.03.2010 tarihli kararı; “... Senette imzası bulunan herkes hamile karşı müteselsilen sorumludur... Keşideciden başlayarak, lehtar ile ciro silsilesindeki her ciranta ve eğer mevcutsa bunların avalistleri kendilerinden sonra gelenlere karşı senedin ödeneceğini garanti etmişlerdir...” (MOROĞLU, Erdoğan/ KENDİGELEN, Abuzer, İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bası, XII Levha, İstanbul,2014, s.595).

²⁹¹ EREN/KALPSÜZ/ÇELEBİCAN, s. 117.

Türk Ticaret Kanunu madde 679 hükmüne göre düzenleyenin çekin üzerine çekin ödenmemesinden dolayı sorumlu olmadığına dair bir kayıt koyması halinde bu kayıt yazılmamış sayılmaktadır. Avalistlerin ise çekin karşılıksız çıkması nedeniyle çekten sorumlu olmadıklarına dair çek üzerine kayıt düşmeleri durumu aval kurumu ile bağdaşmamaktadır. Çünkü aval kurumu çekin ödenmemesi halinde çekten dolayı sorumlu olunacağına dair taahhüt niteliğindedir. Fakat avalistin aval şerhi ile sorumluluğunun miktarını sınırlandırması mümkündür²⁹². Avalist de düzenleyen ve ciranta gibi, TTK madde 730 hükmü gereğince, lehine aval verdiği kişiden bağımsız olarak sorumlu olacaktır. Avalistin bu sorumluluğu senetten doğan, soyut bir sorumluluktur²⁹³.

Düzenleyenin çekten sorumlu olmadığına dair düştüğü kayıt yazılmamış sayılacak ise de düzenleyen, lehtar ve cirantaların çek üzerine ciro edilemez şeklinde kayıt koymaları mümkündür²⁹⁴. Düzenleyenin ciro edilemez kaydı çekin kambiyo vasfını yitirmesine sebebiyet vermez. Çek nama yazılmış sayılır ve artık kayıt sebebiyle çek ciro edilemeyecekse de alacağın temlik ile devredilebilir²⁹⁵. Bu kaydın varlığına rağmen düzenleyenin çekin ödenmemesi sebebiyle sorumluluğu devam edecektir²⁹⁶. Fakat lehtar veya cirantalar ciro edilemez kaydı koyarsa çek nama hale gelmeyecektir. Bu durum senedin kambiyo niteliğini etkilemeyeceği gibi ciro edilebilirliğini de etkilemez²⁹⁷. Ciro edilemez kaydını koyan cirantanın, ciro tüm sonuçlarını doğuracaksa da, çeki devredenden sonra gelecek kişilere karşı sorumlu olması mümkün değildir²⁹⁸. Fakat çek üzerine böyle bir kayıt koyan lehtar veya cirantanın ciro yaptığı kişiye karşı olan çekin kısmen veya tamamen ödenmemesinden doğan sorumluluğu devam edecektir²⁹⁹. Bu bakımdan ciro yasağına rağmen çeki ciro eden kişi çekin ödenmemesinden dolayı ciro yasağı koyan kişiden yalnızca çek bedelini talep edebilecek, bunun dışında kalan herhangi bir tutarı talep

²⁹² BOZER/GÖLE, s. 397.

²⁹³ TUNA, s. 141; POROY/TEKİNALP, s. 222-223; KINACIOĞLU, s. 207.

²⁹⁴ BOZER/GÖLE, s. 396.

²⁹⁵ BİLGİLİ, Fatih, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun Bonoda "Ciro Edilemez" Kaydına İlişkin 2007/202 No'lu Kararı Üzerine Bir Değerlendirme, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2008, S. 78, s. 33.

²⁹⁶ ÖZTAN, s. 608.

²⁹⁷ ÖZTAN, s. 607.

²⁹⁸ TEOMAN, Yaşayan Ticaret Hukuku 1, s. 206; ÖZTAN, s. 608.

²⁹⁹ BOZER/GÖLE, s. 397.

edemeyecektir³⁰⁰. Çekin üzerine “çekin tamamen veya kısmen ödenmemesinden dolayı hiçbir sorumluluğum olmayacaktır” şeklinde bir kaydı lehtarın ya da cirantanın koyması halinde lehtar ve bu kaydı koyan cirantaların kendilerinin ciro ettikleri kişiler de dâhil olmak üzere hiç kimseye karşı herhangi bir sorumlulukları olmayacaktır³⁰¹. TTK madde 685/2 hükmüne göre lehtar ve cirantaların çekin üzerine koyacakları kayıt ile mevcut olan sorumluluklarını çekin ödenmeyen belli bir kısmı ile sınırlandırmaları da mümkündür³⁰².

Başvuru borçluları arasında bulunan imzalardan birinin sahte olması diğerlerinin sorumluluklarını etkilememektedir. Bu husus TTK madde 677 hükmü uyarınca imzaların bağımsızlığı olarak adlandırılmaktadır³⁰³. Yargıtay’ın imzaların bağımsızlığı ilkesine göre senet lehtarının ya da diğer cirantaların ciro imzasının sahte olması halinde diğer imza sahiplerinin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağını, bu bağlamda zincirleme ve birbirine bağlı lehtarlardan hamile tam ve düzenli ciroların hak sahipliğine karine olacağını ifade eden kararları mevcuttur³⁰⁴. Özellikle düzenleyenin imzasının sahte olması durumunda başvuru borçlularının son olarak başvurabileceği kişi lehtar olacağından çekin ödenmemesi nedeniyle başvuru borçlularının uğradıkları zararı gidermekle yükümlü olan yine lehtar olacaktır³⁰⁵. Aynı zamanda çeki tedavülde iken geriye dönüş cirosuyla tekrar kendisine gelen ciranta, kendisinin yaptığı ciro ile kendisini tekrar hak sahibi yapan ciro arasındaki cirantalara başvuramamaktadır³⁰⁶.

Çekin ibraz edilmesi söz konusu ise çeki ödemekle yükümlü olan muhatap banka bir başvuru borçlusu değildir. Bundan dolayı kısmen veya tamamen ödenmeyen çekin hamili, muhatap bankaya başvuru hakkını yöneltmemektedir³⁰⁷. TTK madde 784 hükmünde muhatap ile ilgili bilgilerde başvuru hakkına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Kambiyo taahhüdü içerisinde muhataba ilişkin herhangi bir yükümlülük verilmediği için, muhatap çekin karşılıksız çıkması durumunda ödmeden

³⁰⁰ ÖZTAN, s. 609.

³⁰¹ BOZER/GÖLE, s. 397.

³⁰² ÖZTAN, s. 607; BOZER/GÖLE, s. 397.

³⁰³ KINACIOĞLU, s. 122; POROY/TEKİNALP, s. 166; BAHTİYAR, s. 67.

³⁰⁴ Yargıtay E. 2014/8042, K. 2014/11381, 17.6.2014 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

³⁰⁵ BOZER/GÖLE, s. 397.

³⁰⁶ Yargıtay 12. HD., 16.3.2006, E. 2581, K. 5415 (Günay, Yetkili Hamil, s. 64).

³⁰⁷ KESKİN, s. 43.

sorumlu tutulamaz. Ancak çekin karşılıksız olması dışında bir sebepten ödenmiyorsa, bu kambiyo ilişkisi ile hamil tarafından talep edilemeyecek bir süreç olsa da hamil TBK’de yer alan haksız fiile başvurarak tutarın temini için ayrı bir süreç ilerletme hakkına sahip bulunmaktadır.

Doktrinde yer alan bir görüşe göre, muhatap banka bir aval olarak görülmemesine rağmen, muhatabın iflas etme durumu gerçekleşirse, TTK madde 718 hükmü uyarınca başvurunun muhatap bankaya da yapılabileceğinin mümkün olduğu ileri sürülmektedir³⁰⁸. Doktrinde yer alan diğer bir görüşe göre ise, yine TTK madde 718 hükmü uyarınca çek borçlularına hitaben çek üzerine bir kayıt konulmuş ise, hamilin, muhatabın iflas durumunda bile muhataba başvuru yapmasının mümkün olmadığı ileri sürülmektedir³⁰⁹.

2. Başvurma Hakkının Şekil Şartları

Çekin ödenmemesi halinde başvuru hakkını kullanılabilmesi için birtakım şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan hamilin ödenmeyen çek için başvuru hakkını kullanabilmesi açısından öncelikle çeki ibraz süresi kapsamında ibraz etmesi ve ardından TTK madde 808 hükmünde sayılan yollardan biriyle çekin ödenmediğini tespit ettirmesi gerekmektedir³¹⁰. Hamilin kısmen veya tamamen karşılıksız kalan çek sebebiyle başvuru hakkını kullanabilmesi için TTK madde 796 hükmünde belirtilmiş olan sürelerle uygun olarak çeki ibraz etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde hamil düzenleyen de dâhil olmak üzere tüm başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kaybedecektir³¹¹.

Bilindiği üzere 31.12.2023 tarihine kadar düzenleme tarihinden önce çekin muhatap bankaya ibrazı Çek Kanunu geçici madde 3/5 hükmü ile geçersiz kılınmıştır. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki ileri düzenleme tarihli çeklerde düzenleme tarihinden önce ibraz edilmesinin geçersiz olacağı kuralının 31.12.2023 tarihinden

³⁰⁸ OĞURLU, Yücel, Karşılıksız Çeklerde Bankanın Sorumluluğu, AÜHFD 1997, C.I, S.1, s. 339.

³⁰⁹ KENDİGELEN, s. 295.

³¹⁰ KENDİGELEN, s. 378; ÜLGİN/HELVACI/KAYA, s. 280.

³¹¹ BOZER/GÖLE, s. 392.

itibaren daha fazla uzatılmaması halinde Çek Kanunu madde 3/8 hükmü uyarınca çekin karşılıksız kalması durumunda hukuken takip yapılması için mutlak surette ikinci bir ibraz gerekecek olup ayrıca banka tarafından çekin arkasına ibraz edildiği yazılsa bile çekin üzerinde yazan tarihe göre muhatap bankaya ibraz yapılmaz ise çek bu durumda hiç ibraz edilmemiş sayılacaktır³¹².

Hamilin çekin karşılıksız çıkması durumunda başvuru borçlularına başvurabilmesi için gerekli olan şartlardan bir diğeri TTK madde 808 hükmü uyarınca çekin süresi içerisinde ödenmediğinin tespit edilmesidir. Bu bağlamda madde hükmünde çekin ödenmediğinin tespit edilmesi için belli başlı şekiller sayılmıştır. Bunlar; resmi bir belge yani “protesto” ile, muhatap banka tarafından çekin üzerine ibraz günü de yazılmak suretiyle yazılmış olan beyanla, bir takas odasının çek zamanında teslim olmasına rağmen ödenmediğini içeren tarihli bir beyanla. Çekin ödenmediğinin tespitinin bu üç usulden başka bir yol ile yapılması mümkün değildir³¹³. Fakat doktrinde yer alan bir görüşe göre³¹⁴, çekin karşılığının olmadığı mahkeme tarafından tespit ettirilmesi halinde de yapılabileceği ileri sürülmektedir.

Türk Ticaret Kanunu madde 814 hükmü uyarınca hamilin çekin karşılıksız çıkması durumunda düzenleyene, lehtara, cirantalara ve diğer başvuru borçlularına karşı başvuru süresi üç yıl olarak belirlenmiş olup bu süre zamanaşımı süresidir. Diğer bir ifadeyle Başvuru hakkı süresini, ibraz süresi içerisinde karşılıksız olduğunu tespit ettiren hamil, ibraz süresinin bitimi itibariyle üç yıl içerisinde kullanmakla yükümlüdür. TBK madde 153 hükmü gereği alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişiyi içermesi, mahkeme nezdinde mevcut alacağı ileri sürmenin imkânının olmaması, borçlunun alacaklı üzerinde intifa hakkının bulunması gibi sebeplerin varlığı halinde zamanaşımının durması söz konusu olacaktır. Ancak bu sebepler ortadan kalktığında, zamanaşımı süresinin durmasından önce başlamış olan süreç dâhil, zamanaşımının durduğu günün bitiminden itibaren süre işlemeye devam edecektir. Zamanaşımının kesilmesine ilişkin olarak TTK madde 750 hükmü poliçe hükümlerine atıf yapmaktadır. Atıf yapılan hükümlere göre dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesi zamanaşımını kesen

³¹² REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, s. 30.

³¹³ KENDİGELEN, s. 358.

³¹⁴ BATTAL, s. 70.

durumlardır. TBK madde 156 hükmü uyarınca zamanaşımının kesilmesinden sonra yeni bir üç yıllık zamanaşımı süresi başlayacaktır.

3. Başvurma Hakkının Kapsamı

Türk Ticaret Kanunu madde 810 hükmünde hamilin başvurma hakkı kapsamında neler talep edebileceği tahdidi olarak sayılmıştır. Bu hüküm uyarınca hamil çek bedelinin ödenmeyen yani karşılıksız kalan kısmını, ibraz gününden itibaren çek bedelinin karşılıksız kalan kısmına işletilecek olan temerrüt faizini, ödenmeme durumunun tespiti ve bu durumun ihbarı ile bağlantılı olan tüm masrafları ve son olarak çek bedelinin binde üçünü aşmamak kaydıyla bir komisyon ücreti talep edebilecektir. Talep edebileceği bu unsurları kendisine karşı müteselsilen sorumlu olan başvuru borçlularına yöneltecektir.

Çek bedelinin kısmen ödenmesi durumunda hamil yalnızca ödenmeyen miktarı talep edebilecektir. Çek Kanunu madde 3 hükmü uyarınca kısmi ödemeye muhatap bankanın ödemekle sorumlu tutulduğu miktar da dâhildir³¹⁵. Bu halde masraflar dışındaki tüm kalemler ödenmeyen çek bedeli üzerinden hesaplanacaktır³¹⁶.

Ayrıca belirtmek gerekir ki gerek bankada mevcut olan kısmi karşılığı gerek muhatap bankanın Çek Kanunu madde 3/3 hükmü uyarınca ödemekle yükümlü olduğu asgari miktarı reddeden hamil, kısmi karşılığı reddetme hakkına sahip olmadığı için söz konusu miktar bakımından alacaklı temerrüdüne düşecektir. Böylece reddettiği kısım oranında diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakkını kaybedeceği aşîkârdır³¹⁷. Doktrinde yer alan bazı görüşlere göre TTK ve Çek Kanunu arasında özel-genel kanun ilişkisi olduğu, bu bakımdan Çek Kanunu'nun özel kanun olması sebebiyle poliçeye ilişkin TTK madde 709 hükmüne atıf yapan TTK madde 818/1-h bendinin Çek Kanunu madde 3/5 hükmü karşısında uygulanma alanının bulunmadığı gerekçesiyle hamilin kısmi ödemeyi reddedebileceğini, etkin pişmanlık

³¹⁵ KENDİGELEN, s. 386.

³¹⁶ KENDİGELEN, s. 386.

³¹⁷ KENDİGELEN, s. 387; ÖZTÜRK, s. 229; ÇEKER, s. 597; NARBAY, s. 27; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 271; COŞKUN, s. 57; BOZER/GÖLE, s. 124; BAHTİYAR, s. 157; POROY/TEKİNALP, s. 521.

ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması hükmüne göre ödenecek miktarın çek üzerinde yazan tutardan değil karşılıksız kalan çek bedelinin ödenmesi ile hesap edileceği düzenlemesinden yola çıkarak hamilin hesapta bulunan kısmi karşılığı reddetmesi halinde reddettiği tutara ilişkin rücu borçlularına başvuru hakkını kaybedeceğini izah etmektedir³¹⁸. Doktrinde yer alan diğer bir görüşe göre ise, hamilin kısmi ödemeyi hiçbir zaman reddedemeyeceği ancak reddetmesi durumunda reddettiği miktar nedeniyle başvuru borçlularına başvurma olanağını kaybedeceği izah edilmektedir³¹⁹. Yine doktrinde yer alan başka bir görüşe göre ise, TTK madde 818/1-h atfıyla madde 719/2 atfı ile hamilin kısmi ödemeyi reddedemeyeceği için bankada bulunan miktar bakımından alacaklı temerrüdüne düşeceğinden reddettiği miktar oranında düzenleyen dışındaki başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kaybedeceği ileri sürülmüştür³²⁰. Son olarak doktrinde yer alan başka bir görüşe göre ise, hamilin kısmi ödemeyi reddedebileceği, böylelikle hukuki ve cezai takibin çek bedelinin tamamı üzerinden yapılacağı izah edilmiştir³²¹.

Diğer yandan TTK madde 810/1-b hükmünde herhangi bir türden bahsetmeksizin yalnızca hamilin faiz talep edebileceğinden söz edilmiş ise de çekin süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesi gerekçesine bağlanan ve ibraz gününden itibaren hesaplanacak olan faizin temerrüt faizi olduğuna şüphe duyulmamaktadır³²².

Çek Kanunu kapsamında cezai sorumluluğun ortadan kalkması maksadı ile yapılacak olan ödemeler bakımından da faizin ticari işletmelerde uygulanacak olan temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanması gerektiği Çek Kanunu madde 6/1 hükmünde açıkça düzenlenmiştir³²³.

³¹⁸ PULAŞLI, s. 402.

³¹⁹ BOZER/GÖLE, s. 417.

³²⁰ KENDİGELEN, s. 301.

³²¹ ARKAN, Sabih, 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, Banka ve Ticaret Dergisi, C. XXII, Y. 2003, S. 1, s. 11.

³²² KENDİGELEN, s. 388. Kanunda açıkça adı konmamış olmakla beraber bu faizin bir temerrüt faizi olduğu konusunda gerek doktrinde gerek yargı kararlarında görüş birliği vardır.

³²³ Her ne kadar bu son düzenleme ile hukuki ve cezai sorumluluk bakımından uygulanacak faiz oranının yeknesak hale getirilmesi sağlanmak istenmiş ise de böylece ilginç sayılabilecek bir farklılık ortaya çıkmıştır. Gerçekten başvurma hakkı kapsamında ticari işlerde temerrüt faizi uygulanması hak sahibinin talebine bağlı kılınmışken etkin pişmanlıktan yararlanılması aşamasında uygulanacak ticari işlerde temerrüt faizi açısından bu yönde herhangi bir talepte bulunulmasına gerek yoktur.

Hamil çeki süresinde ibraz etmesine rağmen çek bedelinin ödenmediğini ispatlamak maksadıyla yaptırdığı protesto veya buna denk diğer tespitlerin ve ihbarların masrafları ile başvurma hakkını kullanmak için kanıtlamak zorunda kaldığı diğer harcamalarını da talep edebilir³²⁴. Son olarak belirtmekte fayda vardır ki hamile talep hakkı tanınan komisyon ücreti, çeki ibraz, ödenmeme durumunu tespit ve ihbar etmek, ayrıca başvurma hakkı ile ilgili diğer işlemleri yapmak için harcadığı emeğin bir karşılığı olarak kanun koyucu tarafından öngörülmüştür³²⁵.

Kanun koyucu hamile, TTK madde 783/3 hükmü ile hamile TTK madde 810 hükmünde sayılan haklara ek olarak çekin ödenmeyen yani karşılıksız kalan kısmının³²⁶ yüzde onu oranında bir miktarın da ödenmesini talep hakkı olarak tanımıştır. Çek tazminatı olarak adlandırılan bu talebi hamil kendisine karşı sorumlu olan herkese değil yalnızca çeki düzenleyene yöneltebilir. Bir başka ifadeyle yüzde on oranındaki talep edilen meblağ yalnızca çeki düzenleyenden istenilebilir. Bunun yanı sıra cirantalardan ve onların avalistlerinden talep edilebilmesi mümkün değildir³²⁷. Ayrıca düzenleyenin de hamil haricindeki bir başvuru borçlusuna bu tazminatı ödeme yükümlülüğü yoktur³²⁸.

Hamilin başvurusu neticesinde rızası dâhilinde ya da icra takibi vesilesi ile veya dava sonucunda ödemeyi gerçekleştiren başvuru borçlusuna, kendisinden önce gelen çek sorumlularından³²⁹ TTK madde 818/1-1 hükmü ve TTK madde 726 hükmü uyarınca ödemiş olduğu tutarın tamamını, ödeme tarihinden itibaren ve ödediği tutarın üzerinden hesaplanacak olan temerrüt faizini, karşılıksız kalan çek nedeniyle yapmış olduğu bütün masrafları ve son olarak çek bedelinin binde ikisini aşmamak kaydıyla komisyon ücretini talep edebilecektir³³⁰.

³²⁴ KENDİGELEN, s. 389; SELÇUK, s. 271; COŞKUN, s. 65.

³²⁵ KENDİGELEN, s. 389; KARAYALÇIN, s. 190; ÇAMOĞLU, s. 352.

³²⁶ Yargıtay 12. HD., E. 2014/11807, K. 2014/16979, 11.06.2014 tarihli kararı.

³²⁷ Bu tazminatın cirantadan talep edemeyeceği yönünde bkz. Yargıtay 19. CD., E. 2018/4302, K. 2018/8832, 13.09.2018 tarihli kararı; Yargıtay 11. HD., E. 2017/214, K. 2018/6118, 08.10.2018 tarihli kararı.

³²⁸ BOZER/GÖLE, s. 191; KENDİGELEN, s. 390; POROY/TEKİNALP, s. 483.

³²⁹ Yargıtay 12. HD., E. 2006/1114, K. 2006/4341, 06.03.2006 tarihli kararı.

³³⁰ KENDİGELEN, s. 394; COŞKUN, s. 68.

B. Başvurma Hakkını Kaybeden Hamilin Durumu

Hamil, ibraz süreleri içerisinde muhatap bankaya başvurarak çekin karşılıksız olduğunu öğrenmesi halinde başvuru hakkını kullanmaz veya süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz etmez ise başvuru hakkını kullanmadığı için başvuru borçlularına kambiyo senedi ilişkisine dayanarak bu yolla alacağını tahsil edemeyecektir³³¹. Aynı zamanda TTK madde 814 hükmünde yer alan zamanaşımı süresinin geçmesinden sonra kambiyo senedi yoluyla alacağını tahsil edemeyecektir. Bu halde hamil, alacağını tahsil etmek üzere üç farklı yola başvurabilecektir. Bunlardan ilki sebepsiz zenginleşme davası³³², ikincisi hamilin kambiyo senedi düzenlenmesine yol açan temel ilişkiye dayanabilmesi³³³ ve son olarak karşılığın devrinin gerçekleşmesi³³⁴ durumlarıdır.

1. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Hamilin başvuru hakkını kaybetmesi durumunda kullanabileceği yollardan ilki, TTK madde 818/1-m hükmü ile atıf yapılmış olan TTK madde 732 hükmünde düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasıdır. İlgili hükümde hamilin başvuru hakkını kaybetmesi sebebi ile karşılıksız çeki düzenleyen tarafından gerçekleşen zenginleşmenin giderilmesi amacı ile sınırlayıcı düzenlemeler içeren sıkı şekil şartları olan kambiyo hukukuna özgü bir dava düzenlenmiştir³³⁵. Bu sebeple başvuru hakkını yitiren hamilin sebepsiz zenginleşme davası açabilmesi için bahsi geçen çekin kanunda öngörülen tüm şekil şartlarını ihtiva etmesi gerekmektedir³³⁶.

Türk Ticaret Kanunu madde 732/1 hükmü uyarınca gerekli şartları yerine getirmemesi, süresinde ibraz ve ödenmeme durumunun tespiti sonrasında veya

³³¹ KENDİGELEN, s. 402; ÜLGEN/HELVACI/KAYA, s. 283.

³³² COŞKUN, s. 97; KENDİGELEN, s. 402.

³³³ COŞKUN, s. 97; Yargıtay 11. HD. E. 2002/8182 K. 2003/794 27.01.2013 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

³³⁴ BOZGEYİK, Hayri, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, AÜHFD, C:VII, Yıl: 2003, S: 1-2, s. 592.

³³⁵ BOZGEYİK, s. 592.

³³⁶ KENDİGELEN, s. 403; Yargıtay 11. HD. E. 2015/2784, K. 2016/797, 26.01.2016 tarihli kararı, "TTK'nın 644. maddesi gereğince sebepsiz zenginleşmeye dayalı dava açılabilmesi için çekin zorunlu şekil şartlarını taşıması gerekir." Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

başvuru hakkının zamanaşımına uğraması nedeniyle başvuru hakkını kullanamayan hamil bu davayı yalnızca düzenleyene karşı açabilir. TTK madde 732/3 hükmü uyarınca sebepsiz zenginleşme davasının cirantalara ve diğer borçlulara açılması mümkün değildir. Bu bakımdan başvuru borçlusu olan çeki ödememiş olan ciranta, lehtar, avalist ve düzenleyene karşı bahsettiğimiz kambyo senedine dayalı sebepsiz zenginleşme davası açabilecek iken cirantalar bu davayı birbirine yöneltmeyecektir³³⁷.

Sebepsiz zenginleşme davasında geçerli olan zamanaşımı süresi poliçenin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden tarihten itibaren bir yıl olduğu düzenleyen TTK madde 732 hükmü, çeklere ilişkin durumlarda da uygulanacaktır. Yargıtay'ın kararlarında sıklıkla bahsettiği üzere zamanaşımı sebepsiz zenginleşmenin olduğu tarihten itibaren bir yıl olarak düzenlenmiştir³³⁸.

Başvuru hakkının zamanaşımına uğraması sebebiyle sebepsiz zenginleşme davası açılabilmesi için uygulanan zamanaşımı süresi üç yıllık zamanaşımı süresinden itibaren bir yıldır. Ancak kanaatimizce başvuru hakkının kaybedildiği durumlar bakımından zamanaşımı süresi ikiye ayrılmalıdır. Böylelikle süresinde ibraz ve ödenmeme durumunun tespit ettirilememesi sebebiyle başvuru hakkının kaybedilmesi neticesinde çeki ilişkin zamanaşımı süresi de başlamayacak olduğundan zamanaşımı süresini ibraz süresinin bitiminden itibaren başlaması gerekmektedir.

2. Hamilin Temel İlişkiye Dayanabilmesi

Hamilin başvuru hakkını kaybetmesi ya da başvuru hakkının zamanaşımına uğraması durumunda mevcut zararının tazmin talebiyle sebepsiz zenginleşme davası haricinde dayanabileceği bir diğer yol temel ilişkidir. Bu bakımdan çekin hukuki niteliği göz önüne alındığında başvuru hakkının kaybedilmesi dahi temel ilişkiden kaynaklanan borç ilişkisini sona erdirmeyecektir. Böylelikle hamil, temel ilişkiden kaynaklanan talep hakkını daima kullanabilecektir³³⁹.

³³⁷ BOZER/GÖLE, s. 404.

³³⁸ Türk Ticaret Kanunu tasarısı madde gerekçesi.

³³⁹ KENDİGELEN, s. 410.

Hamilin temel ilişkiye dayanarak talepte bulunması ancak taraflar arasında bir ilişkinin mevcut olduğu durumlarda gündeme gelebilecektir. Bu sebeple düzenleyene temel ilişkiye dayanarak talepte bulunacak kişi sadece lehtar olabilecektir³⁴⁰. Çeki lehtarda devralan diğer hamillerin ise aralarında bir ilişki mevcut olmadığından düzenleyene karşı temel ilişkiye dayanarak başvurma hakları mevcut değildir³⁴¹. Bu bakımdan temel ilişkiye dayanılması durumunda zamanaşımı asıl borç ilişkisine göre belirlenecektir³⁴².

Netice itibarıyla hamilin temel ilişkiye dayanması durumunda çekin zamanaşımı sebebiyle başvuru hakkını kaybedilmesi ya da ibraz ve ödenmeme durumunun tespit ettirilmemesi sebebiyle kaybedilmesinin önemi olmaksızın çek adi yazılı senet vasfını haiz olmadığından alacağın ispatı için tek başına yeterli olmayacak yalnızca HMK uyarınca delil başlangıcı olarak kabul edilebilecektir³⁴³.

3. Karşılığın Devri

Türk Ticaret Kanunu madde 818/1-n hükmünün yapmış olduğu atıf sebebiyle poliçe karşılığının devrine ilişkin TTK madde 733 hükmü çek için de uygulama alanı bulacaktır. Bu bakımdan başvuru hakkını kaybeden hamil, bahsi geçen hükme dayanarak çek bedelini tahsil edebilecektir.

Çekin düzenlenmesi neticesinde çekten doğan alacak karşılık ilişkisinden bağımsız olarak hamile geçer. Bunun yanı sıra muhatap banka ile arasındaki karşılık ilişkisi çekin düzenlenmesi neticesinde direkt olarak hamile ve cirantalara geçmez.³⁴⁴ Ancak TTK madde 733 hükmünde bu durumun istisnaları düzenlenmiştir. TTK madde 733 hükmünde yer alan iki halden birinin varlığı neticesinde düzenleyen ile muhatap arasındaki karşılık hamile geçebilecektir³⁴⁵.

Türk Ticaret Kanunu madde 733/1 hükmünde düzenlenmiş olan birinci hal, düzenleyenin iflasıdır. Bu bakımdan düzenleyenin iflas etmesi durumunda bahsi geçen

³⁴⁰ KENDİGELEN, s. 411.

³⁴¹ KENDİGELEN, s. 411.

³⁴² PULAŞLI, s. 330.

³⁴³ COŞKUN, s. 96.

³⁴⁴ BAHTİYAR, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 114.

³⁴⁵ BAHTİYAR, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 114.

Çekin muhatap bankadaki karşılığı hamile geçer. Böylelikle ekin muhatap bankadaki karşılığı iflas masasına kaydedilmez³⁴⁶. TTK madde 733/2 hükmünde düzenlenen ikinci hal ise, çekin üzerine düzenleyenin karşılık ilişkisinden doğan hakkını devrettiğine dair kayıt bulundurması durumunda karşılığın ek hamiline geeceğidir. Bu bakımdan bahsi geçen iki halde de hamil, çekin ibraz sürelerinde ibraz etme zorunluluğu olmaksızın alacağa ilişkin zamanaşımı süresi içinde çekin muhatap bankadaki bedelini talep etme hakkını kazanacaktır³⁴⁷. Netice olarak TTK madde 733/3 hükmü uyarınca muhatap banka, iflasın açıldığı tarihten itibaren veya kendisine devir durumunu ihbar aldıktan sonra sadece çeki iade ederek hak sahibi olduğunu ispat eden hamile karşı ek bedelini deyebilir.

C. Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu

Kişilerin sözleşme dışı sorumluluğu kural olarak kusur sorumluluğudur. Ancak kanun koyucu değişik sebeplerle kusursuz sorumluluk hallerini de kabul etmiştir. Bu bakımdan sözleşme dışı sorumluluktan söz edebilmek için kişilerin kusuruna dayanan bir sorumluluğun ya da kişilerin kusuru olmasa bile yasadan doğan bir sorumluluğunun bulunması gerekmektedir. Karşılıksız ekin muhatap bankaya ibrazı neticesinde doğacak olan bankanın sorumluluğunu bu kapsamda irdelemekte fayda vardır.

1. Muhatap Bankanın ek Hesabı Açmada zen Yükümlülüğünden Doğan Sorumluluğu

ek Kanunu madde 2/1 hükmü uyarınca bankalar ek hesabı açılması ile ilgili olarak ek Kanunu'nda kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirmekle yükümlüdür. Ayrıca ek hesabı açtırmak isteyen kişinin yasaklı olup olmadığını ilgili

³⁴⁶ BAHTİYAR, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 115.

³⁴⁷ KENDİGELEN, s. 412; ÜLGEN/HELVACI/KAYA, s. 285.

kanun hükümlerine göre araştırmakla yükümlü olmalarının yanı sıra çek hesabı açtıracak kişinin ekonomik ve sosyal durumunun tespit edilmesinde gerekli özeni göstermekle yükümlüdürler³⁴⁸. Bankalar tüzel kişi tacir olmaları sebebiyle TTK madde 18/2 hükmü uyarınca basiretli bir iş adamı gibi davranmak zorundadırlar³⁴⁹. Muhatap banka, çekle işleyen bir hesap açarken ve çek karnesi verirken Çek Kanunu madde 2/1 ve 2/2 hükmü uyarınca üzerine düşen gerekli özeni göstermez ise çekin karşılıksız kalması sebebiyle zarar gören çek hamiline karşı sorumlu olacaktır. Bu husus TBK madde 49 ve devamı hükümlerinde düzenlenen haksız fiil kapsamında değerlendirilmektedir.

2. Muhatap Bankanın Ödememe Sebebiyle Doğan Sorumluluğu

Hamilin süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz ettiği çekin ödenmemesi neticesinde ödenmeme halinin tespiti gündeme gelir. Ödenmeme halinin tespitinden sonra hamil sorumluluğu bulunan kişilere yani düzenleyene, cirantalara ve varsa bunlara aval veren kişilere başvurabilecektir. Fakat süresinde ibraz edilmesine rağmen banka hesabında karşılığı bulunan ve tedbir kararı gibi ödeme engeli bulunmayan bir çeki bu sebeple ödemeyen banka yasa gereği sorumlu olur. Ayrıca Çek Kanunu madde 3/3 hükmü uyarınca karşılıksız çıkan çeklerde muhatap bankanın her bir çek yaprağı başına belirli bir miktar ödeme yapması gerektiği düzenlenmiştir. Bu miktar için çek hesabı sahibi ile muhatap banka arasında hesabın açılıp çek defterinin teslim edildiği sırada yapılmış olduğu ve dönülemeyecek nitelikte bir gayri nakdi bir kredi sözleşmesinin bulunduğu kabul edilir³⁵⁰. Gayri nakdi kredi bankanın çek için para ödemeyip riskin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak zararın sorumluluğunu üstlendiği, ödemeyi riskin gerçekleştiği anda yapılan kredi türü olarak tanımlamak mümkündür. Fakat kanun hükmünde gayri nakdi kredi sözleşmesinin özelliklerini gösteren her türlü sözleşmenin gayri nakdi kredi olarak değerlendirileceği izah edilmiştir. Bu bağlamda gayri nakdi kredilerin en dikkat çekici özelliği müşteri ile sözleşeni arasındaki ilişki yani temel ilişki, banka ile müşteri arasındaki ilişki yani karşılık ilişkisi ayrıca banka ile temel ilişkideki müşterinin karşı sözleşmesi olan kişi

³⁴⁸ Yargıtay 11. HD., E. 2010/13483, K. 2012/4224, 23.03.2012 tarihli kararı.

³⁴⁹ PULAŞLI, s. 363.

³⁵⁰ OĞUZ/DEMİRKAPI/OKUYAN, s. 179.

arasındaki ilişki yani teminat ilişkisi olmak üzere üçlü bir ilişkinin söz konusu olmasıdır. Netice itibarıyla muhatap bankanın kanunen belirlenen garanti miktarını hamile ödemesi zorunluluğu, çeki ibraz edenin meşru hamil olması ve rehin, haciz, tedbir gibi herhangi bir ödeme engelinin bulunmaması, bankaca basılmış ya da bastırılmış olan geçerli bir çekin bulunması, bahsi geçen çekin süresinde ibraz edilmesi ve karşılığının mevcut olmaması şartı ile birlikte gerçekleşmesine bağlıdır³⁵¹. Netice olarak bahsettiğimiz koşulların birlikte gerçekleşmemesi, muhatap bankaya çek bedelinin karşılığı yanında kanuni garanti miktarını da ödememe hakkını verecektir³⁵².

Muhatap bankanın yasal ödeme yükümlülüğü ibraz edilen çekin karşılıksız ya da kısmen karşılığının olması halinde keşide tarihinden sonra bankaya yeniden ibrazı ve karşılıksız ya da kısmi karşılıksız işlemi yapılması neticesinde doğar. Muhatap banka süresi içerisinde ibraz edilen ve karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için çek bedeli üç bin altı yüz türk lirası veya üzerinde ise üç bin altı yüz türk lirası, çek bedeli üç bin altı yüz türk lirası altında ise çek bedelini ödemekle yükümlüdür. Ayrıca çekin karşılığının çek hesabında kısmen bulunması halinde çek bedeli üç bin altı yüz türk lirası veya altında ise mevcut çek bedelini aşmamak şartıyla kısmi karşılığı üç bin altı yüz türk lirasına tamamlayacak miktarı, çek bedeli üç bin altı yüz türk lirası üzerinde ise çek bedelini aşmamak şartıyla hesapta bulunan kısmi karşılığa ek olarak üç bin altı yüz türk lirasını ödemekle yükümlüdür. Ayrıca belirtmek gerekir ki muhatap bankanın bu sorumluluğu 28.02.2009 tarihinde yürürlüğe giren Çek Kanunu'ndan doğduğu için çekin veriliş ve zayi tarihinin bu tarihten sonra olması gerekmektedir³⁵³.

³⁵¹ “Somut olayda, davalı banka çekin keşidecisi olan müşterisinin iflas erteleme davası nedeniyle hesaplarına tedbir konulduğunu ileri sürerek çeki bu yönde şerh koyduğuna ve tedbirin kalktığı da tespit edilemediğine göre, davalı banka çek yaprağı başına ödenmesi gereken güvence bedel tutarını ödemekle yükümlü olmayacağından davanın reddi gerekirken kabulüne karar verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir...” Yargıtay 11. HD., E. 2016/1304, K. 2017/1532, 15.03.2017 tarihli kararı.

³⁵² Yargıtay 23. HD., E. 2014/3183, K. 2015/559, 04.02.2015 tarihli kararı. UYAP Bilişim Sistemi, Erişim Tarihi: 08.12.2021; Yargıtay 23. HD., E. 2013/7515, K. 2014/3098, 21.04.2014 Tarihli kararı. UYAP Bilişim Sistemi, Erişim Tarihi: 08.12.2021

³⁵³ “...Mahkemece, iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre, bankanın 28.02.2009 tarihinde yürürlüğe giren Çek Kanunu'ndan kaynaklanan sorumluluğu sebebi ile karşılıksız bulunduğu tespit edildiğinde çekler ile ilgili çek tazmin bedelinin keşidecinin imza kontrolünü yaparak ödemesinin zorunlu olduğu, hesap sahibi olarak davacının bu çek yaprakları ile ilgili farklı hukuki önlemler alabileceği, davacının keşideci sıfatını taşıması sebebi ile hasımsız çek iptali davası açması olanağı yok ise de, bu çekler ile ilgili çalınma olgusunun sunulan soruşturma evrakı kapsamındaki hadise ile direkt illiyetinin de tespit edilemediği, soruşturmada müştekinin kaçırılması ile ilgili olguya dayalı soruşturma devam etmekte ise de, önceki TTK'nın 711. maddesinde düzenlenen hükmün

Belirtmek gerekir ki Çek Kanunu'nun “Çekin Karşılıksız Olduğunun Tespiti Ve Gecikme Cezası” başlıklı madde 3 hükmünde muhatap bankanın her bir çek yaprağı için bin türk lirası ödeme yükümlülüğü olduğu düzenlenmiştir. Ancak, bu miktar her sene Türkiye İstatistik Kurum tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önüne alınarak TCMB tarafından her yıl Ocak ayında yenisi çıkarılan tebliğe göre değişmektedir. 2022/3 sayılı Tebliğ³⁵⁴e göre göre 28 Ocak yürürlük tarihinden itibaren, muhatap bankanın karşılıksız çek yaprağı için ödeyeceği bedel 3.600,00 TL'dir. Özetle, basımı gerçekleştirilmiş çekler için Çek Kanunu ve TCMB'nin 2010/2 numaralı tebliği³⁵⁵ ve bu tebliğde değişiklik yapılmasına dair 2022/3 numaralı tebliğ dikkate alınarak, muhatabın ödemekle yükümlü tutarla ilgili işlemlerin yapılması mümkündür.

3. Bankanın Çekin Karşılıksız Olduğunu Bilmeyerek Ödeme Yapması Halinde

Muhatap bankada bulunan çek hesabında çek bedeline karşılık gelen tutarın bulunmamasına karşın, çeki süresi içerisinde ibraz eden hamile ödemenin yapılması banka memurunun hatası veya banka sisteminde oluşan aksaklık sonucunda gerçekleşebilmektedir³⁵⁶. Bu durumda muhatap banka, nezdindeki çek hesabında karşılığın mevcut olmadığını bilmeksizin hata veya aksaklık neticesinde ödeme yapmış olmaktadır. Hamil tarafından süresi içerisinde ibraz edilen çekin karşılığının ödenmesi neticesinde karşılıksızdır işlemi yapılamayacaktır. Yapılan bu ödeme hukuken geçerli bir ödeme olarak kabul edilmekte ve yapılan ödemenin doğuracağı tüm sonuçları doğurmaktadır³⁵⁷. Muhatap banka tarafından yapılan ödeme neticesinde

yasadan çıkartılması ve mevzuatta bunun karşılayan bir hüküm bulunmaması da gözetilerek, bu davanın tarafının yasal çek tazmin sorumluluğu olan banka olduğu, çeklerin veriliş ve zayi tarihinin tazmin yükümlülüğünü düzenleyen Çek Kanunu değişikliğinden sonraya ait olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.” Yargıtay 11. HD., E. 2015/9344, K. 2016/4274, 18.04.2016 tarihli kararı, UYAP Bilişim Sistemi, Erişim Tarihi: 08.12.2021.

³⁵⁴ RG. 22/01/2022 tarih ve 31727 sayı.

³⁵⁵ RG. 20/01/2010 tarih ve 27468 sayı.

³⁵⁶ REİSOĞLU, s. 277.

³⁵⁷ KENDİGELEN, Çek, s. 245.

başvuru borçlularına ilişkin kambiyo ilişkisi de ortadan kalkmış olacağından çekin ödemesini yapması için başvuru borçlularından çekin ödenmesini talep etme hakkı ortadan kalkmaktadır.

Doktrinde yer alan bir görüşe³⁵⁸ göre; muhatap banka tarafından yapılan ödeme, Türk Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca hamilden istenebileceği ifade edilmektedir. Hamile ödenmemesi gereken bir bedelin ödenmesi neticesinde hamilin sebepsiz zenginleştiği, yani hamilin sağladığı ama sağlamaması gereken fayda ile muhatap bankanın görmemesi gereken bir zararı görmesine üzerine hamilden çeki iade etmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Diğer bir görüşe³⁵⁹ göre ise, TBK hükümlerindeki sebepsiz zenginleşmenin zenginleşen taraf açısından haklı bir gerekçesi olmaması gerektiği, hamilin hakkı olan bir çek bedelini aldığı için burada tam olarak TBK hükümlerinde bahsedilen sebepsiz zenginleşmenin gerçekleşmediği ileri sürülmektedir. Doktrinde yer alan diğer bir görüşe³⁶⁰ göre ise, çek hesabında yeterli karşılığın bulunmamasına sebep olan düzenleyenden talep edilmesinin daha doğru olacağı ileri sürülmektedir. Muhatap banka aslında çek hesabında olması gereken, çek hesabı sahibinin hesapta bulundurması gereken parayı bulundurmadiğı için bu durumun yaşanmış olmasından kaynaklandığı gerekçesiyle, taraflar arasındaki sözleşmeye dayanarak ilgili tutarın düzenleyenden istenmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

4. Bankanın Çekin Karşılıksız Olduğunu Bilerek Ödeme Yapması Halinde

Muhatap banka memuru tarafından çek hesabı içerisinde çek bedelinin olmadığını bilmesine rağmen, süresi içerisinde geçerli çeki ibraz eden hamile sistemin açığından faydalanarak bir ödeme yapması ayrı bir sorun haline gelmektedir. Burada banka memuru, iyi niyetli olarak, çek hesabı sahibi kişinin ticari faaliyetlerinde bir

³⁵⁸ REİSOĞLU, s. 277.

³⁵⁹ OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II, 13. Bası, İstanbul 2017, s. 327; EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Ankara 2017, s. 898; SEROZAN, Rona, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Cilt 3, 7. Bası, İstanbul 2016, s. 309-311.

³⁶⁰ POROY/TEKİNALP, s. 330.

aksaklığa neden olmamak ve hesap sahibinin itibarının bozulmasına engel olmak amacıyla bu işlemi yapmış olabileceği gibi muhatap bankanın kararı neticesinde de yapmış olabilecektir. Bu durumda da hukuken geçerli bir ödeme yapılmış olduğundan hamilden geri istenmesi mümkün değildir. Ancak muhatap banka tarafından çek bedeli üzerinde bir tutar hamile ödenmiş ise hamilden yapılan fazla ödemenin iadesini isteme hakkına sahiptir. Muhatap banka tarafından çekin karşılıksız olduğu bilinmesine karşın süresi içerisinde geçerli olan bir çeki ibraz eden hamile yapılan ödemeden doğan zarar, çek hesabı sahibi tarafından istenebilecektir.

II. KARŞILIKSIZ ÇEKİN CEZAİ SONUÇLARI

Çeşitli kanunlarda karşılıksız çek düzenlemeye yönelik birçok yaptırım düzenlenmiş olsa da karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçunun önüne geçilememiştir. 6273 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği yıldan 2016 yılına kadar yani karşılıksız çek düzenlemenin idari yaptırım olarak öngörüldüğü dönemde karşılıksız çek sayılarında ve tutarlarında oldukça fazla artış meydana geldiği hususu ikinci bölümün “Karşılıksız Çek Kavramı” başlığı altında yer alan tablolarda gösterilmiştir³⁶¹. Bu bağlamda ticari hayatta ödeme aracı olarak oldukça önemli bir yere sahip olan çeki dair güvenin artması ve böylece karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçilmesi amacıyla Çek Kanunu madde 5 hükmünde “karşılıksızdır” işlemine sebebiyet veren durumlar için yaptırım olarak adli para cezası belirlenmiştir³⁶². Ayrıca ilgili hükümde düzenlenen adli para cezasının ödenmemesi durumunda 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu’nun madde 106/3 hükmünde düzenlenen kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeden direkt olarak hapis cezasına çevrileceği düzenleme altına alınmıştır. Çek Kanun daki düzenlemeler neticesinde muhatap bankaya ibraz edilen çek için karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında şikâyet üzerine icra mahkemesi tarafından adli para cezası ile çek hesabı açma ve düzenleme yasağı verileceği, ayrıca hakkında yasak

³⁶¹ Ayrıca 2009-2016 yılları arasında sayısal olarak ödenen çek sayısında ve tutarındaki sayısal veriler için bkz. ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 9-17.

³⁶² Genel Gerekeçe, TBMM Yasama Dönemi 2, Yasama Yılı 1, Sıra Sayısı 404,s. 7

kararı verilen kişinin de elinde mevcut olan tüm çek yapraklarının bankaya iade edilmesi gerekir.

Çek Kanunu madde 5 hükmünde düzenlenen ibraz edilen çek için karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi bakımından uygulanacak olan adli para cezasının ödenmemesi durumunda verilecek olan hapis cezası hürriyeti bağlayıcı nitelikte olduğu için anayasasal haklara aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından itiraz üzerine incelenmiştir³⁶³. Bu inceleme neticesinde Anayasa Mahkemesi, Çek Kanunu'nun amacının çekte olan güveni artırmak olduğu, çekle yapılacak olan ödemelerde sıkıntıların oluşmasının ticari hayatı olumsuz etkileyeceği, bu sebeple özel bir kanun düzenlenerek çekte dair sıkı şekil şartlarının belirlenmesi gerektiği, ayrıca karşılıksız çekte ilişkin tedbirlerin alındığını, hamillerin korunması ve ödenmeyen çekler sebebiyle piyasadaki dengenin bozulmaması nedenleriyle cezai yaptırım öngörüldüğünü belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 17.03.2011 tarihli 2010/6 esas 2011/54 karar sayılı kararına atıf yaparak çekte dair mevcut olan alacak hakkının taraflar arasındaki sözleşmeden bağımsız olarak kambiyo taahhüdünden kaynaklandığı, taraflar arasında sözleşme bulunmasa ya da mevcut sözleşme geçersiz dahi olsa çekin başlı başına bir borç kaynağı olduğu, taraflar arasında çekte istinaden bir sözleşme bulunmasının zorunlu olmadığı, ancak böyle bir sözleşme bulunsada dahi taraflar arasında ayrıca mevcut bir kambiyo ilişkisi kurulduğu gerekçeleriyle 5941 sayılı kanunun 5. maddesinin anayasal hükümlere aykırı olmadığına karar verilmiştir.

A. Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu³⁶⁴

Çek Kanunu madde 5 hükmünde izah edilen karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçunun fiili, çekin kanuni ibraz süresi kapsamında ibraz edildiği halde karşılığın çek hesabında bulunmamasıdır³⁶⁵. Muhatap bankanın çek ibraz edildiği sırada çek bedelini hazır bulundurmaması hareketi karşılıksızdır işlemi yapılmasına

³⁶³ Anayasa Mahkemesi E. 2016/191, K. 2017/ 131, 26.07.2017 tarihli kararı (RG. 10.10.2017, S. 30206).

³⁶⁴ Yargıtay 19. CD., E. 2017/1189, K. 2017/2913, 30.03.2017 tarihli kararı; “... yapılarak çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek eyleminin, adli para cezasını gerektirir bir suç olarak öngörüldüğü...”

³⁶⁵ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 118.

neden olma suçunun fiilinin meydana gelmesi yönünden ihmali bir harekettir³⁶⁶. Anayasa Mahkemesi'nin mevcut kararında³⁶⁷ belirttiği üzere karşılıksız çek düzenleme fiili ibraz edilen çek üzerine “karşılıksızdır” işleminin yapılması ile meydana gelmektedir. Bu bakımdan karşılıksızdır işlemi çek bedelini hesapta bulundurmakla yükümlü olan kişi tarafından değil çekin ibraz edildiği banka görevlileri tarafından yapılmakta olduğundan suçun failinin çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işleminin yapıldığını bilmesi suçun oluşmasında bir etki doğurmamaktadır. Bu nedenle “karşılıksızdır” işlemi yapılması karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçunun neticesi değil objektif cezalandırılabilme şartıdır³⁶⁸. Bu bakımdan suça bağlı olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmaması şikâyet ve dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir³⁶⁹.

İflas etmiş olan gerçek kişi tacir veya şirket adına düzenlenen ileri tarihli çeklerin muhatap bankaya ibraz edilmesi durumunda hesapta para bulunmaması halinde ibraz edilen çek hakkında “karşılıksızdır” işlemi yapılacak olup bu bakımdan hesap sahibi kişinin iflas etmiş olması “karşılıksızdır” işlemine engel teşkil etmeyecektir. Zira hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için ibraz edilen banka tarafından çek için “karşılıksızdır” işlemi yapılması gerekmektedir. Fakat bu durumda cezai yaptırımların TCK'nin zorunluluk halleri nedeni ile uygulanmaması gerekmektedir³⁷⁰.

Çek Kanunu'nun gerekçesinde belirtildiği üzere “karşılıksızdır” işlemi gören her bir çek yaprağı için lehtarları ve devir halinde ise son hamil aynı kişi olsa bile TCK madde 43 hükmünde düzenlenen zincirleme suç hükümleri uygulama alanı bulacaktır³⁷¹. Bu bakımdan Çek Kanunu madde 5/1 hükmünde düzenlenen yaptırımlar her bir yaprak için ayrı ayrı uygulanacaktır³⁷². Böylelikle birden fazla çek yaprağı ile

³⁶⁶ ŞEN/MALBELEĞİ, s. 30.

³⁶⁷ Anayasa Mahkemesi E. 2016/191, K. 2017/ 131, 26.07.2017 tarihli kararı (RG. 10.10.2017, S. 30206).

³⁶⁸ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 119.

³⁶⁹ ÖZGENÇ İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, Ankara 2010 s. 549.

³⁷⁰ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 110.

³⁷¹ TCK Madde 43/I- “Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye aynı suçun birden fazla işlenmesi durumundan bir cezaya hükmedilir. Ancak, bu ceza, dörtte birden dörtte üçe kadar arttırılır.”

³⁷² PULAŞLI, s. 412; ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 90; BOZER/GÖLE, s. 426; GÜLEÇ s. 185; ÖZBEK, Veli Özer, Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı, Ceza Hukuku Dergisi, C.5, Y.2010, S.14, s.18; Yargıtay 10. CD., E. 2009/2100, K.

karşılıksız çek düzenleyen kişi hakkında TCK madde 157 hükmüne göre dolandırıcılık suçunun işlenmiş olduğu kabul edilmeyecektir. Çünkü dolandırıcılık suçunun işlenebilmesi için bankaya ibraz edilen çek için “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin aldatma gibi hileli davranışlar sergilemesi gerekmektedir³⁷³. Belirtmek gerekir ki “karşılıksızdır” işlemine sebebiyet verme fiili ile birlikte başka bir suç oluşuyor ise fikri içtima kuralları uyarınca failin en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılması gerekmektedir³⁷⁴.

Çekin karşılıksız çek olarak kabul edilmesi için ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda öngörülen gerekli unsurların bir arada bulunması gerekmektedir. Bu bağlamda TTK madde 780 ve Çek Kanunu madde 2/7 hükümlerinde düzenlenen çekin zorunlu unsurlarının kesinlikle bulunmalıdır. TTK madde 798 hükmünde düzenlenen, çekin üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihi dikkate alınarak belirlenecek olan ibraz süresi içerisinde bankaya ödeme için başvurulmuş olması gerekmektedir. Ayrıca TTK madde 783 hükmü uyarınca çek ilgili hamil tarafından ibraz edilmelidir ve bu sırada muhatap bankada karşılığının bir kısmının veya tamamının çek hesabında bulunmaması lazımdır. Son olarak Çek Kanunu madde 3/4 hükmü uyarınca çekin arka yüzüne yazılacak olan karşılık bilgilerinin ardından hamil ve muhatap banka yetkililerinin imzalaması şarttır.

B. Suç İçin Öngörülen Ceza

Çek Kanunu madde 5 hükmünde, muhatap bankaya ibraz edilen çek için “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında adli para cezası, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, ayrıca tüm çek yapraklarının bankaya iadesi yaptırımları öngörülmüştür³⁷⁵.

2010/18760, 20.9.2010 tarihli kararı; Yargıtay 15. CD., E. 2013/11599, K. 2013/10175, 3.6.2013 tarihli kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılık (www.kazanci.com).

³⁷³ PARLAR Ali, Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçları, 2. Bası, Bilge Yayıncılık, Ankara 2015, s. 21.; ŞEN/MALBELEĞİ, s. 24; TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/ÖNOK Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s. 598.

³⁷⁴ ARTUK Emin/GÖKCEN Ahmet/YENİDÜNYA Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 703; TOROSLU Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2013, s. 342-345; GÜLEÇ, s. 182.

³⁷⁵ GÜNERİ, Onur, Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları, Terazi Hukuk Dergisi, C:15, S:161, Ocak 2020, s. 75.

Çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine istinaden ilgili çek yaprağının yasal süresi içerisinde ibraz edilmesi halinde çek hakkında “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi için ilgili hamilin şikâyeti üzerine her bir çek yaprağı ile ilgili olarak ayrı ayrı 1500 güne kadar adli para cezasına hükmedilir. Hükmedilen adli para cezası, Çek Kanunu madde 5/1-c2 hükmü uyarınca karşılıksız kalan miktardan az olmamalıdır. Çek Kanunu madde 5/1-c2 düzenlemesinde yer alan “çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanun’a göre ticari işlerde temerrüt faizi üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamı” ibaresi verilecek olan cezanın hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde belirli olması gerekliliği göz önüne alınarak Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir³⁷⁶. Bu aşamada belirtmekte fayda vardır ki Anayasa Mahkemesi tarafından faiz, takip ve yargılama giderlerinin iptal edilmesi, karşılıksız çıkan çekin hamilinin hukuken bunları talep etmesine engel teşkil etmemektedir³⁷⁷.

Adli para cezasının ödenmesi bakımından bu cezayı ödeyecek kişinin ekonomik ve kişisel durumuna istinaden hükmün kesinleştiği tarihten itibaren bir yılı aşmamak kaydıyla süre verilebileceği gibi hükmolunan cezanın taksitlerle ödenmesine de karar verilebilir³⁷⁸. Ancak bu taksit süresi iki yılı geçmemekle birlikte taksit miktarı da dörtten az olamaz. Anayasa Mahkemesinin kararında³⁷⁹ taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi durumunda geri kalan adli para cezasının tamamının tahsil edilmesi gerektiği ve bu bağlamda ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilmektedir. Ancak adli para cezası taksitlerle bölünmemiş ise bir aylık süre içerisinde cezanın üçte birini ödeyen kişinin talebi üzerine geri kalan miktar birer ay ara ile iki eşit taksitte ödenebilir.

Karşılıksız çek düzenlemenin neticesinde hükmolunan adli para cezasının ödenmemesi halinde “karşılıksızdır” işlemine sebebiyet veren kişi gerçek kişi ise onun hakkında, tüzel kişi ise mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organı üyesi

³⁷⁶ Anayasa Mahkemesi E. 2016/191, K. 2017/ 131, 26.07.2017 tarihli kararı (RG. 10.10.2017, S. 30206).

³⁷⁷ PULAŞLI, s. 408.

³⁷⁸ ÖZBEK Veli Özer/DOĞAN Koray/BACAKSIZ Pınar/TEPE İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.7; GÜNERİ, s. 76.

Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016,s. 659.

³⁷⁹ Anayasa Mahkemesi E. 2016/191, K. 2017/ 131, 26.07.2017 tarihli kararı (RG. 10.10.2017, S. 30206).

hakkında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeden doğrudan hapis cezasına hükmolunur³⁸⁰. Bu bakımdan adli para cezası yerine çektirilen hapis süresi üç yılı geçemez. Ayrıca birden fazla hükümle adli para cezalarına mahkûmiyet halinde bu süre beş yılı geçemez. Netice olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçundan dolayı kişi en fazla üç yıl hapis cezası ile cezalandırılabilir. Aynı anda birden fazla çek yaprağı için karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçu işlenir ise en fazla beş yıla kadar hapis cezasına karar verilebilecektir³⁸¹. Bu suretle adli para cezasından dönüştürülen hapsin infazı ertelenemez. Ayrıca bu infazda koşullu salıverme hükümleri uygulanmaz.

Anayasa madde 38/8 hükmünde hiç kimsenin sözleşmeden doğan yükümlülüğünü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağına ilişkin düzenleme ve ekonomik suça ekonomik ceza ilkesine aykırı olması sebebiyle adliye para cezasının hapis cezasına çevrilemeyeceği yönünde tartışmalar mevcuttur³⁸². Doktrinde hapis cezasının anayasa madde 38/8 hükmüne aykırı olmadığını³⁸³ ileri sürenlerin yanı sıra Anayasa Mahkemesi de karşılıksız çek düzenlemenin cezasının hapis cezası olmasını Anayasa madde 38/8 hükmüne aykırı bulmamıştır³⁸⁴. Anayasa Mahkemesi 26/06/2017 tarihli kararı ile çekte sözleşmeden değil kambiyo taahhüdünden dolayı bir yükümlülük olduğu gerekçesiyle böyle bir durumda hapis cezasına çevrilmesinin anayasaya aykırı olmadığı yönünde karar vermiştir. Kanaatimizce karşılıksız çek sebebiyle hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi neticesinde hükmolunacak hapis cezası karşılıksız çek düzenleyerek piyasayı ve yetkili hamilleri sarsan bu nedenle de çekte olan güvenin azalmasına sebebiyet veren kişilere yaptırım uygulanmasının anayasaya aykırılık teşkil etmeyecektir. Bu düzenleme ile adli para cezası ve hapis cezasının son yıllarda karşılıksız çek düzenlenmesini azalttığı değerlendirilmektedir.

³⁸⁰ PULAŞLI, s. 409; GÜNERİ, s. 77.

³⁸¹ PULAŞLI, s. 410-411.

³⁸² DOMANİÇ, Hayri, Karşılıksız Çeke Hapis Cezası Anayasaya Aykırıdır, Legal Hukuk Dergisi, S. 11, Kasım 2003, s. 2737; CİVAN, Mehmet/SUSUZ Kaan, “Yeni Çek Tasarısının Ekonomik Hayata Etkisi ve Ekonomik Hayatın Beklentileri”, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal TEKİNALP’e Armağan, C.1, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 745.

³⁸³ KENDİGELEN, s. 332; REİSOĞLU, s. 352; FEYZİOĞLU Metin, “Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması”, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa m. 38 f.8 açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara 2002, s. 15-73.

³⁸⁴ Anayasa Mahkemesinin 11.12.2002 tarih ve 2002/165 E. 2002/195 K. sayılı kararı.

Çek Kanunu madde 5/1 hükmüne göre hamilin şikâyeti üzerine çek yaprağı için “karşılıksızdır” işlemine sebebiyet veren kişi hakkında adli para cezasının yanında mahkeme tarafından ayrıca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilebilir. Böyle bir yasak zaten mevcut ise bu yasağın devamına hükmedilecektir³⁸⁵. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı tıpkı adli para cezasında olduğu gibi her çek yaprağı için ayrı ayrı verilecektir. Ayrıca kararda hangi çekle ilgili olarak verildiğinin açıkça gösterilmesi gerekmektedir³⁸⁶. Hakkında böyle bir karar verilen kişi, kararın tebliğinden sonra artık çek düzenleyemeyecek ve hiçbir banka tarafından yeni bir çek hesabı tarafına açılmayacaktır³⁸⁷. Bu karara karşı itiraz yoluna gidilmesi bu kuralı değiştirmeyecektir³⁸⁸. Elbette bu yasağa rağmen kişi için çek hesabı açan banka görevlisi, Çek Kanunu madde 7/7 hükmü uyarınca üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır.

Çek Kanunu madde 5/6 hükmüne göre, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilmiş olan kişi elinde mevcut bulunan çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmek zorundadır. Bu hükümde belirtilen iade yükümlülüğü yalnızca karşılıksızdır işlemi yapılan çekin düzenlendiği çek hesabına ilişkin değildir. Muhatap bankadaki tüm çek hesaplarına dair verilmiş çek yapraklarını iade etmesi gerekmektedir. Ayrıca diğer bankalardan alınan çek yapraklarını da iade etmekle yükümlüdür³⁸⁹.

C. Suçun Faili

Çek Kanunu madde 5/2-c1 hükmü uyarınca kanunda öngörülen yaptırımların muhatabı, yani karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçunun faili çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişidir. Ve bu kişi kural olarak çek hesabının sahibidir³⁹⁰. Çek Kanunu madde 5/3 hükmü uyarınca karşılıksız çıkan çek hesabının sahibinin gerçek kişi olması halinde herhangi bir sorunla

³⁸⁵ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 96; GÜNERİ, s. 76.

³⁸⁶ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 96; GÜNERİ, s. 77.

³⁸⁷ BOZER/GÖLE, s. 430; GÜNERİ, s. 79.

³⁸⁸ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 96.

³⁸⁹ GÜNGÖR/KAYA, s. 157.

³⁹⁰ KENDİGELEN, s. 447.

karşılaşılmayacak ve bu hesap sahibi gerçek kişi suçun faili olarak kabul edilerek cezai yaptırımlar kendisine uygulanacaktır³⁹¹. Bu bakımdan karşılıksız çek düzenleyen lehine aval veren kişinin ise cezai sorumluluğu yoktur. Buna karşılık, karşılıksız çek düzenleyen çek hesabı sahibinin bir tüzel kişi olması durumunda ise TCK madde 20/2 hükmü uyarınca tüzel kişiler hakkında cezai yaptırım uygulanamayacağından bu suçun faili de adına çek düzenlenen tüzel kişinin çek karşılığını muhatap banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan bir başka ifadeyle bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının gerçek kişi üyesi³⁹² veya üyeleri³⁹³ olacaktır.

Belirtmek gerekir ki, kanun koyucu ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini gözetmiş ve TCK madde 20 uyarınca karşılıksız çeki düzenleyen değil, çekin karşılıksız bırakılmasına sebebiyet veren gerçek kişileri fail olarak kabul etmiştir³⁹⁴. Diğer yandan çekin sahte olması sebebiyle hesap sahibinin hukuki sorumluluğunun yanı sıra cezai sorumluluğuna da gidilmesinin mümkün olmadığını belirtmek gerekir³⁹⁵.

Netice olarak belirtmek gerekir ki, İİK madde 285 vd. hükümlerinde düzenlenen konkordato ile ilgili uygulamalarda ortaya çıkan sorunlar karşısında Yargıtay ileri tarihli düzenlenmiş de olsa konkordato talebi üzerine verilen geçici mühlet kararından sonra karşılıksız çıkan çekler sebebiyle mevcut konkordato sürecinin ceza yargılaması açısından bekletici mesele kabul edilmesi ve daha sonra konkordato yargılamasında

³⁹¹ KENDİGELEN, s. 447; Çek Kanunu madde 5/3 hükmü uyarınca 2012 değişikliğinden önceki aynı içerikli ikinci cümlesinin yani karşılıksız çekten dolayı temsilciyi değil, hesap sahibi gerçek kişiyi sorumlu tutan düzenlemesinin anayasaya aykırı olduğu iddiası hem iptal davası hem de itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'nin önüne getirilmiş; ancak Anayasa Mahkemesi 17.03.2011 tarih ve 2010/6 E. 2011/54 K. sayılı kararı ile anılan düzenlemenin anayasaya aykırı olmadığına oy birliğiyle hükmetmiştir. (RG. 06.07.2011-27986)

³⁹² KENDİGELEN, s. 448; BOZER/GÖLE, s. 466;

³⁹³ Anayasa Mahkemesi Çek Kanunu madde 5/2'nin ilk iki cümlesine yönelik olarak yaptığı Anayasa'ya aykırılık itirazına dayalı inceleme sonucunda, bu hüküm ile artık çek düzenleyen değil, sadece karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi cezalandırılacağından, hükümde "cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık" bulunmadığı; öte yandan da suçun "karşılıksızdır" işleminin yapılması ile tamamlanan bir suç olmasından ötürü, özellikle ileri düzenlenme tarihli çekler açısından geçmişe yönelik bir cezalandırmanın da söz konusu olmayacağı gerekçeleriyle, her iki cümleyi de Anayasa'ya uygun bulmuş ve bu yöndeki itirazı oybirliğiyle reddetmiştir (bkz. M'nin 26.07.2017 tarih ve 2016-191/131 sayılı kararı (RG 10.10.2017/30206); sonuç olarak 2012 değişikliğinden önceki Çekk 5/2'nin aynı ifadeleri içeren ikinci cümlesinin Anayasa'ya aykırı olmadığı yönünde bkz. AYM'nin 17.03.2011 tarih ve 2010-6/54 sayılı kararı (RG 06.07.2011 / 27986)]. Ayrıca hükme yönelik endişe ve eleştiriler için bkz. TOPÇUOĞLU, GÜHFD 2010, 159 vd.

³⁹⁴ KENDİGELEN, s. 449; ÖZGENÇ, s. 122; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 372; BOZER/GÖLE, s. 466; GÜNERİ, s. 79.

³⁹⁵ KENDİGELEN, s. 449; GÜNERİ, s. 79.

verilecek olan kararın neticesine göre işlem yapılması gerektiğine karar vermiştir³⁹⁶. Ayrıca bu süreçte çek hesabının yönetiminin konkordato komiserine bırakılması halinde ise şirketi temsile yetkili kişileri karşılıksız çıkan çekten dolayı cezai sorumluluklarının bulunmayacağına karar vermiştir³⁹⁷.

Bir suçlu faili bulunabilmesi için o failin kesinlikle karşılıksız çek suçu işlemiş olması gereklidir. Haciz, iflas, ödeme tedbiri gibi özel şartlar hükümlerince ödemesi gerçekleşemeyen çekler için karşılıksız çek işlemi yapılamayacağı gibi bir suç faili de atanamaz.

Hesap sahibi kişi daha önce de bahsettiğimiz gibi hem tüzel bir kişiliğe ait olabilir, hem de gerçek bir kişi olabilir. Bunun önderliğinde tüzel kişilik olma durumunda tüzel bir kişilik suç işleme durumunda bulunamayacağı için cezai yaptırım da uygulanması mümkün değildir. Tüzel kişiliğe sahip hesaplar için o hesabı yönetmekle yükümlü kişi yani bir görevli yönetim organı kişisi veya bu şekilde bir kişi belirlenmemişse yönetim organının kim veya kimler tarafından oluştuğu dikkate alınarak, o kişiler suçun faili olarak görülürler. Tüzel kişilerin çek düzenlenmesi ve muhatap bankada çek sahibi olacak kişileri yönetim organının farklı kişilerinden oluşturma hakkına sahip oldukları için, bankadaki çek hesabını yöneten kişi ile çeki düzenleyen veya buna benzer türev işler için ayrıca farklı atadığı kişiler arasında her biri suçun faili sayılmazlar. Sadece çek hesabı ile ilişkili olan yönetim organındaki yetkili kişi bu suçun faili olarak kabul görür. Yönetim organında verilen sorumluluklar nezdinde bu kişilerin o suçun faili olup olmadıkları kararına varılır. Sorumluluk ile kastedilen, kişinin çek hesabı ile ilişkili işler hakkında sorumlu olması beklenir, eğer yönetim organlarında bulunan kişilerin sorumluluk detaylandırılması yapılmamışsa, görev dağılımları tam olarak net ve açık değilse tüm yönetim organında bulunan kişiler suçun faili olarak kabul edilmektedirler. Çek hesabı sorumluluğunu almış bir kişi bu

³⁹⁶ Bu konuda bkz. Bölge Adliye Mahkemeleri arasındaki karar uyumsuzluğunun giderilmesine dair Yargıtay 19. CD. E. 2019/23974, K. 2019/9339, 10.06.2019 tarihli kararı; soruna ilişkin kapsamlı bir inceleme için bkz. KARAKEHYA/BORAN GÜNEYSU, s. 27; ayrıca bu konuda Yargıtay kararına paralel açıklamalar için bkz. BOZER/GÖLE, s. 440; ŞAHİN, s. 87; ÖZGENÇ, s. 127; KENDİGELEN, s. 451; GÜNERİ, s. 76.

³⁹⁷ Konkordato mühleti verilmeden önce bankalara temlik edilen çekler hakkında sonradan bir tedbir kararı verilemeyeceği gibi bu çeklerin veya tahsil edilmişse bedellerinin iadesinin de gerekmediği konusunda bkz. SİMİL, s. 50.

sorumluluğu birine devredemez veya sorumluluk için kendisine bir temsilci seçip bu durumu yönlendirmesine izin verme durumu söz konusu değildir.

Uygulamada çokça kullanılan ileri tarihli çekler için de farklı bir suç faili seçim belirleme yöntemi vardır. Çekin üzerinde yer alan düzenleme tarihi dikkate alınarak, bu tarihten önce ibraz başvurularında çekin muhatap banka tarafından ödenmeme hükmü vardır, bu da karşılıksız olma durumu ile karıştırılmamalıdır. Bu yüzden çekin süresinde ibrazı edilmemesinden ötürü ödemeyi yapmayan muhatap banka çekin ödememesinden kaynaklı bir suça sebebiyet oluşturmayacaktır.

İleri tarihli düzenlenen çekler bakımından düzenleyenin tüzel kişiler olması durumunda, çekin düzenleme tarihi zamanında çek düzenlemeye yetkili tüzel kişi ile ibraz süresi içerisinde karşılıksızdır işlemine konu olan tüzel kişi yetkilisi aynı kişi olmayabilir. Yetkili kişinin görevden ayrılması ya da görevine son verilmesi durumları söz konusu olduğunda ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gereği çeki düzenleyen değil çekin karşılıksız bırakılmasına sebebiyet veren gerçek kişi ya da kişiler fail olacak, görevden ayrılan ya da alınan yetkilinin herhangi bir cezai sorumluluğu olmayacaktır³⁹⁸. Yani çekin düzenlenmesi esnasında yetkili olup sonrasında yetkisini kaybeden kişi, çekin karşılıksız çıkması durumunda suçun faili olmayacaktır, bu durumda fail ibraz tarihindeki yetkili olarak kabul edilir ve karşılıksızdır işlemi ona ithafen yapılır. Tüzel kişi tarafından mali işlerden sorumlu, çek hesabı açmaya yetkili kişi belirlenmemiş ise ve belirlenemiyorsa bu sefer tüzel kişi yönetim organının tamamı suç faili olarak kabul edilir³⁹⁹.

³⁹⁸ KENDİGELEN, s. 434; GÜNERİ, s. 76.

³⁹⁹ Yargıtay 9. CD., E. 2020/6966, K. 2021/5480, 18.5.2021 tarihli kararı, “... karşılıksız çeki keşide eden kişinin değil, kanuni ibraz süresi içinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi veya kişilerin cezalandırılmasının öngörüldüğü, çek karşılığını bulundurmakla yükümlü olan kişinin çek hesabının sahibi olduğu, çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişinin bu konuda görevlendirdiği kişi olduğu, herhangi bir görevlendirme yapılmamışsa tüzel kişinin yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler olduğu, bu yükümlülüğü yerine getirmeyen kişilerin cezai yaptırıma tabi tutulmasının ise cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık teşkil etmediği ...”

D. Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu Neticesindeki Yaptırımların Uygulanacağı Kişiler

1. Adli Para Cezasının Uygulanacağı Kişiler

Çek Kanunu madde 5/1 hükmünde belirtilen adli para cezasını muhatap bankaya teslim edilen çek için karşılıksızdır işlemi uygulanmasına sebebiyet veren kişiye yöneltileceği belirtilmiştir. Ancak karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişilerin kim ya da kimler olacağı tam olarak izah edilmemiştir. Çek Kanunu madde 5/2-c.1 hükmü uyarınca çek karşılığını banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişinin çek hesabı sahibi olduğu ve bu suçun failinin ancak çek hesabına sahip olan kişi olacağını belirtmekte fayda vardır⁴⁰⁰. Daha önce belirttiğimiz üzere muhatap bankaya ibraz edildikten sonra karşılıksızdır işlemi yapılan çekle ilgili şikâyet üzerine açılan davada suçun faili ancak bir gerçek kişi olabilir. Bu bakımdan çeki düzenleyen ile çek hesabının sahibi olan kişinin aynı kişi olması gerekmemektedir⁴⁰¹. Doktrinde yer alan bir görüşe göre⁴⁰², Çek Kanunu madde 5 hükmünde tanımlanan suç bakımından yapılan şikâyet iddianame niteliğini haiz bir belge olduğundan kişinin şikâyet dilekçesinde şüpheli veya sanık olarak herhangi bir ismi belirtmesi gerekmemekte olup bu bakımdan şikâyet fiile ilişkin olmalıdır.

Çek Kanunu madde 5/2 hükmü uyarınca muhatap bankaya ibraz edilen çekin sahibi gerçek kişi kendi şahsı adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Ayrıca gerçek kişinin temsilcisi veya vekilinin çek düzenlemesi halinde bu çekten dolayı mevcut olan hukuki ve cezai sorumluluk yine çek hesabı sahibine ait olacaktır⁴⁰³.

⁴⁰⁰ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s.87; GÜNAY Erhan, Uygulamalı Çek Rehberi, s. 253; BOZER/GÖLE, s. 438; SOYER/GÜLEÇ, s. 157; ÖZBEK, Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasası, Ceza Hukuku Dergisi, s. 11.

⁴⁰¹ SOYER/GÜLEÇ, s. 157; GÜNERİ, s. 76.

⁴⁰² ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 109; GÜNERİ, s. 77.

⁴⁰³ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 120; GÜNERİ, s. 78.

2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Uygulanacağı Kişiler

Çek Kanunu madde 5/1-c.5 hükmü uyarınca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı çek hesabı sahibi gerçek kişi adına uygulanacaktır. Bunun yanı sıra çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması durumunda tüzel kişi ile birlikte adına çek keşide eden kişiler adına uygulanacaktır. Ayrıca karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri adına uygulanacaktır. Belirtmekte fayda vardır ki, tüzel kişi adına ileri düzenleme tarihli çek keşide eden kişi çek üzerinde yazılı olan düzenleme tarihi itibarıyla tüzel kişi arasında hukuki bir bağ kalmaması nedeniyle adli para cezası yaptırımı ile karşılaşamayacak olsa bile gerek koruma tedbiri olarak gerek güvenlik tedbiri olarak o kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulanabilecektir⁴⁰⁴.

Muhatap bankaya ibraz edilen çeke karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme suçunu tüzel kişi işlemiş ise yapılan yargılamada o tüzel kişinin sanık olarak gösterilmesine gerek yoktur⁴⁰⁵.

Ayrıca belirtmek gerekir ki çek hesabı olmayan bir kişinin çek düzenlemesi halinde karşılıksız çek düzenleme nedeniyle cezai sorumluluğunun olmaması “suç ve cezaların şahsiliği” ilkesine aykırı olduğu konusunda eleştirilmiştir. Doktrinde yer alan bir görüşe göre⁴⁰⁶, bu durumun cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olduğudur. Bu kişiler hakkında TCK hükümlerine göre karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçundan dolayı herhangi bir yaptırım uygulanamıyorsa da yine TCK hükümlerine göre gerekli şartların bulunması halinde dolandırıcılık suçuna ilişkin yaptırımların uygulanmasının mümkün olduğu izah edilmiştir.

Bankaya ibraz edilen ve karşılıksız çıkan çek hesabının sahibi birden fazla kişi ise adli para cezasının ve çek düzenleme ve hesabı açma yasağının hesap sahibi

⁴⁰⁴ SAĞAR/SANDAL, s. 103; GÜNERİ, s. 78.

⁴⁰⁵ ÖZGENÇ, Çek Kanunu, s. 92; GÜNERİ, s. 78.

⁴⁰⁶ BOZER/GÖLE, s. 440; GÜNERİ, s. 78.

kişilerin tamamı bakımından uygulanması gerekmektedir⁴⁰⁷. Ancak bu yasağın çekin lehtarı, cirantaları ya da varsa avalistleri hakkında uygulanması mümkün değildir⁴⁰⁸.

3. Çek Yapraklarını İlgili Bankalara İade Etmekle Yükümlü Olan Kişiler

Çek Kanunu madde 5/5 hükmü uyarınca, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür.

E. Suç İçin Öngörülen Koruma ve Güvenlik Tedbirleri

Karşılıksız çek düzenleme neticesinde oluşan suç ile ilgili olarak kanun koyucu hususiyetle özel bir koruma ve güvenlik tedbiri öngörmüştür⁴⁰⁹. Bu bağlamda muhatap bankaya ibraz edilen çekin karşılıksız çıkması ile birlikte bazı kişiler hakkında mahkemece çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilecektir. Bu koruma ve güvenlik tedbiri karşılıksızdır işlemine maruz kalan her bir çek yaprağı için ayrı ayrı uygulanacaktır⁴¹⁰. Bu açıdan mahkeme kararında yasağın hangi çek yaprağı ile ilgili olduğunun açıkça gösterilmesi zorunludur⁴¹¹.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının verilebilmesi için bankaya ibraz edilen ve karşılıksızdır işlemi uygulanan çek yaprağının hamili süresi içerisinde şikâyetle bulunmalıdır. Çekin karşılıksız kalması sebebiyle verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı icra mahkemesi tarafından bir koruma tedbiri olarak

⁴⁰⁷ ŞEN/MALBELEĞİ, s. 43.

⁴⁰⁸ ŞEN/MALBELEĞİ, s. 82; “ Yargıtay 10. CD. E. 1998 / 9481, K. 1998/ 10970, 16.11.1998 tarihli kararı “ ...aval verenin hukuki sorumluluğu bulunduğu, ancak çek keşidecisi olarak cezalandırılmayacağı gözetilmeden sanığın hükümlülüğüne karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (COŞKUN, s. 1346).

⁴⁰⁹ Bu konuda bkz. 5941 sayılı kanun madde gerekçeleri, s. 11; Yasak hakkında genel olarak bkz. ŞEN, s. 47 vd; BÜYÜKŞİŞLİ, s. 139 vd. Ayrıca KKTC hukukunda öngörülen çek hesabı açma ve kullanma yasağı ile bu yasağa aykırılığın yaptırımı hakkında bkz. BİLGEÇ, s. 399.

⁴¹⁰ ÖZGENÇ, s. 86; ŞEN/MALBELEĞİ, s. 46; ERCAN, s. 189; Yargıtay CGK’nin 16.02.2010 tarih ve 2009-10-229/27 sayılı kararı (www.lexpera.com); Ankara BAM 9. CD.’nin E. 2017/2678, K. 2017/2901, 03.10.2017 tarihli kararı.

⁴¹¹ Bu konuda bkz. 5941 sayılı Kanun Madde Gerekçeleri, s. 12.

yargılama sırasında re'sen verilecektir⁴¹². Ayrıca bir güvenlik tedbiri olarak ise Çek Kanunu madde 5/1-c.3 hükmü uyarınca yargılama sonunda hüküm ile birlikte verilecektir⁴¹³. Yargılama sürecinde verilen bir yasak kararının mevcut olması halinde bu yasağın devamına hükmolunacaktır⁴¹⁴.

Çek Kanunu madde 5/1-c.5 hükmü uyarınca hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler liste halinde belirlenmiştir. Bu bakımdan bankaya ibraz edilen çekin karşılıksız çıkması neticesinde çek suçunu faili olan gerçek kişi hesap sahibi ile ceza sorumluluğu bulunmayan tüzel kişi hesap sahibinin yanı sıra bu tüzel kişinin adına çek düzenleyenler hakkında da bahsi geçen yasak uygulanacaktır⁴¹⁵.

F. Yargılama Usulüne İlişkin Özel Hükümler

1. Şikâyet Hakkı ve Süresi

Çek Kanunu madde 5/1 hükmü uyarınca karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçu şikâyet tabi bir suçtur⁴¹⁶. Bu sebeple fail hakkında ceza davası açılabilmesi için ilk olarak hamilin çeki ibraz etmesi ve çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması

⁴¹² 2016 yılında yapılan son değişikliğe rağmen ve halen yasak kararının Cumhuriyet Savcısı tarafından söz eden bkz. POROY/TEKİNALP, s. 524.

⁴¹³ Örnek olarak bkz. Yargıtay 10. CD'nin 01.03.2005 tarih ve 04-15690/2062 sayılı kararı (www.kazanci.com). “*Karşılıksız çek nedeniyle verilen para cezası temyiz (kanun yolları) sınırının altında olsa bile, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma sonucunu doğuran ve bu yönüyle bir güvenlik tedbiri niteliğinde bulunan çek düzenleme yasağına ilişkin kararın tek başına temyiz edilebilmesi (kanun yoluna başvurulabilmesi) mümkündür.*” Yargıtay CGK'nın 22.11.2005 tarih ve 10-140/143 sayılı kararı.

⁴¹⁴ Örnek olarak bkz. Sakarya BAM 5. CD. E. 2018/260, K. 2018/260, 19.12.2018 tarihli kararı.

⁴¹⁵ Bu düzenlemenin de Anayasa'ya aykırılığı iddiası, AYM tarafından, cezaların şahsiliği ilkesine herhangi bir aykırılık bulunmadığı gibi, konunun kanun koyucunun takdirinde olduğu gerekçeleriyle reddedilmiştir [AYM'nin 26.07.2017 tarih ve 2016-191/131 sayılı kararı (RG 10.10.2017 / 30206)]. Ancak belirtelim ki, Çekk 5 ile ilgili diğer kararların aksine, bu karar oyçokluğuyla alınmış olup, “tüzel kişi adına çek keşide edenler” ifadesine yönelik karşı oy gerekçeleri de yadsınamayacak derecede kuvvetli ve tatmin edicidir. Ayrıca bu düzenlemenin cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olduğu yönünde bkz. Kendigelen, Makalelerim II, 296; aynı yönde Şen, 49; ŞEN/MALBELEĞİ, 36-37; GÖLE, Arkan Armağanı, 447; BOZER/GÖLE (2018), 470; benzer yönde bkz. ÇAĞLAR, 16-17; ayrıca bkz. bilinçsiz bir boşluktan söz eden ÇAMOĞLU, 127 N. 302.

⁴¹⁶ KENDİGELEN, s. 451; HACIOĞLU, s. 264; ŞEHİRALİ, s. 676.

ya da müracaat hakkı dâhilinde ödemede bulunarak çeki geri alan cirantalardan birinin şikâyetinde bulunması gerekmektedir⁴¹⁷.

Belirtmek gerekir ki kanun koyucu şikâyet hakkı bakımından özel bir süre öngörmemiştir. Karşılık çek düzenleme suçu için yapılacak olan yargılama bakımından İİK'nin bazı hükümlerine atıf yapıldığından Çek Kanunu madde 5/1-c.7 hükmü uyarınca İİK madde 347 hükmüne göre bu şikâyet hakkında da üç aylık ve bir yıllık hak düşürücü süreler uygulama alanı bulacaktır. Bahsi geçen üç aylık süre suçu oluşturan fiilin öğrenildiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır⁴¹⁸. Ayrıca bir yıllık süre ise bu fiilin işlendiği, başka bir ifadeyle çekin karşılıksız olduğunun tespit ettirildiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır⁴¹⁹. Bu bakımdan bu düzenleme kapsamında bahsi geçen üç aylık süre karşılıksızdır işlemini yaptıran hamil açısından derhal, bunun yanı sıra karşılık çek bedelini karşılıksız çıktıktan sonra ödeyerek şikâyet hakkını elde eden herhangi bir başvuru borçlusu açısından ise öğrenme tarihi itibarıyla başlayacaktır⁴²⁰.

Netice olarak hamil, karşılıksız çıkan çekini öğrendiği günden sonraki bir yıl itibarıyla veya şikâyet hakkını öğrendiği günden itibaren üç ay süre içerisinde şikâyetinde bulunmaya hak sahibi olur. Çek Kanunu madde 3/4 hükmü uyarınca, çekin karşılıksız olduğunu öğrendiği gün ile çeke uygulanan karşılıksızdır işlemi ile fiilin gerçekleştiği gün aynı gün kabul edilir. Çünkü çeke yapılan karşılıksızdır işlemi için zaten hamilin de imzası çekin üzerine alınması zorunlu olduğu için hamilin haberi vardır ve fiilen o gün öğrenildiği böylece ispat edilmiş olacaktır. Doktrinde bir görüşe göre⁴²¹, bu iki

⁴¹⁷ KENDİGELEN, s. 451; ÖZGENÇ, s. 100.

⁴¹⁸ Uygulamadan bir örnek için bkz. Yargıtay 19. CD'nin 04.06.2018 tarih ve 3190/6724 sayılı kararı.

⁴¹⁹ Bir yıllık sürenin uygulanma alanı bulamayacağı görüşü için bkz. ve karş. ERCAN, 123-124; Esasen bu yaklaşım, karşılıksızdır işlemini yaptıran hamil dışındaki kişilere şikâyet hakkı tanımayan görüşün bir uzantısıdır. Zira hamil durumu karşılıksızlığın tespiti ile öğreneceğinden, ayrıca bir yıllık sürenin uygulanması da mümkün olmayacaktır. Bu konuda ayrıca bkz. ALBAYRAK/BOZDAĞ, 265-266; GÜNERİ, s. 76.

⁴²⁰ Nitekim çeki hamile ödeyerek geri alan müracaat borçlusu cirantanın öğrenme tarihi açısından bu yönde örnek olarak bkz. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. CD'nin 18.10.2018 tarih ve 1878/1822 sayılı kararı (ERCAN, s. 124) ile Yargıtay 16. CD'nin 21.12.2017 tarih ve 3294/2595 sayılı kararı (ERCAN, s. 126); Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 9. CD'nin 21.11.2017 tarih ve 4364/3608 ile 24.10.2017 tarih ve 4464/3785 kararları (ERCAN, s. 126-127).

⁴²¹ Bozer/Göle, s. 463; Pulaşlı, Kıymetli Evrak, s. 417. Şikâyet hakkının, başvurma hakkı kapsamında ödeme yapıp çeki teslim alan ciranta tarafından da kullanılabileceğinin kabulü halinde karşılıksızdır işleminin yapıldığı tarih ile fiilin öğrenildiği tarihlerin farklı tarihler olabileceği dikkate alınmalıdır, Albayrak/Bozdağ, s. 265-266.

ifadenin aynı günü ifade etmesinden kaynaklı olarak, fiilin suç oluşturması ve hamilin haberi olması durumlarının bir yıllık sürede şikâyet hakkı sunması yerine süre üç ay olacak şekilde kullanılması gerektiği ve dolayısıyla bir yıllık sürenin kullanımının söz konusu olmayacağı yönündedir.

2. Yetkili ve Görevli Mahkeme

Çek Kanunu'nda öngörülen özel düzenleme uyarınca karşılıksız çeklere dair gündeme gelen suçtan dolayı çekin tahsil amacıyla bankaya ibraz edildiği yer mahkemesi yetkilidir⁴²². Ancak bunun yanı sıra çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ile hesap sahibinin de şikâyetçi olan kişinin yerleşim yeri mahkemelerine de davaya bakma konusunda yetki tanınmıştır. Bu yetki Çek Kanunu madde 5/1-c.8 hükmünde düzenleme altına alınmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki görevli mahkeme ise Çek Kanunu madde 5/1-c.7 hükmü uyarınca icra mahkemesi olarak belirlenmiştir⁴²³.

3. Etkin Pişmanlık ve Şikâyetten Vazgeçme

Çek Kanunu madde 6/1 hükmü uyarınca karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçunun oluşmasına ve şikâyet hakkının doğmasına rağmen daha sonra çekin karşılıksız kalan kısmının çekin muhatap bankaya ibraz tarihinden itibaren hesaplanacak olan temerrüt faizi ile beraber ödenmesi⁴²⁴, böylece “etkin pişmanlık⁴²⁵”

⁴²² Ceza Hukuku açısından esasen çekin ibraz edildiği yer değil, düzenlendiği yer mahkemesinin yetkili olması gerektiği yönündeki görüş için bkz. DEMİRBAŞ, s. 77; KOCASAKAL, s. 111.

⁴²³ Karşılıksız çek suçu nedeniyle bu kez ceza değil, icra mahkemelerinin görevlendirilmesine yönelik olarak da Anayasa'ya aykırılık itirazında bulunulmuş, ancak AYM bu konunun kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında kaldığı ve İİK'daki usule ilişkin hükümler kapsamında adil yargılanma hakkının yeterince güvence altına alındığı gerekçeleriyle bu itirazı da oybirliğiyle reddetmiştir. (AYM'nin 26.07.2017 tarih ve 2016-191/131 sayılı kararı (RG 10.10.2017 / 30206)).

⁴²⁴ İcra aracılığıyla yapılan tahsilatın da, borçlu açısından iradi ödeme olarak nitelendirileceği ve bu nedenle sanığın cezalandırılmayacağı konusunda bkz. Yargıtay CGK'nın 07.11.1994 tarih ve 10-218/265 sayılı kararı (MOROĞLU/KENDİGELEN, s. 1345).

⁴²⁵ Karşılıksızlığın tespitinden sonra çek bedelinin faizi ile ödenmesi üzerine hesap sahibinin yeniden çek keşide etme hakkını da elde etmesi gerekçesiyle ceza hukukuna ilişkin “etkin pişmanlık” kavramının kullanılmasını eleştiren ve yerine eskiden olduğu gibi “düzeltme hakkı” kavramını öneren görüş için bkz. KAHYAOĞLU, 145.

gösterilmesi halinde⁴²⁶ mahkeme tarafından sırasıyla yargılama sürecinde davanın düşmesine ya da mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilebilir⁴²⁷.

Bahsi geçen ödemeler doğrudan doğruya hamile⁴²⁸ ya da hamile ödenmek üzere muhatap bankaya veya icra dosyasına yapılabilir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki TCK madde 73 hükmüne kanuni bir istisna olarak⁴²⁹ hükmün kesinleşmesinden sonra dahi hamile, yaptığı şikâyetten her zaman vazgeçme imkânı tanınmıştır⁴³⁰. Bu durumda mevcut davanın düşeceği ya da hükmün bütün sonuçları ile birlikte ortadan kalkacağı öngörülmüştür.

⁴²⁶ Çek bedelinin yabancı para üzerinden gösterildiği olasılıklarda etkin pişmanlık kapsamında gündeme gelebilecek sorunlar ile ilgili olarak bkz. KIRCA, Konferans, 28.

⁴²⁷ Bu nedenle fail hakkında hükmolunan para cezasının aslında çek karşılığını ödetmek amacı taşıdığı, dolayısıyla çevrildiği hapis cezasının da bir zorlama (tazyik) hapsi olduğu yönünde bkz. ÖZGENÇ, Panel, s. 75-77; ÖZGENÇ, s. 88-91, 104; ERCAN, s. 173; ALBAYRAK/BOZDAĞ, s. 251. Etkin pişmanlığa ilişkin Çek Kanunu madde 6/1 hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. ARSLAN Ç., 173 vd.; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, 772 vd.

⁴²⁸ Belirtelim ki, doğrudan çek hamiline yapılan ödemenin, eÇekk kapsamında düzeltme hakkının kullanılması anlamına gelip gelmediği, özellikle hamilin şikâyet hakkını ortadan kaldırıp kaldırmadığı, giderek ceza davasını sona erdirip erdirmeyeceği tartışma konusu olmuştur (bu konuda bkz. ÖZGEN, s. 65; ÖZTÜRK Ö., s. 230-232). Gerçi Yargıtay istikrarlı bir şekilde icra dairesine yapılan ödemelerin yanı sıra (örnek olarak bkz. Yargıtay CGK'nın 07.11.1994 tarih ve 10-218/265 sayılı kararı (GÜNGÖR/KAYA, s. 559); Yargıtay 10. CD'nin 24.03.2003 tarih ve 02-5702/3004 sayılı kararı (GÜNGÖR/KAYA, s. 564)], haricen yapılan ödemeler sonucunda çek yaprağının geri alınmasının da (örnek olarak bkz. Yargıtay 10. CD'nin 25.02.2003 tarih ve 02-24430/852 sayılı kararı (GÜNGÖR/KAYA, 534-535)], müştekinin yasal hamillik sıfatının ve dolayısıyla şikâyet hakkının sona ermesi anlamına geldiğini kabul etmiş, böylece meseleyi uygulama bakımından çözmüştür. Bu konuda uygulamada gündeme gelen sorunlar için bkz. BAŞMAN, 360-361. Çek Kanunu dönemi için de olumlu yöndeki bir görüş için bkz. ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 777; ARSLAN Ç., s. 180; hamilin ödemeyi ihtirazi kayıtla kabul etmesi veya ödemenin doğrudan bankaya yapılması olasılıklarında sorunlar çıkmasının kaçınılmaz olduğu yönünde bkz. KIRCA, Konferans, 28.

⁴²⁹ Bkz. 5941 sayılı kanun madde gerekçeleri, s. 10.

⁴³⁰ Yargıtay 10. CD. E. 2004/3193, K. 2004/4123, 08.04.2004 tarihli kararı.

SONUÇ

Çalışmamızda karşılıksız çek düzenlemenin hukuki ve cezai sonuçlarını irdeledik. Bilhassa karşılıksız çek düzenleyen kişiye uygulanacak olan cezai yaptırımların üzerinde durmaya çalıştık. Bu bağlamda karşılıksız çeke dair hukuki ve cezai yaptırımlar Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'nda ayrı ayrı düzenleme alanı bulunduğundan hususiyetle iki kanunun uygulama alanına de değinip bütünlük oluşturmayı hedefledik.

Karşılıksız çekin hukuki ve cezai sonuçlarının gündeme gelebilmesi için ilk olarak, düzenlenen senedin kanunda sayılan zorunlu unsurları ihtiva etmesi ve böylece çek vasfını haiz olması gerekmektedir. Bu bağlamda TTK madde 780 hükmü uyarınca çek için öngörülen sıkı şekil şartlarının yanı sıra Çek Kanunu'nda da çekte bulunması gereken zorunlu unsurlar belirtilmiştir. Ancak çalışmamızda da belirttiğimiz üzere, Çek Kanunu madde 2/10 hükmü uyarınca, çekin TTK kapsamında belirtilen zorunlu unsurları ihtiva etmesi geçerli bir çek için yeterli görülmüştür. Bu bakımdan Çek Kanunu'nda sayılan koşulları ihtiva etmeyen çek dahi sadece TTK kapsamında yer alan şartları bünyesinde barındırıyorsa çekin geçerliliği etkilenmeyecektir. TTK'de düzenlenen şekil şartlarına 6728 sayılı Kanun ile karekod ve banka seri numarası eklenmiştir. Bu açıdan başlangıçta ihtiyari olarak çek yaprağında bulundurulabilen karekod daha sonradan zorunlu unsur haline gelmiştir. Karekod uygulaması sayesinde çek alacaklıları, çek hesabının sahibine ve çeki düzenleyenlere ilişkin bilgilere rahatlıkla erişebilir hale gelmişlerdir. Bu uygulama, karşılıksız çıkan çek yaprakları ve neticesinde ödenmeyen çek bedelleri için tedbir mahiyetinde önemli bir unsur ihtiva etmektedir. Karekod sayesinde, çek alacaklıları, çekin sahibinin veya çeki düzenleyen kişinin daha önce karşılıksız çıkan çek yapraklarına, ödeme gücüne erişim imkânı sağlamıştır. Ayrıca çek alacaklısı, iş yapacağı kişinin ticari hayatta ne kadar güvenilir olduğuna dair kesin bilgi ile kendisini güvence altına alabilmeye başlamıştır. Böylelikle karekod uygulaması ile karşılıksız çıkan çek yapraklarının önüne geçmek ve ticari hayatta güveni sağlamak amaçlanmıştır.

Çek kullanımında karşımıza çıkan sorunlardan biri ise, ileri düzenleme tarihli çek kullanımıdır. TTK madde 795/2 düzenlemesi uyarınca çek, üzerinde yazılı olan

tarihten önce muhatap bankaya ibraz edilirse, ödemenin yapılması gerektiği yönündedir. Ancak, Çek Kanunu'na getirilen geçici madde ile düzenleme tarihinden evvel muhatap bankaya yapılan ibrazın 31.12.2023 tarihine kadar geçersiz olacağı düzenleme altına alınmıştır. Elbette ki bu düzenleme, ileri düzenleme tarihli çekin kullanılmasına zemin hazırlıyor olması sebebiyle eleştirilere konu olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, işbu düzenlemenin, çekin niteliğinin ödeme aracı olmasına rağmen bir kredi aracı gibi kullanılmasına zemin hazırladığını ve TTK hükümleri ile çeliştiğini söylemek mümkündür. Nitekim kanaatimizce, geçici madde ile öngörülmüş olan ileri düzenleme tarihli çeklerin piyasa da mevcut olan karşılıksız çek oranını arttırdığını söylemek mümkündür.

Düzenleme tarihinden evvel muhatap bankaya yapılan ibrazın geçersiz olacağı 31.12.2023 tarihinin uzatılmaması halinde de uygulanacak olan TTK madde 795/2 hükmü ile Çek Kanunu madde 3/8 hükmü de çelişki içerisindedir. Belirtmekte fayda vardır ki, Çek Kanunu uyarınca üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden evvel muhatap bankaya ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması durumunda bu çek ile ilgili olarak hukuki takip yapılması mümkün değildir. Zira hukuki takibin yapılabilmesi için, çekin üzerinde düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmesi ve bunun akabinde karşılıksızdır işlemine konu olması gerekmektedir. İş bu düzenleme ile, çek muhatap bankaya ibraz edildiğinde karşılığı varsa ödenecektir. Ancak karşılığının bulunmaması halinde muhatap bankaya düzenleme tarihinde yeniden ibraz edilmesi gerekecektir. Bu bağlamda Çek Kanunu madde 5/1 hükmü uyarınca cezai yaptırım uygulanması da mümkün görünmemektedir. Zira ilgili madde hükmü, “üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında” ifadesini ihtiva etmektedir. Bu da demek oluyor ki, çekin muhatap bankaya erken ibraz edilmesi halinde düzenleyene cezai yaptırım uygulanabilmesi mümkün değildir.

Karşılıksız çek sebebi ile hamilin ve çek bedelini ödeyen başvuru borçlusunun dayanabileceği hukuki yollardan biri başvuru hakkıdır. Başvuru hakkı, kambiyo hukukundan doğan ayrıca temel ilişkiden bağımsız olan bir haktır. Elbette başvuru hakkının kullanılabilmesi için öncelikle, çekin süresinde ibraz edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra muhatap bankaya ibraz edilen çekin karşılıksız olduğu tespit edilmeli, işbu çek karşılıksızdır işlemine konu olmalıdır. Bu aşamadan sonra hamil, başvuru

hakkı kapsamında; çekin ödenmemiş kısmını, ibraz gününden itibaren ödenmeyen kısım için uygulanan faizi, protestonun veya buna denk olan belirlemenin ve gönderilen ihbarnamenin giderleri ile diğer giderleri ve çek bedelinin binde üçünü aşmamak kaydıyla komisyon ücretini, müteselsilen sorumlu olan düzenleyen, lehtar, cirantalar ve varsa avalistlerden belirli bir sıraya bağlı olmaksızın talep edebilecektir. Bu bağlamda hamil ayrıca, karşılıksız çeki düzenleyenden, karşılıksız kalan bedelin yüzde onunu ve bu nedenle uğradığı zararı talep edebilecektir. Başvuru hakkı neticesinde, çek bedelini hamile ödeyen lehtar, cirantalar ve avalistler kendisinden önce gelen kişilerden ödemiş olduğu tutarın tamamını talep edebileceklerdir. Ayrıca, bu bağlamda, ödeme gününden itibaren bu tutara işleyen faizi, yaptığı giderleri ve çek bedelinin binde ikisini aşmamak kaydı ile komisyon ücretini talep edebileceklerdir. Bu aşamada belirtmekte fayda vardır ki, başvuru borçlularının yüzde on tazminat talep etme hakkı yoktur. Zamanaşımı ise, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıldır. Başvuru hakkı için gerekli olan şartların yerine getirilmemesi veya zamanaşımı süresinin geçilmesi durumunda hamil başvuru hakkını kaybeder. Bu aşamadan sonra hamil, ya kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası açacaktır ya da temel ilişkiye dayanarak talepte bulunabilecektir.

6728 sayılı Kanun ile muhatap bankaya ibraz edilen çek için karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyetine istinaden, karşılıksızdır işlemine konu olan her çek yaprağı için, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacağı düzenleme altına alınmıştır. Ayrıca hükmolunan adli para cezası, çekin karşılıksız kalan kısmından az olmayacak şekilde belirlenir. Bu bakımdan hükmolunan adli para cezasının ödenmemesi halinde, hapis cezasına çevrilebilecektir. Bu düzenleme, eleştirilere konu olmuştur. Şöyle ki; Anayasanın madde 38/8 hükmü uyarınca kimsenin sözleşmeden doğan yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle özgürlüğünden alıkonulamayacağı izah edilmiştir. Ancak çekte sözleşmeden değil kambiyo taahhüdünden doğan bir borç ilişkisi olduğu gerekçesi ile Anayasa'ya aykırı olduğuna dair yapılan itirazı Anayasa Mahkemesi reddetmiş böylelikle bu uygulamanın 26.06.2017 tarihli kararı ile bu düzenlemenin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir.

Muhatap bankaya çekin ibrazından sonra, çekin karşılıksız çıkmasını müteakip çek için karşılıksızdır işleminin uygulanmasına sebebiyet veren kişi hakkında

yapılacak olan şikâyet İcra Mahkemesi'ne yöneltilmelidir. Bu düzenleme ile yargılamanın hızlı sonuçlanması amaçlanmıştır. Ayrıca karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçu sebebiyle, ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geriye bırakılmasına ilişkin hükümlere başvurulmamaktadır. Bu bakımdan cezanın ertelenmemesi sebebiyle, adli para cezasının ödenmemesi durumunda kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin direkt olarak yaptırımın hapis cezasına çevrilmesi cezanın caydırıcılığını arttıracaktır. Elbette ki adli para cezası alacağına kavuşamayan hamiller bakımından tatmin edici bir fayda sağlamamaktadır. Zira karşılıksız çek düzenleme nedeni ile adli para cezasına hükmedilen ve çek bedelini ödemeyecek durumda olan failin cezası, hapis şeklinde infaz edileceğinden, bu durumda yine hamil alacağına kavuşamayacaktır. Bu bakımdan hamilin korunması ve muhatap bankaya ibraz edilen çek için karşılıksızdır işlemi yapılmadan evvel, karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçilmesi açısından çok daha sıkı tedbirlerin alınması gerektiği kanaatindeyiz.

Muhatap bankaya ibraz edilen çek için karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra çek hesabı sahibinin gerçek kişi olduğunun anlaşılması halinde, bu kişiler için adli para cezası uygulanabilecektir. Ancak bunun yanında çek hesabı sahibi tüzel kişi ise; karşılıksız çek düzenlemekten ötürü cezalandırılacak kişi, çek hesabında karşılık bulundurmakla yükümlü olan kişidir. Bu kişi tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi ya da böyle bir görevlendirme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişilerdir.

Çalışmamızda karşılıksız çek düzenleyenler bakımından uygulanacak olan hukuki ve cezai yaptırımları irdledik. İncelemelerimiz neticesinde görülmektedir ki, çekin karşılıksız çıkmasının önüne geçilmek için adli para cezası yeterli gelmemektedir. Bu bağlamda genel olarak neticesinde hürriyeti kısıtlayıcı bir hapis cezasının var olduğunu bilen kişiler ticari hayatta bu yaptırıma maruz kalmamak adına çok daha tedbirli olmaktadır. Kanuni düzenlemelerde, yaptırımların biraz daha sıkı tutulması neticesinde, uygulamada karşılaşılan aksaklıkların azami ölçüde azalacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

AKER, Yeşim, Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı, Beta Basım, İstanbul 2008.

AKIN, Murat Yusuf; “Türk Hukukunda Karşılıksız Çek”, MÜHF- Hukuk Araştırmaları 1995, C. IX, S. 1-3, s. 409-434.

ALBAYRAK Hakan/BOZDAĞ Ahmet, Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme, TAAD, 2018, S:33, s.243-282.

ALIŞKAN, Murat/ **CANKAT**, Rıfat, “Teori ve Uygulamada Kambiyo Senedinin Arka Yüzüne Lehtarın Ciroşundan Önce Atılan İmza (Şeklindeki Garanti Ciroşu)”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:16, S:2-3, s. 29-54.

ALIŞKAN, Murat, “Teori ve Uygulamada Kambiyo Senetlerinde Lehtar Unsuru: Lehtar Unsurunun Hukuki Niteliği, Eksikliğinin Sonuçları, Lehtarın İşletme Adı Yazılarak Gösterilmesinin Sonuçları”, Legal Hukuk Dergisi, C:9, S:97, s. 83-130.

ALTUNEZEN Fulya, “Türk Hukuk’unda Çek Kayıtları”, Partner at Altunezen Law Office, 2020.

ARAL, Fahrettin /**AYRANCI**, Hasan, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

ARKAN, Sabih, 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler, Banka ve Ticaret Dergisi, C. XXII, Y. 2003, S. 1, s. 5-22.

ARSLAN Çetin, Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık, (5941 Sayılı Çek Kanunu Madde 6/1: 3167 Sayılı Çek Kanunu Madde 16c), TADD, 2011, S:5, s. 159-210.

ARSLAN, Çetin/**KAYANÇİÇEK** Murat, 5941 Sayılı Çek Kanunu Şerhi (Hukuk-Ceza), Ankara 2010.

ARTUK Emin/**GÖKCEN** Ahmet/**YENİDÜNYA** Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.

ATASOY, Ömer Adil, Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları, Eskişehir, 2012.

AYGÜN Mesut “Güncel Gelişmelerin Işığında Çekten Doğan Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukukun Tespiti” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012.

AYLI, Ali/**YARDIMCIOĞLU** Didem, Çek Düzenleme Tarihi ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, Y.2015, C.16, S. Özel Sayı, 2014.

AYTEKİN Çelik, Ticaret Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

BADAK, Zehra, **AYDIN**, Hanife, **Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y:20, S:41, s. 898-923

BAHTİYAR, Mehmet, Kıymetli Evrak Hukuku, 15. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017.

BAHTİYAR, Mehmet, 5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Aralık 2013, s.47-58.

BAŞBÜYÜK, İsa “Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme”, ABD, 2012, S. 2.

BAŞLAR Yusuf, “6728 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Suçu” Banka ve Finans Hukuk Dergisi-Volume:8/ Sayı: 29, 2019.

BAŞMAN, Murat, “3167 Sayılı Çek Yasasında 3863 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklik ve Bir Yargıtay Kararı”, TBBD, 1993, S: 3-4 s. 357-361.

BATTAL, Ahmet, Kıymetli Evrak Hukuku, Fersa Matbaacılık, Ankara 2005.

BİLGEÇ, Hakan, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukukunda Karşılıksız Çek Ve Buna Bağlanan Yaptırım” AÜHFD, 2019, C.68, S.2, s.369-411.

BİLGİLİ, Fatih, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun Bonoda “Ciro Edilemez” Kaydına İlişkin 2007/202 No’lu Kararı Üzerine Bir Değerlendirme, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2008, S. 78.

BOZER, Ali/**GÖLE**, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, 7.Basım, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2017.

BOZGEYİK, Hayri “Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme”, AÜEHFD, C. VII, S. 1-2, s. 589-628, 2003.

BOZTAŞ, Emine, Çeki İradesi Dışında Elinden Çıkan Hamilin Hukuki Korunma Yolları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2011.

BRYAN A., GARNER, Black's Law Dictionary, 9th edn., Thomson Reuters, 2009.

BÜYÜKŞİŞLİ Ahmet, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

CAN Mertol: Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı), 3. Bası, Ankara 2015.

COŞKUN Mahmut, Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Ankara 2016.

COŞKUN, Muzaffer: Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, İstanbul 1994.

ÇABRİ Sezer, Muhatap Bankanın Çek Hesabı Açma ve Çek Karnesi Vermesi İle Bundan Doğan Sorumluluğu, Maltepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006.

ÇAĞLAR, Hayrettin, “5941 Sayılı Çek Kanunu Hükümlerine Göre Ticaret Şirketi Yöneticilerinin, Temsilcilerinin Ve İmza Yetkililerinin Çek Hesabı Açma Ve Düzenleme Yasağı”, GÜHFD, 2019, C.13, S.1-2, s.1-20.

ÇAMOĞLU, Ersin, “Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Karşılıksız Çekten Doğan Cezai Sorumluluğu” Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye 80. Yıl Armağanı, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul 2018.

ÇELİK, Aytekin, Ticaret Hukuku Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara, 2016.

ÇOLAK, Haluk/**ÖZDEMİR**, Kenan/**HİZ**, Yüksel, Açıklamalı, Gerekçeli ve İçtihatlı Çek Kanunu Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Ankara 2003.

DEMİR Şamil, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar” Ankara Barosu Dergisi, 2013.

DEMİRBAŞ, Timur, “Karşılıksız Çek Keşidesinde Suçun İşlendiği Yer ve Zaman (Karar İncelemesi)”, İzmBD 1988/1, s. 73-77.

DEMİRCİ, Serdar, “Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle <Çek>” AnkBD, 2020/3, s. 1-47.

DOĞANAY İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C: II, 3. Baskı, Feryal Matbaası, Ankara 1990, s. 1954.

DOMANIÇ Hayri: Karşılıksız Çek, İstanbul 1998.

DOMANIÇ, Hayri, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. IV, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, İstanbul 1990 (TTK Şerhi).

DÖNER İsa, Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve Bankaların 3167 Sayılı Kanun’a Dayalı Ceza Sorumlulukları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2002.

DÖNMEZER, Sulhi, “Karşılıksız Çek”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:43, S:1-4, s. 304-324.

ERCAN, İsmail, Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları: “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu”, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2019.

ERDEM, Faruk/**KALPSÜZ**, Turgut/**ÇELEBİCAN**, Gürkan, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Ankara 1974.

ERDOĞAN Mehmet Şirin, Kambiyo Senetlerinde İyiniyetli Hamilin Korunması, TBBD, 1999

EREM Faruk/**KALPSÜZ** Turgut/ **ÇELEBİCAN** Gürkan, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, TBBY, 1974.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.

ERİŞ, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, 5.Baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.

ERMAN, Sahir, Karşılıksız Çek Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, 1981.

ERTEKİN, Erol/**KARATAŞ**, İzzet, Uygulamada Ticari Senetler, Poliçe-Bono-Çek, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara 1998.

FAK, Alican, Çek Alacaklarının Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yoluyla Takibi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2016.

GENÇTÜRK Muharrem, “5941 Sayılı Yeni Çek Kanunu’na Göre Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunda Şikâyet Hakkı”, “Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme, 2020

GÖKTÜRK Serhan “İleri Tarihli Çek ve Uygulamadaki Sorunları”, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

GÖLE, Celal, “Karşılıksız Çek Nedeniyle Ceza Yaptırımlarının Uygulanacağı Kişiler”, Prof. Dr. Sabih ARKAN’a ARMAĞAN, İstanbul 2019.

GÖLE, Celal, Çek Hukuku, AÜSBF, Ankara, 1989 (1989).

GÜNAY, Erhan, Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı ve Ceza Hukuku Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

GÜNERİ, Onur, Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları, Terazi Hukuk Dergisi, C:15, S:161, Ocak 2020, s. 71-81.

GÜNGÖR, Şener/**KAYA**, Mustafa, 4814 Sayılı Kanun’la Değişik Çek Suçları, Açıklamalar-Kararlar-İlgili Mevzuat, 2. Bası, Ankara 2004.

HACIOĞLU, Burhan Caner, “Son Yasal Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme”, AÜE-HFD, 2003, C.VII, S. 1-2, s. 129-159.

HACİÖMEROĞLU, A. Oğuzhan/**TOPÇU**, Yavuz, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuki Dergisi, Arşiv, Cil5: 5, Sayı:2, Çek Defterinin Teslimi ile Kurulan Gayrinakdi Kredi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, 2019.

İMREGÜN, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitapevi, İstanbul 2007.

İNAN, Nurkut, “Özel Hukukta Karşılıksız Çek”, BATİDER, C.XI, S.2, s. 95-118, 1981.

KAHYAOĞLU, Emin Cem, “5941 Sayılı Çek Kanunu ile İlgili Bazı Tespitler”, HAD, S.67-68, s. 140-148.

KALPSÜZ, Turgut, “Çek Hukukunda Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, Batider, C: XI, (2), s.37-62.

KANDIRALI, Merve, Çekte Düzenleyenin Hukuki Sorumluluğu, Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2020.

KARAKEHYA, Hakan/**BORAN GÜNEYSU**, Nilüfer, “Konkordatonun, Çekle İlgili ‘Karşılıksızdır’ İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçundan Kaynaklı Cezai Sorumluluğa Etkisi”, AHBVÜ-HFD, 2019, C.XXIII, S.4 s. 3-46.

KARAYALÇIN, Yaşar, “Ticaret Hukuku, III. Ticari Senetler” (Kambiyo Senetleri), 4.Baskı, Ankara 1970.

KAVASOĞLU Akbulut, Çiğdem: Çek Kanunu’nda Yapılan Son Değişiklikler ile Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

KAYAR, İsmail, Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013,

KAYIHAN Şaban/**YASAN** Mustafa, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

KENDİGELEN Abuzer Ticaret Hukuku Kürsüsünde On beş Yıl Makalelerim, 3. Bası, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul 2018.

KENDİGELEN, Abuzer, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 6. Bası, Onikilevha Yayınevi, İstanbul 2021.

KENDİGELEN, Abuzer/ **YÜKSEL**, Saadet, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in Anısına Armağan, Onikilevha Yayınevi, İstanbul 2019.

KESKİN Senem Ülküm, Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

KHALILOV Zaur, Azerbaycan ve Türk Hukukunda Çekte İbraz ve Ödeme, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

KILÇIK, Sevcan “5941 Sayılı Çek Kanunu ve 6102 Sayılı Ticaret Kanunu Çerçevesinde Çek Hamillerinin Korunması”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2011.

KINACI, Ali, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen Suçlar ve Koruma Tedbiri Gerektiren Fiiller” Ankara 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli, 26 Mart 2010, s. 45-68.

KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 5.Bası, Ankara 1999.

KIRCA İsmail: “5941 Sayılı Çek Kanunu- Bir Değerlendirme”, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans (22 Ocak 2010), Ankara 2010.

KIRCA, İsmail, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferansı, Ankara, 2010.

KİBAR, Ahmet Fevzi, “Havale Temelinde Çekin Hukuki Niteliği”, BFHD, 2018, C.7 S.27 s. 515-554.

KOCAMAN, Arif, Türk Borçlar Hukukunda Havale, Ankara 2001.

KOÇ Umut “Çekte İbraz”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2010, Kırıkkale.

KURŞUN, Fatma: Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

MOROĞLU Erdoğan/**KENDİGELEN**, Abuzer: Notlu- İċtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bası, İstanbul 2014.

MOROĞLU Erdoğan: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Değerlendirme ve Öneriler, 8.Baskı, İstanbul 2016.

MOROĞLU, Erdoğan, “Kambiyo Senetlerinde Düzenlenme Yeri”, Makaleler, İstanbul, 2010.

MOROĞLU, Erdoğan/ **KENDİGELEN**, Abuzer, İċtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bası, XII Levha, İstanbul,2014.

NARBAY Şafak Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklikler, Önerilerimiz, Prof. Dr. İrfan Baştuğ Anısına Armağan, C.7, Özel Sayı, 2005.

NARBAY Şafak: Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Bası, İstanbul 1999.

NARBAY, Şafak Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramına “De Lege Lata” “De Lege Ferenda” Çözüm Önerileri, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan (Cilt I), Beta Basım, İstanbul, 2003.

NARBAY, Şafak, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi”, THD, 2010, S.43 s. 65-98. (Çek Kanunu Yenilik)

NARBAY, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 2. Bası, İstanbul, 1999.

NARBAY, Şafak/**ÇELİK**, Ferhat, Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, Legal Hukuk Dergisi, C:14, Y: 2016, S:17.

OĞURLU, “Yücel, Karşılıksız Çeklerde Bankanın Sorumluluğu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:1, S:1, s. 45-67.

OĞUZMAN, Kemal/Öz, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II, 13. Bası, İstanbul 2017.

ÖZBEK Veli Özer/**DOĞAN** Koray/**BACAKSIZ** Pınar/**TEPE** İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

ÖZBEK, Veli Özer, Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı, Ceza Hukuku Dergisi, C.5, Y.2010, S.14.

ÖZGENÇ İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, Ankara 2010.

ÖZGENÇ, İzzet, “Yeni Çek Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme”, 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli (26 Mart 2010), Ankara, 2010, s. 69-76. (Panel)

ÖZKORKUT, Korkut, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, BATİDER, Cilt 19, S.2, 1997.

ÖZTAN, Fırat. Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kitabevi, 2. Bası, Ankara, 1997.

ÖZTÜRK, Özgür, “Çekte Düzeltme Hakkı”, BATİDER 2001, C.XXI S.I s.215-240.

ÖZÜLKÜ, Osman, “5941 Sayılı Çek Kanunu Ve Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Karşılıksız Çek” Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2011.

PARLAR Ali, Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçları, 2. Bası, Bilge Yayıncılık, Ankara 2015.

PASLI, Ali, “Covid-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Süerken Çek İbrazı Mümkün Müdür?”, (www.ticaretkanunu.net.

POROY Reha/TEKİNALP Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 24. Bası, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2021.

PULAŞLI, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.

PULAŞLI, Hasan, Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat, Ankara 2010. (Çek Hukuku)

PULAŞLI, Hasan: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 5. Bası, Ankara 2017.

REİSOĞLU Seza, Çek Hukuku, Yazarın Yayını, Ankara 2011.

REİSOĞLU Seza, “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, Bankacılar Dergisi, S:72, Y:21, Mart 2010, s. 45-67.

REİSOĞLU, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Bası, Ankara 2003.

SALARVAN İpek, Çek Hukukundaki Mevzuat Hareketlerinin Karşılıksız Çek Keşidesine Karşı Caydırıcılığı Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Manisa,2010.

SANDAL Asiye Evrim, Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.

SEROZAN, Rona, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Cilt 3, 7. Bası, İstanbul 2016.

SOYDAL Osman; 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Yeni Çek Kanunu Işığında Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Turhan Kitapevi, Ankara 2010.

SUSUZ, Kağan, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı, Vedat Kitabevi, İstanbul 2008.

SÜPHANDAĞ, Yavuz, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013.

ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal, “Yargıtay Kararlarında Karşılıksız Çek”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:57, S:1, s. 661-691.

ŞEN Ersan: Yeni Çek Kanunu’nda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu, 2. Baskı, Ankara 2011.

ŞEN, Ersan/**MALBELEĞİ**, Erkam, Son Değişiklikler Işığında Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara 2013.

ŞENER, Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.

TANDOĞAN Haluk, “Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar”, BATIDER, S. 63, 1981, s.45-50.

TBMM, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu”

TBMM, Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (1/728) ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 1, Sıra Sayısı: 404, 2016, s. 29 -30

TCMB “Karşılıksız Çek Yaprağı İçin Bankanın Sorumlu Olduğu Tutar” (2021)
TCMB- Karşılıksız Çek Yaprağı için Bankanın Sorumlu Olduğu Tutar (son erişim:
19.05.2021)

TCMB, Finansal İstatistik, EVDS, Bankalar arası Takas Odalarında İşlem Gören Çek
Adet ve Tutarları.

TEKİL, Fahiman, Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Bası, Tekil Yayıncılık, İstanbul 1994.

TEKİL, Müge, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, Beta Yayıncılık,
İstanbul 1997.

TEOMAN Ömer, “Çekte İbraz Sürelerinin Hesaplanmasında Keşide Gününün
Önemi”, İstanbul, 1995.

TEOMAN, Ömer, Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap:2: 1986-
1988, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1993.

TEZCAN Durmuş/**ERDEM** Mustafa Ruhan/**ÖNOK** Murat, Teorik ve Pratik Ceza
Özel Hukuku, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.

TOPÇUOĞLU, Metin, “Yeni Çek Kanununa Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek
Düzenlenmesi ve Sonuçları”, GÜHFD 2010, C.14, S.2, s. 141-167.

TOROSLU Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara
2013.

TÜRK, Hikmet Sami, “Karşılıksız Çeki Ödeyen Banka Keşideciden Ceza İsteyebilir
Mi?”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu VIII, s. 71-85, Ankara
1991.

ÜLGİN, Hüseyin/**HELVACI**, Mehmet/**KAYA**, Arslan/**NOMER ERTAN**, N.
Fusun, Kıymetli Evrak Hukuku, Genişletilmiş 13. Bası, İstanbul 2021.

YILMAZ, Asuman “Covid-19 Salgın Hastalı Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Çekin İbraz Sürelerine Etkisi” İstanbul, 2020, S.38, s. 34-45.

YÖRDEM, Yılmaz: “6728 Sayılı Kanun’la Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı”, TAAD, S. 33, Y. 9, 2018.

